EMIL ULRYCH

S FRANCIÍ ZA SVOBODU SVĚTA

D
548
.35
U57
1920
c.1
ROBA

SLAV. MINAŘÍK SMÍCHOV

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

KAREL AND MIROSLAVA

CVACHOVEC

Karel Čachura
7. Listopadu

S FRANCIÍ ZA SVOBODU SVĚTA

Made in Czechoslovakia

EMIL ULRYCH

S FRANCIÍ ZA SVOBODU SVĚTA

—

ČEŠTÍ DOBROVOLNÍCI

VE FRANCOUZSKÉ ARMÁDĚ

(CIZINECKÁ LEGIE)

1914—1918

—

1920

STANISLAV MINAŘÍK, SMÍCHOV

LIBRARY
AUG 2 2 1990
UNIVERSITY OF TORONTO

Věnováno památce bratří,
kteří se nedočkali svobody naší,
vykoupené jejich krví.

ČÁST I.

28. červen 1914 v Chavillu. Husova oslava v Paříži. Manifestace proti Rakousku. Do boje nebo na brambory?

Veselíme se. Je neděle 28. června 1914. Pijeme a připíjíme si na zdraví. Výlet, který uspořádal „Kroužek tamburašů" do Chavillu. Naše česká jarost neostýchá se zde v cizině pod stinnými stromy Bretschneiderovy zahrady.

Je krásné odpoledne, tu cvičí sokolíci na hradě, tam zase starší koulí v kuželky a uprostřed „Kroužek tamburašů" vesele spouští svůj repertoir. V tom vše utichá. „Následník trůnu rakouského zastřelen", kdosi přináší tuto zvěst. „Čert ho vzal! Celou habsburskou bandu by měli postřílet," sem tam mnozí pronášejí. Veselost poněkud utichla. Hovořili jsme a přetřásali tuto zprávu. Cítili jsme tíhu ovzduší. Tato zvěst byla prvním zlověstným bleskem na zachmuřené obloze. Dáváme si slovo ihned, všichni, sokoli i tamburaši, dojde-li k válce, vstoupíme do francouzské armády.

Avšak zábava pokračovala a tančilo se pozdě, pozdě do noci a teprve posledním vlakem vraceli jsme se do Paříže.

*

Za několik dní vzpomínali jsme svého národního mučedníka Mistra Jana Husi. Pořádali jsme Husovu oslavu v Paříži. Večer byl posvátným. Cítili jsme všichni velikost doby. Řečníci sami pod dojmem tím vyvolali před našima očima husitský zápas za nejvyšší ideály lidské, vedený obětavě pro čest národa. Zdali mohli jsme tušit, že za nedlouho se súčastníme sami opět pro čest národa zápasu obdobného, vedeného na obranu nejvyšších statků lidstva?

Vzrušená doba projevovala se horečně čilým životem české kolonie pařížské. Konaly se časté spolkové schůze a tu každý s radostí se dostavoval, by zvěděl, jak celek se rozhodne a jak se připravovat na válku, která čím dále tím rychleji se přibližovala. Sály byly obyčejně přeplněny a o řečníky nebyla nouze. Celá kolonie se usnesla na manifestaci, již se mělo veřejně projevit smýšlení české kolonie: 26. července 1914 dostaví se Češi k pomníku „Strasburg" na náměstí Svornosti a odtud potáhnou k rakouskému vyslanectví.

Z rána trochu pršelo, ale tato maličká nepohoda neodstrašila naše lidi. Sešli se. U pomníku „Strasburgu" zapěli všichni svou národní hymnu Hej Slované a na

konec českou Marseillaisu. V zástupech pak táhli do Rue Varenne, kde na budově rak.-uher. vyslanectví vlál černo-žlutý prapor. „Pryč s Rakouskem“ „à bas l'Autriche-Hongrie“ ozývaly se výkřiky ulicí. Šíbal, předseda soc. dem. Rovnosti pařížské, vyskočil z naší řady, rakouský prapor strhl, na kousky jej roztrhal a v bláto zdupal. „Hej Slované, ještě naše slovanská řeč žije“ jako hrom zaburácela tato píseň ulicí, až strážníci přivolaní manifestací se domnívali, že chceme na budovu útočit a počali nás rozhánět. Druhý den se v tisku psalo o naší slovanské manifestaci proti Habsburkům.

*

Válka vypověděna. V místnostech u p. Senna v ulici Valois svolána byla 29. července schůze celé Kolonie, ve které mělo býti rozhodnuto, máme-li nastoupiti službu v řadách vojenských anebo jíti na polní práce. Hlasovalo se o této věci a resoluce následovně ujednána: Všichni zbraně schopní do boje, druzí slabší a starší pomáhat Francii dle svých sil a jak humanita vyžaduje.

ČÁST II.

Francouzská mobilisace. Peníze na cestu do Rakouska. Český konsulát. Profesor Denis. Poslanec Garat. První zprávy z Čech. Cvičení v Palais-Royal. Odvod.

Francouzské noviny oznamovaly velké množství cizinců, kteří se rozhodli nastoupiti službu ve francouzské armádě. Nejen v Paříži, ale i na venkově tvořily se různé spolky, komitéty, které přihlašovaly muže své národnosti pro válku. Obrázkové časopisy a noviny podávaly čtenářům fotografie dobrovolníků švýcarských, švédských, italských, ruských a k naší pýše a radosti také českých. Jak jsme byli vzrušeni, když „Pařížské děti“, 46. aktivní pluk, z kasáren Reuilly, s hudbou v čele opouštěl své ubikace a za velkých ovací, které mu celá Paříž připravila, odjížděl na frontu. Záviděli jsme jim a pohnutě vzpomínali „Pražských dětí“.

Po generální mobilisaci Germáni vtrhli do Elsaska, na to následovalo znásilnění Belgie, potom ústup a první pokus o vzchopení francouzských sil: bitva u Charleroi.

První konvoj raněných přijížděl do nemocnic. Žádný z těchto mužů nemohl podati, byť jen všeobecně, údaje z první doby útočné. Byli zraněni pouze lehce při nástupu proti nepříteli, většina vůbec Němců neviděla. Vyptával-li se jich někdo, kde útok podstoupili a jak

byli ranění, uspokojili zvědavé jen napodobením syčení kulek a hukotu dělových střel. Více z bojů nevěděli. Rychlost, jakou se léčili lehce ranění, je překvapovala, ale byli přesvědčeni, že pro ně jednou raněné je válka skončena. Před vánocemi bude Němec rozdrcen a Rusové, vítězové nad Pruskem východním, počkají na Francouze v Berlíně. Tak předpokládali ranění a celá veřejnost. Místo toho Hunové postupovali stále blíž a blíž k Paříži.

Tonda Černý přinesl zprávu, že na rakouském vyslanectví vyplácejí na cestu do Rakouska. Jelikož budova byla zavřena, Američané se nabídli, že sami budou vypláceti podpory ženám, starým a nezaměstnaným příslušníkům rakouského státu. Mnoho hochů, ať už byli z toho či onoho spolku, žádali o cestovné: „Pojedeme domů, peníze už nemáme, práce není, jíst se musí . . .“ Sám nevím, co vše napovídali malému, hrbatému úředníkovi, jenž tu zbyl z rakouského vyslanectví v Paříži. Vyplácel bankovku po bankovce, ruce se mu třásly, jakoby si byl vědom, že peněz nebude použito k návratu a že pomáhá tak zasazovat Rakousku poslední ránu.

Jaká byla radost těchto „Rakušanů“ z podařeného úskoku. „A teď si na nás hezky dlouho počkají, nežli nás uvidí.“

*

Právě v týž čas začala se již konsulární práce pod řízením Hofmana-Krátkého. Hlavní středisko bylo v Rue Buffard č. 9. Byl to malý dvorek, kde pracoval obuvník Zahrádka. Rozestavené bedny po dvorku sloužily za stoly a každodenně se tam scházelo na sta a sta Čechů pro různé informace.

Jedna z prvních a nejdůležitějších otázek byla rozluštěna. Čeští dobrovolníci jsou připraveni nastoupiti ihned službu, čekají pouze na instrukce francouzské vlády.

Ve středu 5. srpna t. r. byly místnosti u Senna přeplněny. „Dnes budeme slyšeti našeho ochránce,“ každý si povídá. Předseda pan Krátký za ticha zahajuje schůzi a vítá našeho neúnavného pracovníka pro český národ, profesora Denise. Ohromný potlesk zaburácel celým sálem. Na programu byla naše práce propagační a tu sám profesor Denis vysvětluje nám rozličné otázky a informuje nás o dalším postupu naší práce v zahraničí.

Mezi tím předseda oznamuje: P. Garat, poslanec a starosta města Bayonne, přeje si zavítati do našeho středu. Po uvítání podává pan Garat krátké vysvětlení: „Jdu kolem této budovy, ze které slyším bouřlivé aklamace.

Vstoupím a naslouchám řeči profesora Denise, kterého též osobně znám. Divám se na oznámení a čtu: Comité Tchèque-Volontaires Tchèques. Zvědavost moje mne hnala, abych vám předložil svoji visitku. Jsem velmi šťasten, že jsem účasten vašeho hnutí pro svobodu. Myslím, že vám mohu býti nápomocen a to v době nejkratší. Českou otázku nejen znám, ale i vaši krásnou vlast jsem poznal." Odměnou dostalo se panu Garatovi hojného potlesku. Tím jsme zase získali velikého přítele, který nejen ve sněmovně nám byl nápomocen, ale i v městě Bayonne, kam později byla přidělena naše výprava dobrovolnická.

*

10. srpna četli jsme první zprávy ve francouzském tisku o našich předácích ve staré vlasti, a že vůdcové národního hnutí jsou zatýkáni a zavíráni. Touto zprávou byl každý dojat, ženy plakaly, muži a mladíci pěsti svírali a pomstu přísahali spuchřelému Rakousku. Čekáme pouze na okamžik, kdy budeme moci obětovati životy za naše aspirace národní a za naši svobodu.

*

Dobrovolníci, přihlášení v české kolonii a uznaní od několika lékařů za schopné služby v poli, scházeli se v zahradě Palais Royal, kde již učili se francouzskému cvičení a zacházení se zbraní. Krajan Čapek nebo inž. Dostál ochotně řídili cvičení a vysvětlovali. Jedinou starou pušku, kterou jsme nabíjeli dřevěnými patronami, a druh druhu jsme půjčovali ke cvičení, přinesli ze „Sokola". Po cvičení kráčeli jsme vesele seřazeni ve čtyřstupech pařížskými ulicemi pod sokolským praporem.

*

20. srpna 1914 byla otázka cizineckých dobrovolníků rozhodnuta. Byli přijati do francouzského vojska po dobu války. Bylo vidět spokojené tváře u všech cizinců a zejména u Čechů. 20. srpna měl se dostaviti každý člen české kolonie do místnosti spolkové, aby tam slíbil a podepsal svoje rozhodnutí, že půjde do boje nebo na jinou práci. Každý z nás měl touž myšlenku jako každý Francouz, že totiž, nežli nastanou vánoce, budeme rozhodně u svých zpět, ne-li v osvobozené vlasti.

Odvod ustanoven na 22. srpen. Toužebně očekávaný den nás všech dobrovolníků, kdy nám bylo možno zvěděti od vojenského lékaře, budeme-li přijati do armády.

Sraz všech Čechů byl v zahradě Palais Royal, odkud pod sokolským praporem ve čtyrstupech v 8 hodin ráno

vytáhli jsme směrem k náměstí Concorde. Tam u pomníku „Strasburg“ celý sbor zapěl národní hymnu a Hej Slované. Potom ubírali jsme se směrem k Invalidovně.

Za zpěvu prošli jsme obrovským náměstím esplanady Invalidovny, kde už tisíce cizinců očekávali také svoji chvíli k nástupu k lékařské prohlídce. Jediné pouze přání lpělo na našich rtech: Vojákem být a pomstit se na nepříteli.

Různé dotazníky nám byly podávány. Nastal zajímavý pohled na české hochy: na nádvoří Invalidovny, po zemi, kolem zdi, na starých kanonech vydobytých za Napoleona a jeho předchůdců, čeští dobrovolníci upisovali svoje dobrovolné sliby: Angažma po dobu války do francouzské armády.

Jak každý byl šťastným, veselým, když vycházel z budovy s veselou tváří a s úsměvem na rtech: „Jsem odveden.“ Ale našlo se několik slabších hochů, kteří se obávali, že zůstanou doma. To byla pro ně velká bolest. Ale i zde dovedli si naši hoši pomoci. Silní a odvedení se nabídli, že půjdou s radostí za tyto slabší bratry, jen aby nikdo nezůstal vzadu. Viděl jsem též jednoho hocha, kterak prosil lékaře, by jej odvedl, že jeho všichni přátelé jsou vojáky a že jen on sám by musel zůstati v Paříži. Ačkoliv byl sláb, krátkozraký a mladý, lékař jej přijal.

Splněn náš veliký ideal a skutkem potvrzeno naše přesvědčení. Ověnčeni kvítím dobrovolníci odcházeli zpět v počtu 300 z Invalidovny za jásotu, radosti a zpěvu ulicemi pařížskými. Nazítří se měl každý odvedenec dostaviti na nádraží Ivry, odkud byl odjezd určen do Bayonne o půl druhé hodině odpolední.

Jaká to byla krása dívati se na tyto hochy, kteří tak dlouho čekali na tento okamžik a opouštěli ženy, děti, milenky, vše, všecko, jen aby se oddali hlasu svého svědomí a šli tam, kam je posílala česká výchova a všeobecná humanita.

ČÁST III.

Odjezd českých dobrovolníků z Paříže. Příjezd do posádky bayonneské.

Bylo nedělní ráno, sama příroda nám přála, slunéčko se na nás usmívalo, jako by chtělo říci: „Jděte, já budu býti stále nad vámi.“ Snad žádný z hochů, kteří měli toho dne odejeti (23. srpna 1914) do Bayonne nespal a vím podle sebe, jak myšlenky šíleně pracovaly. Sotva první paprsky na obloze se ukázaly a zásvit slu-

nění do pokojíčka se vloudil, byly věci moje již připraveny a poslední list jsem dopisoval mamince a svým milým do vlasti.

„Dnes nastupuji vojenskou službu pro svoji vlast, dnes teprve možno vyznati svoje přesvědčení, kdy všichni jednomyslně jdeme za svým cílem. Jako 19letý mladík jsem podepsal památnou onu listinu, angažma pro dobu války, a vstoupil do francouzského vojska."

Hodina odchodu se blížila. Posledně jsem ještě pohleděl na svůj pokojíček a již se ubírám k Palais Royal, kde sraz náš byl ustanoven na 9. hodinu ranní. V prostorné zahradě již naši hoši rozmlouvali se svými známými, toho doprovázela žena, onoho milenka se držela, jinde celé skupiny živě debatovaly o dnešním odjezdě. Poslední otázka zněla na rtech: „Kdy se vrátíš?" Bolestné bylo loučení s přáteli a bolestnější ještě byl pozdrav těm vzdáleným ve vlasti, otci, matce, ženě, sestrám, bratrům. Tito jistě netušili, že jejich nejbližší opouští vše a spěchá, by hájil jejich jméno, aby jim touženou svobodu navrátil, aby je ze jha rakouského vysvobodil.

Veselý byl náš pochod ulicemi, boulevardy pařížskými. Dlouhý náš průvod postupoval za zpěvu písní stále ku předu. Sokolský prapor hrdě vlál nad našimi hlavami, jakoby otec se díval na své syny a jim zmužilosti dodával. Všichni byli kvítím zahrnuti a Francouzové se neudrželi, by neprovolávali „Slávu Sokolům a slávu Čechům."

Poslední minuta na nádraží Ivry byla téměř nekonečnou. Za zpěvu naší národní hymny obnažili jsme hlavy a čest vzdali našemu praporu. Nekonečné: „Na zdar" hřímalo nádražní budovou. V půl druhé odpoledne opouštěli jsme Paříž; někteří zase s nadějí na brzký návrat; mnozí netušili, že se nevrátí již nikdy. Nezapomenutelné obrazy míhaly se před naším zrakem zakaleným. Jen šátečky vlály v rukou našich drahých, jež jsme nyní opouštěli, a sotva slyšitelné „Na zdar" dolehlo k našemu sluchu. Vlak byl již dávno ze stanice, když jsme se vzpamatovali ze svých myšlenek. Skutečnost dosvědčoval nám jenom fakt, že jsme byli v dobytčích vagonech po 40 až 50 mužích.

Z dohledu jsme nyní úplně ztratili naši kolonii, která naposledy viděla mnohé svoje věrné syny.

Na různých zastávkách, kudy náš vlak jel, francouzské ženy přispěchaly k našim vozům, věnčily nás kvítím. U mnohých zřeli jsme oči zarosené, jiná zase s hrdostí nás objímala a nám stiskem ruky projevovala upřímnost a radost. Jakmile stroj se začal pohybovati, opouštěly

nás za provolání „Au revoir“ (na shledanou) a „Vivent les Volontaires Tchèques-Slaves“. Zpěv náš vmísil se do hukotu stroje. Mnozí byli tím loučením velice dojati, sám jsem ve svých řasách cítil vlhkost a kradmo jsem si setřel slzu, maně se mi vysmekši zpod víček. Mnozí byli celou noc pohříženi v myšlenky a vzpomínali na domov. V srdci se mi ozývalo: „Zmužilost. Jsi Čech a Sokol, dnes je doba, kdy jest třeba konati svoji povinnost!“ Nikdo nemyslil na spánek, neboť sny o budoucnosti vířily našimi hlavami.

Z jiných vozů doléhal k nám bujarý zpěv našich zamilovaných písní sokolských. V Bordeaux zpěv celé naší výpravy chvěl nádražní budovou. Na dotazy přispěchavšího obecenstva znělo skromně: „Volontaires Tchèques“. Radostně a upřímně nám tiskli ruce s provoláním slávy. Vozy naše ozdobené prapory spojenců za nekonečných pozdravů obecenstva a veselého zpěvu našeho opouštěly Bordeaux.

Týž den, v pondělí 24. srpna o 7. hodině večerní přibyli jsme do Bayonnu. Ovace, kterými nás přivítaly bayonnské dámy a dítky, učinily na nás nezapomenutelný dojem. Sotva ve sražených čtyřstupech opustili jsme nádraží, znělo nám vstříc nekonečné „Vivent les Volontaires Tchèques“ a naše „Vive l'Armée“ nebo „Vive la France“ sotva slyšitelně znělo v odvet.

Již za šera došli jsme obrovské zahrady a pod hustými korunami košatých stromů zpozorovali jsme šedé polní stany, které byly připraveny k našemu ubytování. Únava a nevyspalost donutily nás záhy, že jsme se ihned oddali spánku. Nebylo slámy, přikrývek, avšak ničeho nedbajíce se spokojenou myslí usnuli jsme poprvé pod širým nebem. Vojenský život pro nás začal.

ČÁST IV.

Naše první kasárny. Vojenská kuchyně. Legionář Filip. Představování v táboře.

Druhého jitra mohli jsme se rozhlédnouti po okolí, ve kterém jsme se ocitli. Za nedostavenou velikou budovou rozsáhlá zahrada se zelenajícím se dosud trávníkem. V ní vypínaly se bělošedé stany, úplně obyčejné, polní vojenské stany na rychlo postavené a určené pro velký nával vojska. Naše první kasárny. V každém stanu bylo rozděleno po 16 mužích. Nedaleko stojí starý seminář, za hlavní silnicí, schována v hustém stromořadí, vypíná se vojenská nemocnice. Odtud malou kamenitou polní cestou docházíme k svému obydlí a při vchodu u polo-

rozbitých zdí spatříme velké kouřem začazené kotly, kde hospodaří vojenští kuchaři. Nejlépe ze všeho chutná nám černá káva, na kterou cizinečtí legionáři mají specialitu a snad i patent. (Po uvaření vezme kuchař ohořelé poleno a zamíchá jím kávu v kotli. Zvyk to starých legionářů.) Blízko stanu, pod stromy a na velikých balvanech, stojí hloučky vojáků, cizineckých to dobrovolníků, dosud v civilním obleku. Živě debatují. Jsou to naši hoši, kteří přijeli včera večer z Paříže. V téže zahradě jsou synové i jiných národností. Vidíme Španěly, Poláky, Luxemburčany, Švýcary, Italy a jiné a jiné, kteří přišli sem, by též přispěli v boji za právo a humanitu. Stojí zde klidně a společně rozmlouvají, jiní buď vycházejí do města nebo jdou za město kochat se krásami pyrenejských hor.

Řekli bychom spíše, že celý tento obraz připomíná nám východ z továrny, odkud tisíce dělníků vycházejí a kam se zase vracejí. Vojenského obleku nespatříme, pouze sta a sta různých civilních obleků, které vlní se pestře jako na pařížských boulevardech. Ale v jakém stavu jsou tito lidé. Muži, mladíci a i starci (byli tu i dobrovolníci starší 50 let), kteří zde už několik dní žijí, očekávali, že budou oblečeni hned po příjezdu ve vojenské uniformy. Všichni dosud chodí ve svém chatrném obleku, který ssebou přinesli a který se už skoro rozpadává. Tak, jak na rychlo opustili svůj domov, přinesli ssebou jen nejnutnější potřeby. Snad počítali také na brzký návrat. Nikdo nebral nejlepší oblek, naopak, zanechali jej ve skříni na pospas molům a prachu.

A dnes? Po různých pracích nebo po polním cvičení látka počala na všech stranách povolovati. Zde dobrovolník spravuje roztržené kalhoty a jiný používá spínacích špendlíků na správu odtržených rukávů, tam drátují knoflíky, by brzo neuletěly, u jiných vidíme holé lokty a kolena, onen chodí ve špinavém triku nebo černé košili. Obuv je u mnohých opotřebena tak, že prsty vyčnívají z bot, podpatky z části ochozené nebo dokonce svrchní kůže rozpárána. Jiní si už koupili opánky, které si jen na boso natáhli, neb nemají ponožek na převléknutí. Tomu opět chybí střecha slaměného klobouku, jinému vlasy čouhají, neb nemá vrch klobouku.

Vedle této bídy pozorujeme zde též salonní obleky, čerstvě oholené tváře a lesknoucí se obuv na mnohých osobách a v dost velké míře. Vidíme mladíka v nejnovějším moderním obleku, který, vychází-li z tohoto chaosu, navléká rukavice a k oku přikládá monokl.

•

Při obědě nebo za večeře celý tábor se hemží jako mraveniště. Na trávníku pod stromy na kamenech čekají hloučky lidí s talířky v rukou; kolem zdí na dosah ruky prodavači přitlačili vozíky, na kterých mají naloženo různé zboží a zákusky. Každý oddíl jí společně z jedné mísy a na svém místě. Jaký pitoreskní tábor! Zde vidíme Poláky, ani ustavičně štěbetají, opodál Belgičany a Vlámy, tam opět Řeky, vytáhlé to muže vlasů větrem rozcuchaných, nápadné vyšívanými vestami s červenou čepičkou a obuví opletenou různými barevnými stuhami. V širokých kalhotech s červeným pasem, opálení sluncem povalují se Italové a Španělové. Plavovlasí Nizozemci se dívají s obličeji úplně klidnými na tento ruch. Několik Arménců a Srbů, Bulharů a Rumunů vyskytuje se rovněž v malém počtu. Konečně na trávníku vesele laškujíc leží skupina Čechů kolem mísy polévky. Uprostřed každé této malé skupiny jest voják Afričan z cizinecké legie, který už má za sebou několik roků služby vojenské, tento vojín jest pověřen rozdělováním jídla a vína. „Bleu" neboli modráci, nově to příchozí dobrovolníci, s radostí mu věnují „pinard", šálek to obyčejného červeného vína alžírského, takže na konec legionář Afričan jiskří pouze zrakem jako orel po lovu. Jeden z takových originálů jest Filip. Měl české hochy na starosti a říkal: „Už by bylo na čase obléci všechnu tuto chasu, aby měli aspoň trochu ráz vojenský". Ve skutečnosti nebyl Filip zlý. Byl v hodnosti svobodníkem. Přišel odkudsi z Afriky, kde už sloužil asi 12 roků, a súčastnil se několika velikých výprav proti vzbouřencům v Maroku. V 16ti letech se angažoval. Z mládí se začal učiti hodinářem ve Švýcarech, odkud pocházel, avšak po nějaké nehodě v rodině opustil Švýcary a tu podepsal na pět let službu, která se potom prodlužovala v cizinecké legii. Silný, vysoký muž, s tvářemi opálenými do ruda, kolem pasu široký modrý pas, chloubu to legionářů. Krk poměrně vysoký, vous malý, kaštanový, zrak čistý a hlas silný, energický.

*

Jednoho odpoledne po obědě pozorovali jsme zajímavou scenu ve svém táboře. Štíhlý mladík přiblížil se k naší české skupině bez klobouku a čistou francinou počíná se omlouvati: „Dovolte, pánové, byl by někdo z vás tak laskav a půjčil mi na okamžik klobouk. Kdosi mi vzal můj, který jsem si před chvílí nechal ve stanu, uznávám, že zde není žádného respektu pro mé a tvé. Zajdu ihned ke kloboučníkovi a co nevidět vám vrátím váš klobouk." „Ale s radostí," odpovídá Jeník Hofman

a podává svůj klobouk neznámému. „Vy mne zachraňujete. Dovolte, abych se vám představil: Martinov R. Znám dobře Čechy a jsou mezi nimi i moji přátelé, se kterými jsem studoval v Paříži.“ Poklonil se a rychle odešel.

Filip, který již delší dobu pozoroval mladíka, vypukl v hlasitý smích. Nebyl zvyklý na takové společenské jednání, trochu přehnané. „Ten má ránu,“ dodal pouze a připil si z nově nalitého vína.

Martinov se brzy navrátil a pak jsme se od něho dověděli, že je synovcem velkého ruského bankéře v Petrohradě. Studoval v Paříži na universitě. Po večeři přišel Martinov opět mezi nás a počal vyprávěti: „Mám dovolení spáti ve městě, ale nic netrvá věčně. Už vidím, že budu musiti spát brzy s druhými pospolu na slámě, a vstávat, aniž se ráno vykoupám. Všechno mi to jest odporné. Na štěstí jsem seznal alespoň Vás...“ Tu však trubači oznamovali hodinu spánku, světla shasla a noční retrait započal. Rozloučili jsme se s vyhýčkaným Rusem se slibem, že se opět sejdeme.

ČÁST V.

Pro zbraně do arsenálu. Cvičení. Společné nedělní vycházky do Biarritze.

28. srpna došli jsme si pro zbraně do arsenálu. Ale jaké bylo naše překvapení, když místo nových pušek odevzdali nám staré, se širokými bodáky, pušky ještě z let sedmdesátých. Důstojníci nás konejšili, že tyto zbraně jsou pouze na cvičení a jakmile půjdeme na frontu, že dostaneme vše nové.

Cvičení konali jsme za městem na velikém cvičišti, ohrazeném se dvou stran lesíkem a s třetí široká silnice ohražovala prostorné vojenské cvičiště. Od časného rána nezastavovali jsme se ve vojenském výcviku, který nám staří vojáci z Afriky důkladně vštěpovali.

Zajímavý obrázek bylo pohlédnouti na takové cvičení s malého návrší pod lesíkem. Řady civilistů v pestrých oblecích míhaly se na zelenavém koberci. Jako květ máku tu a tam se objevila červená čepička, kterou vždy řecký neb armenský voják s takovou hrdostí na hlavu kladl. Byla to harmonie všech možných barev, které se vlnily na pestrém koberci.

*

Za nedělních volných chvil, kdy dopřán nám by odpočinek, chodili jsme obyčejně k mořskému pobřeží

Naše zamilované místečko bylo Biarritz. Město samo svou nádherou nás vábilo a lákalo, abychom se kochali přírodní krásou, pohledem na hornaté pobřeží, na krásné vily a paláce, které se vypínají na břehu mořském a dodávají lesku známé světové pláži.

Za jednoho takového krásného odpoledne (30. srpna), kdy slunko nemilosrdně pražilo, vyšli jsme průvodem skoro všichni z posádky. V čele kráčel náš sympatický poručík a ochránce českých dobrovolníků, p. Chapoulot. Sám si slabě notoval do kroku, i když jsme městem ve vzorném pořádku procházeli. Za zpěvu národních písní došel náš průvod velké pláže a tu se rozestoupil v polokruh. Sokolové odložili kabáty a nastupovali v řadě ku prostným, které řídil náčelník Pultr. Každý výkon byl odměněn od zvědavého obecenstva bouřlivým potleskem. Na konec celý průvod začal hráti různé hry. Po cvičení skoro každý skočil s radostí do vlnivého moře anebo se šel poohlédnouti po městě a obdivovati se rozkošné vyhlídce na oceán.

Kolem našeho poručíka seskupilo se mnoho lidí, kteří ho otázkami zasypávali a vyptávali se, jaký národ to sem přišel. Měl mnoho práce a mnoho vysvětlování každému o naší české otázce. Již zde se počala první propaganda v jihozápadní Francii, kde nejlepší třída společenská se scházela. Byli jim dobře poučeni o českých dobrovolnících, kteří odhodláni jsou obětovat nejen život pro svůj ideál, pro svou vlast, ale i pro Francii, nám tak milou. „Ce sont des braves" zněla odpověď a již u každého hocha je hlouček vyptávajících se lidí, tváře se jim nyní již úplně vyjasnily a milerádi navazovali řeč o naší situaci dnešní i budoucí.

Jak jsme se dostavili, tak i opouštíme milé městečko. Městem burácí ozvěna našich písní, okna se otvírají, dámy mávají šátečky a tleskají ručkama. Květiny dopadají na celý průvod. Před radnicí, která se vypíná uprostřed města, zaznělo: „Stůj!" Netrvalo dlouho a zpěváci seskupeni okolo učitele Zajíce, začínají zpívati českou „Marseillaisu" a „Kde domov můj". Různé písně potom následovaly. Ulice jest skoro přeplněna. Po každé písni hojné ovace a volání: „Vivent les Tchèques" zní do nekonečna. Sám starosta přichvátal poděkovati za naše projevy k francouzskému národu.

Slunce ztrácí se již za mořem a rudě barví vlny oceánu, nastává příjemný večer u pobřeží. Návštěvníci moře dlouho do noci procházejí se po pobřeží, hovoří o českém národě, vypravují si o Sokolech a i o českých dobrovolnících. Seznali nejen naši mravní výchovu a morální vzdělání, ale též poznali naše ideje, pro které

jsme opustili všechno, co nám bylo nejdražší, jen abychom dospěli cíle, nehledíce na žádné oběti, které snad později přineseme na oltář vlasti.

ČÁST VI.

Česká setnina „Na zdar". Kapitán Salle. Nové obleky a nové zbraně. V semináři. Bayonneské okolí. Vojenská mše.

Brzy se dostavili důstojníci a počaly se tvořiti setniny. Starší, prošedivělý důstojník menší postavy, ale jiskrných očí, přidělen byl k nám. Kapitán Salle. Netrvalo dlouho a celá posádka vyšla jednoho dopoledne, aby na velkém cvičišti rozdělena byla na setniny. Prapor náš nazván „C", totiž třetím v pluku cizinecké legie. Velitelem byl praporník Noiret. Nový náš kapitán rozdělil naši setninu dle velikosti, nejmenší byli v první a druhé četě, velikáni byli ve třetí a čtvrté četě.

Za námi Poláci chtěli rovněž utvořiti setninu, ale marně, nedostávalo se jich, musili přibrati ještě Belgičany. Švýcaři a luxemburští hoši utvořili další setninu a konečně Španělové, Italové a jiní byli poslední.

Čechů bylo na tři sta a proto nás byla hezká hrstka v naší setnině. Také komandant Noiret udělal nás první četou v celém praporu. Všude nás oslovovali „La compagnie Na zdar." Znaleckým okem nás pozoroval vždy náš kapitán za cvičení. Věděl dobře, že mezi námi je dosti starých vysloužilých vojínů a mimo to hojně cvičenců sokolských a tím že může míti půl práce ušetřeno.

*

Vojenské obleky došly do naší posádky a záhy na to všichni procházeli se s hrdostí v nové francouzské uniformě. Barevný stejnokroj skládal se dosud z červené čepice, modré krátké vesty a širokých červených kalhot. Tmavomodrý plášť se dvěma řadami knoflíků byl ze všeho nejlepší, až na kapsy, které byly úplně vzadu, takže kolikrát vlastní rukou nám bylo obtížno dostati se pro hledanou věc. Oblečeni nově odebrali jsme se do arsenálu pro výměnu pušek, našich starých za nové, moderní. Překřtili jsme je na „Mademoiselle Lebel". Vynálezce této pušky se jmenoval Lebel a proto jméno zůstalo.

Po denní práci nastával nám od 5. hod. odpolední odpočinek, který se prodloužil až do 9. hod. večerní. Obyčejně jsme navštěvovali město, které bylo dosti zajímavé. Chodili jsme do divadla anebo sehnali jsme

sami hudební nástroje a v kavárně si pak hráli sami své národní písně, které hoši zpěvem doprovázeli, a tím způsobem získali jsme zase mnoho přátel.

*

Nastaly již chladnější večery a noci skoro podzimkové. Někteří hoši počali kašlati a tu teprve lékaři zpozorovali, že stany nelze déle obývati, a že je nutno se poohlédnouti po nových ubikacích. Po dosti dlouhém hledání podařilo se konečně důstojníkům nalézti starý dům, ve kterém s počátku byl umístěn 49. reservní pluk. Všude byl velký nepořádek, samá nečistota v každém koutě. Práce nás očekávala předem, než jsme mohli přestěhovati svoje věci do tohoto semináře.

Do malých světniček ubytovali jsme se po dvou, po čtyrech až po šesti. Okna, která byla skoro všude vytlučena, zalepili jsme si papírem, dvéře, které jsme našli v celé budově jen výjimkou, museli jsme nahraditi pytlovinou.

Za tmavých večerů při svíčce hovořili jsme o svých přátelích zanechaných v Paříži a o novinkách z domova, čítali jsme zprávy o českých vůdcích, jejich utrpení a uvěznění.

*

Ačkoliv po celotýdenním cvičení byli jsme znaveni, přece v prázdných chvílích jsme opouštěli ubikace a vycházeli jsme milerádi na procházku do vůkolí hornaté krajiny pyrenejské. Vesele jsme běhali po těch kopcích, kde obdivovali jsme se kráse krajinné a pohledem kochali se směrem k španělským hranicím. Fikovníků bylo všude dosti, jejich plody jsme se občas také občerstvili a křišťálovou vodou z horské studánky žízeň hasili.

Obyčejně již za šera jsme se vraceli domů, odkud zvuk horny nám připomínal, že hodina odpočinku nastala.

*

Nedělní dopoledne konala se vždy vojenská polní mše za padlé hrdiny. Na prostorné zahradě vojenský aumonier u stolku sloužil mši. Naši hoši byli požádáni poručíkem Chapoulot, by zazpívali několik písní a tak po celou dobu ozývaly se o mši naše písně.

ČÁST VII.

Praporek bayonneských dam českým dobrovolníkům. Řeč poslance a starosty p. Garata. Br. Bezdíček praporečník české setniny.

Začátkem října konali jsme již vojenské cviky úplně k spokojenosti našich důstojníků. Stalo se nejednou,

že prapor nastoupil k různým polním manevrům pod dozorem našeho komandanta Noireta.

Mezi tím, co bayonneské dámy připravovaly naši setnině praporek, nacvičovali jsme k slavnosti sborové písně. Jedna z nejradostnějších zpráv, která v tu dobu nás došla, byla, že poručíci Dostál V. a Audritzký R. se dostali k našemu pluku. Všichni očekávali jsme dychtivě slavnostní den odevzdání praporku.

V den slavnostní 12. října 1914 z rána vyšli jsme ještě na ranní cvičení. V semináři nikdo se nezastavil. Oběd zmizel s rychlostí nevídanou a každý pospíchal, by co nejlépe byl očištěn a upraven pro odpolední ceremonii.

Ve dvě hodiny odpoledne naše setnina vyrazila ze semináře v plné válečné výzbroji: řada za řadou sleduji hlavy vzhůru, vesele si notujeme: „Bude vláti nade sborem — —"

Na cvičišti ostatní setniny stály již seřazeny. Byly pouze ve cvičícím úboru. Nastává přehlídka naším setníkem. Byl asi spokojen, neb jeho zrak zářil spokojeně a nám vyslovil také pochvalu. Zároveň poručík Chapoulot byl šťastným, že má pod dozorem takové vojsko, na které se může všude spolehnouti.

Ke třetí hodině bylo již celé cvičiště zaplaveno obecenstvem, takže vojáci byli nuceni utvořiti kordon, aby udrželi pořádek. Trubači troubí „pozor" a na koni přijíždí náš plukovník Toquenne se svým pobočníkem a koná přehlídku celého praporu. Vidíme též, jak plukovník Toquenne blahopřeje našemu setníkovi za vzorně vycvičené mužstvo.

Deputace přijíždí v automobilech po hlavní cestě. Poslanec a starosta města, pan Garat, přichází s praporem v ruce, kolem něho delegace bayonneských dam, zastupitelstvo města a zástupci české kolonie ve Francii pp. H. Krátký a Svoboda.

Zazněl krátce povel „k poctě zbraň" a nastává ticho. Poslanec Garat jde do středu a mluví:

„Čeští dobrovolníci!

Svobodně jste přišli, abyste sloužili naší drahé Francii. Vy, kteří citíte co nejvíc útisk Němců, přicházíte, abyste sloužili Demokracii a Humanitě!

Jste synové národa, kterému dala reformace veliké muže a ti Vám dali slavné dějiny. Jste nyní ukázněni, jednejte tak, jak jednali Vaši slavní předkové!

Příští Svoboda a Mír budou i Vašimi, a proto volám Vaší budoucnosti srdečné „Na zdar"!"

Hromové „Na zdar!" zaburácelo v odpověď a obecenstvo se nezdrželo potlesku a volání: „Vivent les Tchèques! Vive la libre Bohème!"

Nato předává p. Garat praporek kapitánovi a my okamžitě neslibujeme, ale přisaháme:

„Ve jménu volnosti, rovnosti a bratrství a v důvěře v Republiku slibujeme, že budeme bojovati pro práva Republiky a lidskosti až do posledního muže a do poslední krůpěje krve!"

Hrobové ticho nastalo na několik okamžiků — — — ale jako vlna, kterou nelze zadržeti, razí si cestu z našich hrudí národní hymna „Kde domov můj". Sta a sta hrdel jako nikdy jindy zpívá tuto píseň a jen ozvěna zalétá od lesíka a ztrácí se ve vzduchových vrstvách a my se domníváme, že vánek zanese ozvěnu k nám do naší vlasti, k našim milým a drahým a že budou se tam radovati z českých synů. Takové myšlenky probíhaly našimi hlavami.

Po zpěvu zase ovace a potlesk. Tamboři a hornisté spustili nyní „Aux drapeaux" (praporům) a celá posádka vzdává čest.

Sta a sta bodáků trčí co svědci, jakoby říci chtěly: ano, neopustíme naši barvu, náš prapor nikdy, nikdy.

Po odevzdání praporku kapitán přichází k br. Bezdičkovi a pravil: „Ty budeš prapor nositi. Mám v tebe důvěru, chraň ho!"

Za ohromných ovací nastupujeme zpáteční cestu; vpředu trubači, kapitán, uprostřed setniny darovaný praporek. Na daný povel celá massa kráčí vpřed za zpěvu: „Jdou sokolské šiky, jdou, prapor jim vlá nad hlavou — —"

Celou cestou až k našemu obydlí odevšad samé ovace bayonneských obyvatelů. Na dvoře v semináři sám plukovník Toquenne velice dojat dnešní ceremonií, dodal: „Prapor jste přijali a dnes hrdě přísahali. Co vás očekává, víte dobře, — nerozbalujte prapor dříve, dokud nenastoupíte pochod proti Němci".

Večer zakončen slavnostní večeří, při čemž sám kapitán nám zaplatil o šálek vína více.

ČÁST VIII.

Náš „kádr Legie". Vystěhovalci. Čestná sklenka šampaňského. Řeč starého vojáka o válce. Odjezd z Bayonne do pole.

Vojenský výcvik byl skoro skončen a důstojníci i poddůstojníci přicházeli z Maroka, by doplnili prázdná místa v našem praporu. Kádr náš byl náležitě vycvičen, jen nastoupiti v boj. I noční pochody a různé útoky jsme za noci prováděli.

Přišly chvíle, kdy odevzdávali jsme civilní šatstvo, spíše řečeno, pozůstatky civilního života. Nové přehlídky byly na denním pořádku a sám vrchní jenerál jižního kraje dostavil se, by podal co nejdříve svůj rapport o našem výcviku a schopnosti ministerstvu války.

*

Že Němec postupoval, pozorovali jsme z hojného přílivu vystěhovalců z Belgie a ze severní Francie. Při jednom takovém příjezdu byl i nově jmenovaný sergent Filip, aby uslyšel od uprchlíků nové zprávy. Procesí uprchlíků bylo velmi smutné a každý z nás byl dojat. Sergent Filip nemůže se zdržeti rozechvění a mluví k nám: „Voilà, co na nás čeká a co musíme pomstiti; jest věru proč být hrdým proliti krev za jejich utrpení a oběť. Pozdravme je, všechny, moje děti (neboť nás nazýval mes enfants). Kdyby nebylo jiného důvodu k pomstě, než tento obrázek, nám musí dostačiti.“ Náhle se starý voják zamlčel a po chvíli pokračoval: „Zdali pak boháči vším oplývající vzpomenou si nyní na tyto ubohé vystěhovalce, kteří dnes večer ulehnou na studenou dlažbu kostelní a nebudou míti čím se zahřát — —“ Ale nový obrázek v proudu uprchlíků změní proud myšlenek. Náš sergent se zadívá na mladíka s velkými brýlemi, an vleče dva velké kufry. Filip vypukl v srdečný smích a dodal ve vojenském žargonu: „Ten má ránu“.

*

Přišel rozkaz k odchodu. Kam asi budou nás dirigovati? Snad ke Craonu, kde, jak jsme se z posledních zpráv dověděli, prapor Cizinecké Legie útočil. Týž večer před odchodem dolétlo odkudsi, že pojedeme přes Noisy le Sec! Bude tedy možno uviděti drahou Paříž, město světla a jasu. Perspektiva uvidět Paříž působila na každého mohutným dojmem a již si druh druhu vyprávěl, koho navštíví a kam první kroky jeho půjdou.

Za večera čeští dobrovolníci připravili na rozloučenou malý večírek a nabídli čestnou sklenku šampaňského důstojníkům své setniny. Výměna přípitku ukázala nejen důstojníkům, ale i mužstvu, že mohou na sebe navzájem spolehnouti vždy a všude. Z jiných světniček zaznívalo bujarý smích a „živijo!“ ozývalo se do nekonečna uprostřed veselých písní. Zpěv dlouho rozléhal se budovou a zaléhal do zahrady, kde ztrácel se v dáli. Hornista volal už po třetí „ke spánku“ a přece ještě hoši nemohli se rozloučiti se svými známými. Někteří měli svoje rance sice připraveny, jen na záda je dát, ale chladný večer donutil je, by naposledy udělali si pohodlí a oddali se poslednímu klidnému spánku.

*

Ve větší světnici dlouho neusínali. Bylo slyšet vyprávění zkušeného vojáka, jenž lapidárně kreslil dosavadní boje:

„Kde jsme dnes s válkou? Eh, povím vám to dvěma slovy. Na začátku to naprosto nešlo ve francouzském vojsku. Veškerou silou Němci útočí, chtějí udeřit co nejrychleji na Paříž. Věděli, že my svoji sílu hodíme na východ, proto znásilnili Belgii.

Bandes des vaches. Čekáme je u Charleroi, ale tady není možná je udržet. Náš ústup a záplava Francie. Oh, les vaches. A oni nás sevřou až do samých zdí Paříže. Však se přece zmýlili!

Co je náš strategický ústup? Ustupujeme, až je dostaneme na místo, kam my chceme a kde je čekáme, a už protiútočíme a tento protiútok jmenuje se Marna.

Bandes des vaches, vzali roha a to hned po stech kilometrech. Tady najednou malá zastávka a jde se k buffet. Konečně nemůžeme dělat ústup a protiútok bez únavy a posilnění — no ne? To se musí vojsko hezky posilnit — přivézt materiál a tohle zjednalo Joffrovi slávu, to je jeho taktika a teď jsme znova připraveni a jen zapisknout: nastoupit a už se jede! a to bude nová rána jako na Marně! My tam budeme, brzo je dohoníme, ty bandes des vaches — —

Nyní vidíte, kde jsme s válkou. Teď odjedeme, bychom pokračovali na Marně, kde je druzí nechali a tyto Huny sčesáme jako hrušky a po košíkách je odneseme Berlíňákům do jejich širokých ulic."

Po své řeči Kučera zanotuje si:

„Oui, c'est à Berlin
qu'on chantera la Marseillaise."

A hned na to spustil:

„C'est nous, la Légion, la Légion étrangère
baïonette au canon
Qui venons combattre avec la France — —"

Svíčky zvolna dohořívaly a celá budova pohroužila se ve spánek, noc před odjezdem.

*

Smutný říjnový den, nebe zamračeno a mračna povalují se nízko nad pyrenejskými kopci.

23. října v jednu hodinu odpoledne odcházíme ze semináře v plné válečné výzbroji na nádraží.

„Prapor jde do ohně pro první křest — —" Hornisti a tamboři 49. franc. pluku záložního doprovázejí náš prapor Legie.

Čestou pozorujeme mladé, sličné, černooké dívky, kterak posledně doprovázejí své miláčky, jež za ten

krátký čas si získaly. Pochod městem byl důstojný a nemohly se zdržet ruce bayonneských obyvatelů potlesku. Z oken a na balkonech šátečky mávají. Děti posílají hubičky a pozdravují ty, kteří odcházejí a které doprovázejí srdečným provoláním: „Vive la Légion, vivent les Tchèques".

Napřed na bujném koníku jede komandant Noiret, za ním kapitán Sallé a česká setnina, potom Poláci a Belgičané, Italové a Španělové. Před nástupem do vlaku celý prapor zapěl Marseillaisu a již odjíždějí ti, kteří neměli tušení, že brzy budou klásti životy za svůj ideál.

Adieu Bayonne, Adieu la belle ville — —

ČÁST IX.

Odjezd na frontu. Na cestě ve vlaku. Salát sergenta Filipa. U bitevní linie. Rilly la Montagne. Remeš. U Marny.

Cesta v dobytčích vagonech jest všem vojákům známa; nebylo slámy, nebylo laviček. Zimní studený vítr pronikal štěrbinami do našeho útulku. „Zahřejeme se v Noisy le Sec," jest naší nadějí. Bychom ukonejšili netrpělivost a ukrátili dlouhou cestu, začali jsme zpívat nebo besedovat; na konec se zapije vše. Kouří se tak silně, že z venčí by mohli říci, že ve voze topíme. Očekávajíce, že se snad brzy ohřejeme v Noisy le Sec nebo dokonce v Paříži, počali hoši vyprazdňovati polní láhve. Na štěstí našlo se několik obratných hochů, kteří na jednotlivých stanicích dovedli se postarat o náhradu.

Brzo přijíždíme do města Bordeaux; zde malá zastávka. Podali nám teplé kávy a veselost se vrací: „Si tu veux, faire mon bonheur — Margueritte, Margueritte". Ze všech vozů ozývá se zpěv všech národů v Legii zastoupených. Na peronu táží se hlasy: „Co je to za pluk?" „La Légion, les Volontaires étrangers" zní odpověď a za stejných ovací odjíždíme z Bordeaux jako před dvěma měsíci z Paříže. V noci zpěv ztichl; jediná začouzená lampa visí uprostřed vagonu, řetězem přidrátována. V koutě Jonáš už cpe asi třicátou dýmku. Dveřmi zavál silný vítr a zhasl všechna světla. Tma všude. Ani nevíme, kde nyní jsme. Pro mlhu nelze čísti nápisy na stanicích, které jsou jen slabě osvětleny. „Nezapomenout na aprovisaci," připomíná sergent Filip, „a přece Noisy le Sec nemůže být daleko?"

Nastává jitro. Vlak zvolňuje jízdu — všichni nedočkavě vyhlížejí kolem a v dáli spatří Eiffelovu věž.

Paříž! Paříž! Vlak čím dál tím pomaleji jede, jako by chtěl, abychom pohlédli naposledy na milovanou Paříž. Cesta kolem Paříže trvala skoro dvě hodiny. Konečně stanice Noisy le Sec objeví se před námi. Šotvaže hornista odtroubil zastávku v Noisy le Sec, všichni seskakují z vagonů. Komandant jde pro rozkazy. Dostáváme též slámu a nějaké konservy. Direktiva, která nám byla určena na nové působiště, každého zajímala, takže zapomínali na Paříž.

V další cestě se sergent Filip zaopatřil dostatečnou aprovisací. Plechovou krabici dole provrtanou zavěsil ve vagoně na způsob kotlu, vytasil se s vepřovou kotletou a do červena ji na žhavém uhlí opekl. Po své pochoutce udělal ještě salát, který též nabídnul nám. Visací plechová krabice ohřívá mrazivý vzduch tak, že muži usínají.

Hornista probouzí rázem spáče nepříjemně vyrušené z osvěžujícího spánku. Officielní zpráva jest, že jsme dojeli cíle. Ihned vyvádějí koně, skládají vozy a za nedlouho celý prapor nastupuje. Ještě jest skoro tma, neboť bije pátá hodina, ale den 25. října se hlásí.

Za nedlouho docházíme vesnice a s radostí hoši uléhají do stodol na dobrou slámu. Někteří však necítí únavy, ti touží podívati se na okolí. Hlouček našich vojáků jde na blízký kopec, kde už Filip se dívá dalekohledem k severní straně, kde se nám objevuje veliké město a uprostřed světoznámá kathedrála remešská.

„Remeš, kde jsme jako Sokolové cvičili ještě letos a kde se nám dostalo první ceny. Zde též obdivovali jsme se obrovským vinným sklepům," dodává br. Pultr, náčelník Sokola pařížského.

Filip však díval se nyní dalekohledem v jinou stranu. „Vidíte tam v dáli severovýchodně údolí, kde vlní se malá řeka Vesle? Odtud táhne se Remešské pohoří a vzadu vypíná se pevnost Beine. Pod pevností a stranou bělají se malé cestičky: to jsou zákopy. Jižně od nás vidíme široké údolí řeky Marny. Zde byl rozhodnut osud celé Evropy."

Zrak všech zahleděl se v posvátné údolí. Příroda kolem jest zničena, zpustošena. Jaké city a myšlenky vyvolaly v srdcích všech vojáků vzpomínky na ty, kteří padli včera a roztroušeni jsou po celém údolí. U jejich hrobů nyní stojí druzí, by pokračovali v jejich započaté práci.

„Do války se nejde jako na veselku," přerušuje Šimr ticho, „budeme-li dnes útočit, jsem jist, že legie vykoná pěknou práci."

Jistota a důvěra zůstala u každého, že v nejbližší době je poženeme až za hranice . . .

ČÁST X—XI.

Mailly-Champagne. V zákopech: Bois de Zouaves. Polní kuchyně. Na stráži. V reservě. 118. fr. reservní pluk. Lékařské visity.

Ve vesnici Mailly-Champagne obyvatelé s počátku měli strach z legionářů. Ale brzy se uklidnili, když nás blíže seznali. Jedni hoši chopili se košťat a lopat, čistili nádvoří, silnice opravili, jiní zase spravili střechu, aby v případě deště nezmokli, nebo přibili prkna k vratům, by průvan jim v noci při spánku neškodil. Za nedlouho celá dědinka byla jako nová. Pro dříví chodili jsme do blízkého, hustého lesa, pod kterým rozkládaly se vinice dosud nesklizené a na polo zpustošené. Cvičení jsme prodělávali každý den za kopcem, schováni před zrakem nepřítele.

Jednoho večera, bylo 6. listopadu, první četa z naší setniny dostala rozkaz jíti do zákopů. Scházeli jsme volným krokem k řece Vesle, přešel humor a cigarety si nezapálil nikdo — jen šepot. Tu a tam se zablýsklo a rána následovala. Ozvěna strojních pušek se rozléhala okolím. Tu a tam vylétla raketa, ale nevíme ještě, zdali je naše anebo nepřátelská.

Přicházíme k jakýmsi boudám, které stojí u kanálu na řepovém poli. Pouze první četa pokračuje v další cestě, druhé skupiny zalezou do těchto habešských baráků, jak jsme je nazývali, po čtyřech a ještě jsme se dotýkali střechy. Našli jsme tu vlhkou a skoro spuchřelou slámu a veliké vodní potkany. „Víno jest natočené. Musí se vypít," dodává seržant Filip.

Dopisy nepřicházejí, došly ty, které jsme zaslali? A přece jak by se mohly ztratit s udáním tak přesné adresy: Ier Etranger 2ème Regt. de Marche, Bataillon C. Ière Cie Division Marocaine par B. C. M."

Zouavové, tiralleurs a Legie výtečně pojí se k sobě! Každou neděli dopoledne vojenský kněz sloužil polní mši za padlé hrdiny. Na řepovém poli při malém stolku shromáždění byli protestanté, katolíci i ortodoxové, židé a všichni scházeli se zde, by padlým hrdinům vzdali čest.

Nedaleko odtud rozkládá se malý hřbitov vojenský s obyčejnými dřevěnými kříži s jmény různých pluků. Legionáři z praporu A a B odpočívají zde od několika dní. Místo toto jest smutné, ale má svou krásu. Různé květinky kamarádů ověnčily rovy padlých spolubojovníků.

Odpoledne scházeli jsme se v kroužku poblíže ubikací a poručík Chapoulot pozval francouzské i cizí důstojníky, aby naslouchali českému zpěvu.

Za večerů, které už začínaly brzo, starý otec Grigar vyprávěl nám báje a pohádky ze starých časů dlouho, dlouho do noci, takže jeden po druhém usínal, až na konec usnul sám vyprávěč.

Nikdo nerušil noční klid leč rána z děla nebo sykot zbloudilé střely.

*

O půlnoci první četa navrátila se ze zákopů a tu každý přicházel a vyptával se; nikdo nehleděl na naše hochy, jak jsou znaveni a blátem zamazáni. „Co jste tam viděli? Nikdo není raněn? Není to nebezpečné?“ a podobné otázky se sypaly na hlavy našich prvních „zákopníků“. Ačkoliv byli utrmáceni a částečně vysíleni, přece s hrdostí mluvili o zákopech, patrolách a pod.

*

Druhým dnem celá naše setnina dostala rozkaz jíti na posici nazvanou Bois de Zouaves. K večeru už všichni byli připraveni, jen vyjít. Právě pršelo bez milosti. Kapitán Sallé dvakrát zapískl na píšťalku a naše kolona již se pohybovala v před. Kolem všude ticho — ani šepot neslyšet — jen flak-flak, náraz nohou do bláta, řinkot bodáku nebo řetízku gamelky (miska jídelní). Čas od času důstojník rozsvítil elektrickou lampičku, aby si uvědomil, jde-li správně a znovu v před. Úplná noc. Mohutné stromy podél kanálu sotva zrak rozeznal. Živé duše nepotkáme. Přicházíme k malému vršičku — malá zastávka. Ani nevíme kam položiti svůj vak, plno bláta všude a zase ku předu. Vidíme v dáli rakety. Sami mezi sebou se tážeme: „Jsou to naše nebo to jsou jejich?“ Čím dále, tím více únavy a bláta, a i ty dobré pláště tmavomodré už jsou promočeny. Každý krok žádá nové námahy a tuto gymnastiku provádíme do 3 hod. do rána, když tu přináší náš fourrier H. rozkaz, abychom šli po oddělení ku předu. Najednou čtyři záblesky a ihned následují výbuchy. To jest baterie 90., která dává tam naproti dobré jitro Germánům. Nyní jsme sestoupili v zákop. Slyšíš jen flou, flou, cvakání bot. Máš nový sport naučit se chodit ve vodě a blátě v zákopech. V tom potkáváme zuavy, kteří se připravují na naši výměnu. Hned navazujeme hovor: „Jak to zde vypadá?“ „Oh, z toho si nic nedělej — to jsou pěkný vaches“ a jde se dál. Dialog tento se vyměnil stokrát za sebou. Ráno 11. listopadu máme již prvního raněného, našeho učitele zpěvu — Zajíce. Na levo od nás jsou Poláci a jsou ve velmi tuhém boji. Zákopy, do kterých Němci střílí, jsou úplně v křížovém ohni, proto též mají naši mnoho ztrát. Jeden z prvních jest poručík

Doumic, který zabit byl kulkou do hlavy. Byl to dobrovolec 52letý, který opustil celé svoje bohatství, aby se mohl angažovat. Dal věru krásný příklad národu polskému. Pozorujeme nyní posice: Několik drátů před námi na rychlo naházených, dále jiné dráty: to jsou německé okopy. Vzdálenost as 250 kroků odděluje obojí zákopy. Uprostřed mezi nimi vidíme několik mrtvol v červených kalhotech. To jsou zuavové, kteří svou chrabrostí dohnali nepřítele až na tyto kopce a zde vysíleni padli a dosud zde leží. Jiné mrtvoly vidět za hromádkou sena: dosud klečí, byli usmrceni právě ve chvíli, kdy klečice obhlíželi krajinu za kupkou sena. Nemožno nám jináče dívati se k nepříteli, abychom neviděli tyto mrtvé vojíny. Jedna polovina Bois de Zouaves patří Němcům a druhá jest naše. Mezi touto vzdáleností střílí se bez ustání. Když naši dělostřelci nečistí pole, tu zas spustí německé baterie. Aby tu vojáci vydrželi a posici udrželi, vykopali úkryty až 10 m. hluboké.

*

Nejhorší bylo zde zásobování jídlem a střelivem a pak i pitnou vodou. Vody dešťové nechybělo, ale hlavně byl nedostatek teplého jídla. Ve dne bylo nemožno jíti do kuchyně, neb byly daleko, takže než došli nosiči s jídlem, bylo vše studené. Ježto ve dne by se prozrazovaly naše pohyby, bylo možno vše dopravovati jen v noci, kdy přece bylo klidněji a kdy mohlo se choditi rychleji, skákati přes železnici, jíti po cestě kolem zákopu s pytlem na ramenou. „Víno jest natočeno, musí se dopít", filosofoval Filip seržant, aby vyvedl hochy ze špatného humoru.

*

„To už je věru k sešílení, věř mně Pepíku", povídá Rudolf Ambasaderovi. Ale tento ani brvou nehne ve tváři a klidně si nacpe dýmku, kterou zapaluje. „To máš tak", začne Ambasader a při tom vypouští obláčky dýmu do vzduchu. „Dali nás sem na zkoušku, zdali k něčemu budeme a teď vidí, že to jest „all right", tak si na nás ani nevzpomenou a nechají nás v bryndě. Mně to jest jedno, mám-li jednou denně polévku ohřátou anebo studené kafe — ale to mne nejvíc mrzí, když vidím, že tam naproti ty bestie si dělají ohničky a chodí po hořejšku a my jim nesmíme ani kulku pustit do kůže, a tak rád bych si na nich smls, věř mi, ale raději koukám jinam" a zase vypustil několik bafů kouře a zadívá se v lesík. „No snad zde nezůstanem na věky — myslím, že se zde už dosti dlouho trmácíme — ani pořádně umýt se nemůžeme, jen co déšť nás opláchne", hovoří Rudolf. Byli oba dva na stráži a očekávají výměny.

Tak utíká den za dnem a uplynulo plných 10 dnů, než přišla očekávaná výměna. Bohužel nejdeme odtud daleko, pouze ke kanálu, odkud jsme před 10 dny vyšli. Každý byl ve špatném humoru: „Není to k zbláznění? Vidět všecko, co jsme zažili a po 10 dnech v první linii nás strčí ke kanálu a na dobu jen, co bychom sotva bláto s bot seškrábali a košili vyprali, tak jako by nás nemohli poslat někam do vesnice na odpočinek."

*

1 km od první linie u kanálu, který jde z Remeše do Chalons sur Marne, jsou vystavěny po břehu ze slámy úkryty tak nízké, že po čtyřech lezeme-li dovnitř, ještě narazíme na střechu. Sláma jest jako řezanka, vlhká a plesnivá. Prší-li, máme radost, že máme postaráno i o koupelnu. Sám kanál už skomírá, vody téměř nevidět pro haldy starých obleků, obuvi a zbytků jídel, ale jeho voda přece slouží ke všemu: do kuchyně, na mytí a pod. Podél úkrytů je malá vyšlapaná cestička, kde nohy se mnoho nezaboří, ale na konci cestičky, kde jsou kuchyně, jest veliká louž černého bahna. Museli jsme naházeti kamení, abychom se snáze dostali přes toto moře bláta.

„Ano, zde není ráj! Jak bychom byli krásně tam naproti", povzdychne si Vantuch.

Naproti na výšinách lesnatých kopců, táhnoucích se od Remeše, hezké domky veliké vesnice Verzenay nás svádějí krásnou polohou přírodní. Zakryty lesem a hustými stromy lesními jsou ozdobou krajiny.

Našli jsme též u Markýzky (říkali jsme tak opuštěnému zámečku) české stroje v polích opuštěné. Měli jsme z nich velkou radost.

*

U kanálu není jiných zábav než koncerty pořádané Němci. Kanál je mrtvý bod — zde není čeho se obávati. Nepřítel bombarduje naši krajinu svou methodou: Napřed farmu l'Espérance, kterou obývá chrabrý generál Pein a jeho štáb. Na tuto budovu střílejí, ale nezasahují. Na to vezmou si na mušku naše baterie kolem vesnice Prunay. Tu jest přesná střelba, ale neveliký úspěch. „Kdyby měli rozbíti jejich úkryty, museli by užíti nanejmíň 220", soudí dělostřelci. Co se týče Arabů ve Verzenay, na ně přichází řada odpůldne, neboť jim zasílají Němci vždy dost slušnou dávku 40 až 50 granátů, ale jelikož mají Arabové klenuté a hluboké cementované a osvětlované sklepy k obývání upravené, nebojí se ničeho.

*

Jiná podívaná — cesta z Prunay, po které defilují čety zásobovací, ranění a pracovníci. Dovíme se, že jsme přiděleni k úseku u Remeše a že štáb bude v Prunay. Na konec vzali si Němci na mušku tuto cestu a proto zakázána chůze po ní. Kapitán musí podepsati lístek, že majitel lístku jest oprávněn jíti touto cestou a kromě toho musí znát „heslo". Proto nemocní chodí k prohlídce lékařské k reservě 118. pluku, který jest rovněž přidělen k naší divisi. Compagnie 118. právě meška na odpočinku u kanálu v malém lesíku, který vystupuje nad naší posici. Cestičky jsou posypány pískem, úkryty solidní a veliké. Některé mají též pravá okna. Všichni muži jsou venkované a svým úkrytům (Gourbi) přezdili různá jména. Ve většině jsou to lidé z okolí Marseille. Též užívají svého nářečí. Vrchní lékař obývá skutečnou chýši ze silných stromů zbudovanou. Na jednom sloupu čteš jména všech, kteří ji postavili. Lékař Clavel je okouzlen, že může léčiti a hojiti těla jako jsou sokolíci, vyptává se jich na nynější situaci v Čechách a na rodiny a obrací se k svému pobočníkovi: „Vidíte, Brodeur, to jsou dobrovolníci! Statní hoši! Chci se naučiti česky — až přijdou po druhé, budu s nimi mluviti v jejich mateřském jazyce." První slovo, které znal, bylo „Na zdar!"

Různé úseky jsou rozličně pojmenovány pěknými jmény: Les Marquises, La Croix du Soldat, Le Bois de la Mare, La Grande Croix, Le Moulin, Les 500 metres, Les haricots.

Toto poslední místo je velmi bombardováno, poněvadž je to náš uzel strojních pušek a také často naše kulomety se tu napracovaly a i oběti přinesly za dobu zde prožitou.

Pátého dne za našeho odpočinku u kanálu vzali jsme si naše domečky na záda a ubíráme se za tuhé zimy do linií vyměnit Belgičany. Každý převezme si svoje určené místo a dbá na velmi čistý pořádek jak v úkrytu tak i v zákopech. Proto jsme dostali i nové zbraně pro pěchotu — lopatu a motyku. Brzo ráno již pracujeme a za šera, pozdě do noci ještě šermujeme v zákopech do největší únavy — novými nástroji válečnými: lopatou a motykou.

ČÁST XII.

Dobytí Přemyšle. Hoši z Anglie. První ztráta: Josef L. Březovský. Verzenay. Dopisy. Manévry. U Arabů. Noční práce. Zákopníci.

Přemyšl padl. Jest v našich rukou. I my zde v zákopech oslavujeme vítězství. Program náš byl následující: 1. Salva

všech baterií v celém úseku. 2. Střelba ze strojních a obyčejných pušek. 3. Hudba 118. pluku bude hráti hymny všech spojenců. 4. Slavnostní provolání v každém oddělení. 5. Uzavření celé ceremonie salvou z děl. Rusové přidali ještě na více: několik bochníků chleba a konservy přidrátovali mezi dráty u německých okopů, kde zanechali ceduli: „Přijměte tyto dárky se vzpomínkou na naše vítězství". Němci rozzuřeni pomstili se bombardováním města Remeše a sousedních vesnic, jak jsme se dověděli později.

*

Hoši z Anglie. Přijelo jich s počátku 10 do naší setniny. Byli přivítáni od každého z nás a rozděleni po četě, ve které již měli jsme mezery zraněním, zaměstnáním či nemocí. Noví příchozí se s námi seznámili velmi brzy.

„Půjdeme co nejdříve tam do té vesnice," povídá Tonda Černý a ukazuje na Verzenay. „Rozkaz přišel, abychom se připravili na odchod. No, tentokrát jistě půjdeme někam dál, abychom si odpočali a na vánoce nějakou sklenku výborného šampaňského vypili nejen na naše vítězství, ale i na kuráž české kumpanie," těší se Franta Mřík. Setnina reptá po vojenském způsobu: „Po 10 dnech v zákopech u Bois des Zouaves beze spánku, jen ve vodě... Nechají nás 5 dní u kanálu v blátě a potom strčí nás k Markýzce na 8 dní, kde jiní zůstanou pouze 4 dni..."

„A jakmile uplynulo těch 8 dní, jdeme zas na tu stranu..."

„To je ta Legion..." notuje si kdosi.

„Buď jít nebo pojít..." ulevuje si jiný.

„Ano, my půjdeme, ale nepojdeme. Zdali pak jste už hotovi s nadáváním, tas de ballots," vzkřikne sergent Filip.

Po tomto rozhovoru opouštíme úsek na Markýzce a ubíráme se znovu ke kanálu.

*

Začátek prosince byl suchý. Měli jsme nyní štěstí; kapitán Sallé byl hrd na první setninu. U svého obydlí na malý stromek vyvěsil náš malý praporek přivezený z Bayonnu. Bylo-li hezky, měli hoši odpoledne volno a mohli cvičit nebo zpívat. Za tím účelem jsme vykopali z okolního pole řepu, která už hnila, a upravili si cvičiště. Písek jsme též našli, posypali jsme jím cestičky. Vyčistili jsme slaměné chyše od kostí a špinavých hadrů, kterých bylo všude s dostatek. Nanosili jsme slámy z farmy Espérance. Čerstvou slamou přikryli jsme vlhkou,

plesnivou. Mimo to konána denně cvičení. Též nočních pochodů bylo hodně.

*

Tak to chodilo delší čas. Deset—dvacet dní v zákopech a 5—6 dní odpočinku. Za našeho pobytu u Markýzky jednoho večera náš 17letý Josef L. Březovský stojí na stráži u malého lesíka. Hovoří tam s přítelem a pilně dávají pozor na okolí. V tom naproti třeskne rána a kule zasáhla do plic našeho nejmladšího bojovníka Josefa Lumíra Březovského. „— — — Nazdar, hoši — — — mějte se pěkně — — — pomstěte mne — — — pozdravujte doma — — u nás — — — nezapomeňte vašeho úkolu — — — Maminko, kdy tě uhlídám — — — S Bohem, na shledanou — — —“

To byla první oběť přinesená v tomto úseku dne 11. prosince 1914. Pohřeb měl teprve 15tého. Dlouho jsme vzpomínali na tohoto mladíka modrookého a slíbili jsme si, že ho nezapomeneme a že ho pomstíme.

*

Verzenay. Celou cestou k Verzenay se hovořilo jen o Lumíru s modrýma očima, až nakonec sergent Filip zvolal: „No a co jest, jednou jest mrtev a dost!“

„Jen mlčte, sergente, vždyť vy jste měl též zaslzené oči,“ odpovídá mu starý desátník Svoboda.

Přicházíme do městečka Verzenay, tak dlouho očekávaného obydlí. Jsme nyní rozděleni po částkách do rozličných místností. Naše kumpanie „Na zdar“ dostala za vilu velký moderní barák stavěný před válkou Němcem. Na prknech složili jsme své „domečky“ a dávali jsme se ihned do pořádku. První bylo se umýt nebo vykoupat, prádlo a šatstvo vyprat, přinést čisté slámy, takže po celé té operaci každý si z hluboka oddychl a dech uvolnil z dřívějšího upoutání v zákopech.

Jaký to klidný život zde, jak veselý pobyt. Již časně z rána starší vyskočí a uklízejí v našem obydlí; druzí hoví si posud na lůžkách, čekajíce na ranní kávu. Nato jest služba: nanosit dříví do kuchyně, rozštípat je, vyčistit zbraně, přehlídka šatstva, nábojů, rapport, oběd a pošta.

Na poštu se těšíval kde kdo. Očekávali přede dveřmi desátníka, který měl denní službu, zdali nese už toužené zprávy. Dostal-li někdo dopis, jde stranou a volně prochází slovo za slovem. Usedá do koutka na kámen, z kapes vyndá papír a tužku, — — a na kolenou začíná psát odpověď — — — znovu přečítá a zamýšlí se: „Co as dělají, kdy se shledáme?“

Noviny. Na nádvoří stojí hlouček a čte noviny. Nyní stisknou se více dohromady a jeden předčítá z novin

„Petit Parisien" dopis z první linie: „Drazí rodiče! Ačkoliv jsem několik set metrů před Němci, neobávejte se o mne, vždyť chráním jenom svatou věc. Jsem na první stráži v přední linii proti nepříteli. Puška je mým společníkem. Právě jsem předal službu a chápu se pera, abych vám napsal několik slov..." V tom byl čtoucí přerušen: „My si jdeme po službě lehnout, po kávě, kterou přinesou druzí kamarádi teplou, je-li to možné, a před spaním pořádně zatopíme, aby druzí, kteří přijdou po nás ze služby, měli teplo..."

Čtoucí pokračuje: „Jsme-li na odpočinku, myslím na velkou úlohu nám svěřenou, na svoje předsevzetí..."

Nové hlasy jej přerušují: „Mají-li takových exemplářů více v četě, tak se jistě pobaví."

„Bude to ještě dlouho trvat v téhle tónině?" ptá se sergent Filip.

„Celý sloupec," odpovídá čtenář.

„Dost toho," volá sergent, „láska k vlasti—čest—povinnost a celý ten bazar — — — jako kdybychom neměli nic jiného na starosti a neměli stejné srdce a smýšlení..."

„Nerozčiluj se, sergente, však jsi také složil slib..."

„Ano, ale slib vojáka a ne jako takovýhle písálek! A teď, zapijme to, na zdraví poilus — trochu vína," nabízí sergent Filip.

*

Dokud jsme byli ve Verzenay, byly na programu veliké manévry. Ráno časně byl odchod a vraceli jsme se teprve k večeru. Vařili jsme si po četách. Ponejvíce jsme navštěvovali lesnaté kopce, důkladně jsme je prolezli. Kolem konala se cvičení celého praporu. Odtud byla krásná vyhlídka na celé údolí Marny, ale spolu pohled na zbořené mosty, vedoucí přes řeku, zpustošené vesnice, množství hrobů porůznu roztroušených po celé této rovině.

*

V naší divisi jsou dva regimenty arabských střelců. Jsou zcela jiného smýšlení a cítění nežli my. Hovořívali jsme s nimi. Jen stěží naučili se několika slovům francouzským a dosti obtížně jsme se mohli dorozumět. Ptáme se jich, jak válka na ně působí. Jejich odpověď byla charakteristikou jejich ducha válečného i kritikou zákopové války. „Poslechni, milý příteli, to ne válka. Ty doma, já doma, ty nikdy nevyjdeš (ze zákopů), já nikdy nevyjdu. Ty nikdy nepotkal mne, já nikdy tebe. Co to všechno je? Nic — docela nic. Pracovat, jenom lopata a motyka. Proč dělat to? Docela nic."

Pokračujeme v zábavě po vojenském humoru: Makaš fatma, le tirailleur, makaš muker? (Jsou tu ošklivé ženy

střelče?) Arab odpovídá: „O, mnoho fatma", ale dodává s úšklebkem: „ale francouzské fatma". „Což francouzské ženy nejsou hezké?" „Ano, hodně hezké, kamaráde, ale má Arabka žena, hodně hezká fatma, milý příteli!" „Dej pozor, tirailleur, tvoje fatma najde jiného střelce doma a ty najdeš zde ve Francii hezkou fatma." „Ne, kamaráde, ne, fatma střelec jest u otec matka tam daleko v Duar."

„Makaš kuskusu v zákopech?" (Máš vepřové?) „Nikdy, kamaráde, zapovězeno, nikdy nejíst aluf (prase). Kapitán, bun garsun, kupuje mnoho skopové pro střelce; alkif (výborné), můj příteli."

Končíme hovor: „Na shledanou, chuja!" Výraz chuja (bratr) u nás zdomácněl. Nejen legionáři, ale i zuavové nazývají tak Araby.

*

Mezitím, co jsme byli na odpočinku ve vesnici, druhé prapory pracovaly a chránily protější úsek. Zůstali jsme vždy 20—24 dní v zákopech, 6 dní na odpočinku a ostatní buď v druhé neb v třetí linii, odkud jsme chodili na práci do první linie a i před dráty naše kopat nové zákopy s úkryty nebo opevňovat silné údolí vedoucí k Marně. Nejvíce rozčilovalo hochy, že neměli dovoleno střílet na německé posice. Již časně z rána začal vystupovat kouř z německých linií. Vždycky 100 metrů od sebe v šíři kouřilo se dosti hustě a my upozorňovali důstojníky, že by bylo záhodno poslat Němcům trochu ohně, aby se ještě více rozehřáli. Adjutant Gaillard nám vysvětluje: „V jejich první linii není nikoho za dne. Z rána, než odejdou do druhé linie, zapálí slámu v první linii, abychom myslili, že tam zůstali a že je budeme bombardovat. Ale my nebudeme zbytečně vyhazovat munici, necháme je klidně..."

„Pošlou-li naši jeden obus (granát) do jejich linií, Němci odpovědí desetkráte, ale co pošlou, nestojí za nic," hovoří četař od kulometů. „Včera napočítal jsem jich 15, ale pouze tři správně vybuchly."

Na to rozvíjí se debata o dělostřelectvu: „Nepřítel má věru dobré kusy a to jsou rakouské 88 a 105..."

„Ve skutečnosti mají nejlepší děla 120, která nám ukradli z Maubeuge", vykládají dělostřelci.

„A kde mají ty 220?" táží se jiní.

„To je tak," vysvětluje patrouilleur, „oni je převážejí po kolejích a vždy po upotřebení je převážejí na jiný úsek, aby nás oklamali."

Po vojenské theorii přechází hovor na stránky osobní, ozývá se stesk, žaloba proti práci, proti dešti. „Doopravdy,

to už není k vydržení, taková existence, v jaké jsme, věřte upřímně...“

•

Zákopníci. Po chudé večeři pušku na řemen, nástroje na ramena a odchází se. Tma. Ubíráme se k radosti naší na procházku do zákopů. Narážíme na lopatu na rameně předcházejícího kamaráda nebo udeříme našeho zadního souseda motykou do obličeje.

Jest zapovězeno mluvit a kouřit: kolena zapadají do bláta a v botách už máme plno vody. Konečně vycházíme na půdu. První seance začíná: tady rozbité abri, tam poškozený zákop německou střelou, tu zase dráty přetrhané ručními granáty. Na to do práce: začínáme kopat nové zákopy, abri pět metrů pod zemí. Připravujeme novou linii. Dosti často se ukáže raketa a tu všichni na břicho. Hned na to salva kulek od Germána. Při začátku někteří, a to ponejvíce všichni, vybírali si místo, kam skočí, až raketa poletí, aby se mnoho nezamazali, ale na konec s největší rychlostí vletíme celým tělem na zem, ať je kamkoliv.

Stíny osob se rozestavují: to jsou stráže, které nás budou chránit při práci: dvě hodiny celé zůstat tiše před dráty ležet a hledět do tmy. Mnohem lépe jest pracovati a se zahřáti kopáním zákopů. Dráty cinkají, slyšet je tlukot palicí na koly. Toto vše děje se každého večera v našem úseku.

Ve 4 hodiny ráno přikryjeme černou hlinou nově vyházené zákopy a teprve k šesté odcházíme do svých abri, abychom si odpočali, vypili teplou kávu a začali různé „corvée“ (roboty). Po jedenácti hodinách noční práce ubíráme se na gardu (stráž), nebo hledíme spánkem, je-li nám dopřán, zapomenouti minulost...

•

Náš život v zákopech podobá se spíše stavebnickému. Ve společnosti vodních, polních či spíše německých krys, za bláta a za deště, který snad neskončí nikdy, dokud svět bude válčit, přichází ještě nová, nepěkná věc — tmavo a šero.

Cesty rozbité, nespravované nedovolí kolovati tak, jako dříve, a mimo to i v našich abris není dostatek svíček, skoro žádné. Ale dovedeme si pomoci: tlusté maso, které jest nám předloženo dosti často k jídlu, schováváme; v hrnci rozpustíme a naplníme tímto tukem krabičky po konservovaných rybičkách nebo po mase. Kousek vlny z našeho trika, nebo tkanička bavlněná slouží za knot a několik takých pestrých lustrů umístíme do našich pokojů podzemních a vydávají uspokojivé světlo.

Za tohoto osvětlení ve sklepích sedíme, hlavy a krky obaleny v různých hadrech zablácených. Podobáme se spíše přátelům před jakousi noční výpravou.

ČÁST XIII.

V úseku „Haricot". Generál Pein. Štědrý večer a Nový rok 1915. Dárky z pařížské kolonie. Husy.

„Haricot", malý lesík, výběžek na pravo od lesa Zuaves; jest velmi posunut do předu, takže posice tato jest s obou stran v křižovém ohni. Nazýváme ji špinavým úsekem; ano, sale secteur!

Dvě čety mají stále službu, a druhé odpočívají v abri, 10 metrů pod zemí tak, že sedí-li jeden muž v této díře, druhý nemůže projít, nebo kolena se dotýkají druhé chodby. Je-li veliké bombardement, vylezeme spíše do zákopů, a tu se dle situace řídíme, máme-li si ulehnouti či počkat a dívat se na jeviště.

Jednoho dne desátník Cazaillom přichází ze služby, když tu přiletí obus a rozrazí mu hlavu: mozek vyletěl, krev zčervenila hlínu a jen několik okamžiků nervy pracovaly — konec — dožil.

Černé vrány poletují klidně kolem nakupených mrtvol. Koroptve běhají před dráty a několikráte se přiblížily zcela blízko; vystřelíme-li, ani sebou nepohnou, jakoby věděly dobře, že letos rány nejsou určeny pro ně.

*

Generál Pein, komandující naši brigádu, přichází každého rána podívat se na svoje legionáře — terrassiers — a rozdává jim alžírský tabák a cigarety. S radostí mluví o nás a potká-li Čecha, vyptává se odkud je, v kterém pluku sloužil, jaké měl důstojníky, co dělal a podobně. Zajímavou hůl nosil stále při sobě, obyčejnou to motyčku na řípu.

*

Od nějakého času nemluví se již o bitvě na Marně. Už se nehovoří, že Němce vyklidíme až za hranice. Každý z nás si představí nyní, že válka teprve začne. Jisto je, že postoupíme, ale tak asi jako zde na Markyzce — s lopatou a motykou.

Všude se pilně kopá, hluboké solidní zákopy jakož i abri, dělají se telefonická spojení. V magacíně shromažďuje se mnoho materiálu: železné desky, dráty, kolíky, cement. Rozdává se setnině jistý počet dřeváků a ovčích kůží, vlněná trika zimní.

Že uděláme na jaře velikou offensivu, už ani noviny nezatajují a každodenně oznamují přípravy na naší frontě.

Mimo to i spojenci budou útočit společně a tím Germán bude udušen...

„Ano, čekejme na jaro," jeden Španěl zazpívá:

„Jaro se probouzí... láska se objeví..." s nepěkným přizvukem.

„Jestli to není nešťastné, zkomolit takto francouzskou mluvu" — povzdychne si sergent Filip.

„Nejsem z Paříže" — odvětí Španěl. „To jest vidět, raději mlč."

„Travaja la mouquere, travaja bono" — po arabsku zazpívá Vašek P. a veselost se navrací.

*

„Snad budeme míti klid a užijeme aspoň štědrovečerní den v radosti," povzdychne si Živnůstka, ale nežli dořekl, už přichází fourier Hil. a oznamuje na večer práci: kopat a upevňovat dráty a kolíky naší nově vykopané posice. „To taky nemohli den počkat, to bude pěkný Ježíšek. Raději bych útočil na ty barbary, nežli takto se tu plazit po děrách a pláních..."

Po chudé večeři celá setnina jde na práci; jedni jdou na ambuskadu, druzí nosí dráty a kolíky, jiní kopou. Němci začali bombardovati naše kuchyně v Prunay a při tom byli zraněni desátník Pilát, Fiala a Voldřich. Tato zpráva nám přiložila pod oheň... Jiní zase vraceli se z patroly a vyprávěli, jak Němci zpívají, provolávají slávu císaři, hrají a užívají štědrovečerního dne. Každý z nás byl zamyšlen, co dělají asi naši doma, co v Paříži a kdy se asi uvidíme a podobného života zanecháme. Marno — do 4 hodin do rána dřeli jsme; byl hezký silný mrazík a ti, kteří nepracovali, zkřehli v zákopech nebo zahřívali si ruce o dýmku, kterou potajmu si zapálili.

„Seberte náčiní a půjdeme domů," zakřičí adjutant Gaillard, a již se všichni radují a těší, že doma je očekává teplá káva a potom spánek, snad už budou též nějaké dopisy nebo dokonce vánoční nadílka na cestě.

Další dny následovala služba a kopání abri. O Sylvestru zraněn byl Poslušný do tváře. Jak byl smutný štědrovečer, takový Sylvestr též následoval a žádných ilusí jsme si nedělali, vědouce, že pro nás teprve vojna začne příštím rokem.

*

Česká setnina „Na zdar" je v druhé linii, za Markýzkou. Po noční práci všichni byli unaveni, a proto každý z rána odpočíval, by si oddechl na novou a novou práci, které čím dál tím více přibývá. Samé corvée — roboty následovaly. K polednímu byla cesta veselejší do ku-

chyně pro bohatý oběd novoroční. Hoši nosili různá jídla, která naši kuchaři výtečně připravili, neb slibovali, že udělají nám něco dobrého k našemu uspokojení. Napřed přinesli nám čtyři ořechy pro každého, kousek šunky, do vojenského šálku nám desátník rozdělil zavařeninu. Jedni schovávají si jídlo do papíru, jiní vše ihned snědí. Potom přinesli polévku, hovězí pečeni, kousek čokolády a kávu s rumem. Na konec nám přinesou krásně ostříbřené láhve — prý to šampaňské — zátky počnou létati a hoši si přiťukávají na „Šťastný Nový rok" a na brzký návrat domů. Večer jdeme posilněni kopat pěknou abri pro setníka. Nazítří jsou raněni Votrubec, Jeník a Španěl. V noci na to následují ambuskády a práce.

6. ledna Ježíšek našel naši adresu a přinesl nám balíky z Kolonie a hned počalo rozdělování dárků; na jednotlivce připadlo: kroužek salámu, 4 cigarety a tabák nebo dýmka, kdo byl kuřákem, tomu, kdo nekouřil, odměnou podán kousek čokolády. Prádlo se rozdělilo mezi nejpotřebnější hochy, buď losem v četě nebo hlasováním. Měli jsme věru radost, že přece někdo pamatuje a vzpomíná na nás.

*

Kapitán náš Salle dostal z Kolonie dopis, ve kterém výbor přeje mnoho zdaru jemu jakož i celé naší setnině. Dopis nám přečetl při rapportě; na tento slavný den zakoupil kapitán čtyři husy; jedna husa připadla pro četu 60 lidí. Že jsme ji mnoho neviděli v naší misce, bylo přirozené. Za to kuchaři vyškvařili sádlo, takže jsme si často namazali chléb. Ačkoliv kuchaři se snažili, by nám nějaké české jídlo připravili, nebylo možno zelí chybělo, mouka a jiné přípravy též.

ČÁST XIV.

Důvěrníci Č. S. kolonie. Deserteur. V lese. Hasiči. Zahradníci. Veselý pohřeb IV. čety. Nedělní cvičení Sokola. „Dobrovolnická" Bernardova. Sillery. První četba. Německý zajatec.

Bychom dodávali určitých zpráv naší pařížské Kolonii, byli zvoleni dva důvěrníci od každé čety, kteří posílali a podepisovali různé informace pro Kolonii, takže jsme byli ve spojení. Za nedlouho přijela druhá výprava z Anglie, 20 mužů; vesměs mladí a zdraví, veselí; mezi nimi jediný starý, kterého všichni nazývali táta Záruba; znal hojně povídek a písní, které nám často přednášel.

*

Dověděli jsme se, že vojín kterýsi, „Alsasan“ zvaný, ale smýšlením Němec, desertoval, byl chycen patrolou a válečným soudem odsouzen k smrti. Byli jsme právě na náměstí „Verzenay“, kde mu čten rozsudek, načež byl před námi zbaven všech vojenských hodností a zastřelen.

*

Z „Verzenay“ chodili jsme dosti často do lesa na práci; a tu zase naše setnina vynikla v práci. Bylo nám řečeno, uděláme-li za den 250 kusů dřeva stejné délky, budeme volni. Každý si pospíšil. Eskouada přinesla si pily, sekyry a už se pracovalo. Zpěv se rozléhal po lese, kuchaři připravovali oběd u cesty. Kmeny padaly, byly rozřezány a odnášeny k cestě. Do tří hodin odpoledne bylo 250 kusů připravených. Toho nikdy lesní správce neviděl za svůj život. Takovou práci tak čistě a rychle vykonat.

„Hoří—hoří!“ křičí na nedaleké výšině a skutečně z lesa valil se kouř a plameny šlehaly. Třetí četa, která byla připravena k odchodu, svlékla kabáty a rozběhla se k místu, by zabránila dalšímu požáru. Hlinou a travou oheň udusili. Od té doby neříkali třetí četě jinak, než „hasiči“. Cestou domů adjutant Gaillard sáhl si hluboko do kapsy a zaplatil několik lahví vína na občerstvení za dnešní dílo. Každý jako kominík vypadal a šaty zapáchaly kouřem. Přes Verzy šli jsme ve vzorném pořádku za zpěvu. Četa ubírala se za četou a ztrácela se v lese, jen zpěv zvolna slábl a zdaleka slyšelo obyvatelstvo jen slabou ozvěnu — — —

I po delší době v zákopech po únavě hoši chtěli si zpříjemniti své okolí co nejlépe. Velké řepiště, které se před našimi boudami prostíralo, bylo čistě vydupáno hojným cvičením, cestičky vedly na různé strany. Před vilou kapitána byla veliká Avenue a tuto si naši zahradníci chtěli vzíti do práce. Netrvalo dlouho a po krátké poradě hoši se rozběhli na všechny strany do blízkého lesíka, odkud přinesli mech a jemný písek, různé keře a pod.; druzí už kreslili na půdě ozdoby a je rozměřovali. Honza S. s Vénou B. vykasali si rukávy, a už rýče a lopaty létaly z ruky do ruky.

*

Mezi tím, co naši umělci zahradníci horlivě pracovali o znaku českých zemí a znaku Gallů, na druhé straně čtvrtá četa cos podivně robila a schovávala. Zrobili malý domeček, který rychle zmizel v jámě a malý rov se brzo objevil, obložen mechem, s nápisem: huit jours de prison (8 dní basy); celá četa rozestavila se kol rovu a Tonda Černý, arcibiskup s celtou na rameně, v ruce

koště vykropoval poslední zbytky 8denního vězení, které mu setník k dobru udělil. Lanka dělal ministranta s Jonášem a Steinberger kostelníka, který zvonil na hrnec. Nyní celý slavnostní průvod počne vyzpěvovati: „Umřela basička už ji vezou — —“. Po posledním verši Tonda zahájil řeč, ve které vše krátce bratrům vysvětlil a dal požehnání každému, totiž namočil koště v hrnci a celý průvod pokropil vodou z kanálu. Nyní následovalo procesí, které vedl kostelník k barákům; průvod stále a stále rostl. Důstojníci vyběhli z abri a dívali se, co se děje. V čele S., potom ministranti, dokonce biskup, v dáli malý rov, co to má být? Setník náš zavolal si adjutanta Gaillarda, by mu vysvětlil: „— Ale to jsou vám podaření — Těch 8 dní, které jste dal Tondovi, že snědl konservu a suchary, pochovali — ale pomyslete si, když zahrabali všechny nečistoty, tak na ně vykreslili váš trest.“ Setnik pobíhal, ruce do kapes, zase do boku, nevěděl, co počít. „Hoši dělají si ze mne blázny, i když jim dám basu — co chcete s nimi dělat, ať jsou v tranšich nebo zde, jsou veselí, nic na ně neúčinkuje; 8 dní zahrabat mezi nečistotu, no, to je moc — zavolejte mně toho vinníka Tondu — —.“

Tonda se přivalí, celtu pod paží, koště v ruce, postaví se gardez-vous a se šibalským úsměvem očekává, co kapitán bude mu vytýkat. Když Tonda se navrátil mezi své kamarády, s úsměvem dodal: „Zbytek trestu mně kapitán odpustil.“

aproti nám zahradníci zrychlovali svoji práci a cestičkou od abri ke kapistovi bylo vidět v levo pěkný znak české země: lev, vysázen mechem, travou a kamením; na pravo zase vypínal se galský kohout a nedaleko stálo malé dělo, které Mica zrobil z 75ky a postavil je proti Germánům. Důstojníci dlouho obdivovali se tomuto uměleckému dílu našich lidí, celé zástupy kupily se kol, museli jsme postaviti malou zahrádku kolem, by věc se brzo nezničila.

„Vždyť ten lev dívá se k Paříži,“ povídá Starý. „Inu to máš lehkou věc,“ odpovídá Špicar, „přece očekává Blanické rytíře, kteří dosud spí a mají přijít směrem od Paříže“. „To se chudák načeká, ten zhubne,“ lituje Kuklík. „Tady se zle mít nebude,“ namítá Mojžíš, „vody dost, kosti taky a nežli odejdeme, nějakou tu konservu zde též necháme, aby si pochutnal, no a ten bochníček Honza obstará vždycky.“ Po této dojemné rozmluvě umělci seberou náčiní a jdou na večeři.

Večerní rapport: pro zítra odpočinek na celé čáře. Z jedné vodní chyše zaznívá zpěv, jinde živě debatují, tam hrají šachy, které si Opočenský přivezl s sebou a jiní

v karty. Noc se sklání nad touto družinou veselou, bezstarostnou; hoši oddali se spánku.

*

Je-li hezké nedělní odpoledne, sokolové vyjdou si na řepiště, kde cvičí si prostná. Jiní jdou do opuštěného altánku, kde společně zpívají naše národní písně. Tito zpěváci měli nejvíce hostí a posluchačů. Ponejvíce líbila se jim harmonie, soulad a tempo slovanské hudby, obzvláště slovenských písní.

Častokráte při pochodu nebo odpočinku Bernardova píseň otřásala našimi chyšemi slaměnými a smích propukal po každé sloce. Bernard líčil v písni nejen život náš v zákopech, ale i naše důstojníky a různé šarže.

1. Česká kompanie, ta vesele žije,
ať je to v zákopech, neb když jde na oddech.
Humorem jen srší, i když na ni prší,
kulky co dělaj' šrum, přiletí bzzz a bum!

2. Jenom ať litají, nic neudělají,
maj' ňákou flákotu, jsou asi z „ka-brotu",
jak jenom přiletí, hoši na ně letí
s rukavicí toť um, když dělaj bzzz a bum!

3. Popadnou pilníky, dělají prstýnky,
svým známým pro radost, neb milé jako skvost;
různé druhy mají, vybírati dají,
za frank, za pět, toť um, nedělaj' bzzz a bum!

4. „Vzduchorámus" letí, všichni z děr vyletí,
spustěji bouchačky, hned na to brebtačky,
sedmdesátpětky začnou házet švestky
pro knedlíky Němcům, přiletí bzzz a bum!

5. Motyky, lopaty lípaj' se na paty,
naděláme s tím děr, v tom: voulez, vous vous taire
spustí náš „Cibulář". Což pak ten setník náš
nejraděj vodku, rum, přihne si bzzz a bum —

6. Když se den už skláni, Hildebrand nás shání
na korve do Prunay, tam kulky též litaj.
Pořád mluví do nás: „Hoši, to jest pro vás",
v tom vozík letí — šum, díru od bzzz a bum.

7. Nejsme jen vojáci, ale též pytláci,
králíky chytáme, proto maso máme!
Šarže též chytají — ale jen po tají —
vycpané, toť přec um, když litaj bzzz a bum.

8. Češi, to jsou páni, nechutná jim ani
kuchyně vojenská, „schází tam snad ženská?"
Chtěli by paštičky, buchty a husičky,
zelí, knedlík jak dům, ale ne bzzz a bum.

9. Nežli se rozejdem', ještě si zapějem',
srdce si poskočí, pak ať se svět točí,
slunce a planety, granáty, komety,
spusťte se v rej a šum — pak bude bzzz a bum!

*

Někteří hoši skočili až do městečka Sillery, kde nakupovali všelijaké zboží: tabák, cigarety, svíčky, sirky, čokoládu, sýr, „pinard" (víno), zkrátka shaněli aprovisaci. Z každé čety měl vždy jeden muž na starosti toto kupování a donést vše, co k dostání bylo a čeho si hoši přáli. Ach, ta veselá cesta s plnými bidonky.

Jakou radost nám způsobilo naše komité, když zaslali nám několik čísel prvních novin pařížské české kolonie. Srdce naplňovala se silou duševní při čtení zpráv o našich vůdcích, kterak vedou lid v náš prospěch, pro naši svobodu. „Indépendance Tchèque" vydávána byla česky i franzouzsky. „To jest pro nás věčností, než zase dojdou noviny," stěžuje si Karafiát. „Inu, ještě dvakrát půjdeme na „ambuskadu", jednou na práci a třikrát do Prunay pro kávu a potom snad přijdou," odpovídá Jožka Vantuch. „Ale dnes si odpočineme, třetí četa má službu a my na ně budeme vzpomínat."

*

Tmavý večer, že na krok není vidět; k tomu ještě hustě prší a silně větří. Devátá se ubírá rozložit před dráty s četařem Liardem, des. Svobodou a 19 muži. Jeden druhého nevidíme. Živnůstka následuje Elucha, který právě cosi ztratil a věc hledá po zemi. „Cos ztratil?" ptá se nás táta Živnůstka.

„Ale svůj dřevák," klidně odpoví Eluch.

„To jest dobré! Nejsi blázen? Jít na patrolu a ambuskadu v dřevákách!"

„To máš tak," počne šeptati Eluch, „boty mám promočené, v těch by mne zábly nohy a tak jsem si vzal dřeváky; alespoň kdybych utíkal, ať už je to za Němci nebo před nimi, popadnu dřeváky do rukou a nikdo mne neuslyší."

„Budete tam ticha!" zvolá četař Liard. „Prší, je tma a ještě se tam bavíte."

„Mně bolí břuch," zasteskne si Lojzíček Pivka. „Nemáš l'ognol (kořalku)?"

„Pojď si líznout, ale nech též jednu kapku pro mne," odpoví Stanský.

„Tam se někdo pohybuje," šeptá des. Svoboda. „Pozor!" a hledá četaře.

„Halte-là! Qui vive?" zvolá Liard, pušky zarachotí, ale vpředu se stále něco hýbe.

„Halte-là, ou je fais feu!“ (stůj nebo střelím) zakřičí sergent. Vedle jse táží, co se děje, někteří přitiskli se do trávy, že v mokré půdě vytiskli důlek a opodál Eluch drží už dřeváky v ruce.

„Snad jste se nezbláznili,“ zahouká Vesta, „tam přece leží Petr!“ Bylo to tak: vpředu ležel Petr, a jelikož jej zábly nohy, házel nohama a tloukl botou o botu. Četař Liard domníval se, že přichází německá patrola, a proto se tak rozčilil. Na štěstí za nedlouho 12 escouada přišla nás vyměnit, Králík s Jelenem lehli si na naše místa a my odešli do našich okopů. Co se tak sušíme kolem kamen, zaslechli jsme u abri Gaillarda: „12 chytila boše“ (Němce) a již každý byl vzhůru, aby se přesvědčil, jak Němec vyhlíží; skutečně, vysoký, štíhlý mladík díval se bázlivě kolem. Se všech stran sypaly se otázky a na konec se dovídáme, že to jest Polák, a tak hned polsky na něho. Tu přijde kapisto a zpozoruje náš hovor se zajatcem a volá: „Ca y est, už jsou kamarádi, nikdy se neviděli, a už mu podávají cigarety a víno.“ Jelen stojí u Poláka a drží jej za ruku, aby mu snad neutekl. „Králík“ četař odněkud z Mexika točí se a vypráví: „To já, co ho lapil. Vidíte moji dvanáctku?“

Tedy 12 vyhrála, chytila prvního Němce. Sázku, kterou poručík Audriani s ostatními důstojníky udělal, byla: chytí-li četa Němce, musí důstojníci zaplatiti po 50 francích oné četě, která je přivedla. Tím 12 dostala 200 frs. a mimo to od otce Noireta příspěvek a zároveň od generála Peina tabák, cigarety a j. Jelen obdržel též pěknou dýmku vlastnoručně od generála. První setnina „Na zdar“ měla čest chytiti prvního zajatce. Bylo to naší chloubou a pýchou a dlouho se hovořilo o tomto večeru.

ČÁST XV.

Oběť z Anglie: Fric mrtev. Aprilový čas. Opouštíme Champagne. Výměna na sektoru. Noční scény: mořská prasata. K nádraží. Cesta kolem Paříže.

Pro jídlo chodili jsme k „Markýzce“ a odtud celý průvod se vracel po cestě k Prunay. Večery byly klidnější, jen tu a tam ztracená kulička zapadla v pole.

Dne 15. března z večera taková výprava ubírala se k Prunay. Byl v ní též Fricek, mladý hošík, který posledně přijel z Anglie nabídnout své síly ve prospěch Francie a boje za naši svobodu. Toho večera byl jaksi zasmušilý, stále se stranil, nemluvil s nikým, jen pytel chleba nesl na ramenou a těžce oddychoval. V dálce třeskla rána,

kulička zašuměla a Fricek klesá bez bolesti tak, jako kdyby si chtěl odpočinout. „Nemůžeš dále?“ táže se Záruba, táta hochů z Anglie. Fricek neodpovídá. Táta jde k němu, sahá a k svému zděšení spatří jen krev, kterak se řine z prsou. Fric má dosud otevřené oči jakoby se díval na všechny, ústa otevřena, snad chce mluvit, však ani slůvka. Byl ihned mrtev. Odnesli jsme ubohého mladíčka na Markýzku a ještě v noci jsme vykopali nedaleko cesty z Remeše k Chalonu malý hrob. Druhý den hoši se brzo z rána sešli, přišel i vojenský kněz a Frice jsme pochovali. Druhá to oběť nejmladších hochů, kteří nám odešli a kteří se nedočkali dne vítězství. Nikdy jsme nepřestali želet tak mladých životů...

Marocká divise má změniti secteur. Ptáme-li se u štábu ve Verzenay, nikdo neví, kam bychom měli jíti. Znovu jdeme ke kanálu. Sněží, už máme sněhu pod kotníky. Od posledního měsíce abri se neopravovaly a to jest bída. Po sněhu déšť, který neustane, až celá krajina jest bláto a louže. Každý přináší na botách plno bláta. V chýžích jsou nepromokavé celty nataženy, aby při spaní nekapala voda na naše těla a šatstvo. Strčí-li někdo hlavou do celty, voda se vyleje do bot ostatních druhů. Vyplavené krysy přebíhají po našich tělech i po dekách a všechnu tuto bídu člověk musí přežít s dobrým srdcem.

Za večera nastal rozhovor o naší příští cestě. Kam? Do Maroka či do Dardanelles — nebo do depot?

„Což pak nevidíte, balíci,“ vzkřikne sergent Filip, „že jaro nastává a tím přichází i veliká ofensiva, o které se tak dlouho povídá? A že my tam budem, to jest jisté, místo abyste obtěžovali hlavu zbytečnými otázkami, spočítejte a označte si kosti.“ Hovor se přenáší na chystanou ofensivu, a bude-li to poslední rána pro našeho nepřítele, jisto je, že brzo navrátíme se k našim ve vítězoslávě. Po debatě zpívá se: „Až nebudeš moci, sokola zavolej“ a zpěv rozléhá se podzemními děrami.

Nedaleko Honza S. cosi robí u dřevěné boudy, spíše větší bedny, ve které ozývá se chrapot a odfukování. Honza uchopí kus křídy a píše na vrátka: „Pozor! Mořská prasata, možno je vidět při krmení“ a rychle zmizí. Zákopem chodilo mnoho našich hochů a po přečtení nápisu otevrou dvířka, a nahlížejí a propukají v smích. Dvě těla spí v sedě; jeden druhému položil nohy na ramena; voda jim kape po plášti a krysy hlodají v chlebníku. První jmenuje se „lesů pán“, druhý

„pekař“. Mají svou vilu a dobře se srovnávají. Když se probudí „lesů pán“ musí kolegu zatahat a oznámit, že by si rád chtěl připálit cigaretu. „Ale dej nám pokoj, teď se ani do kapsy nedostanu,“ odpoví mu pekař. Mezi tím „lesů pán“ vyhrabal se z dek: „Dej pozor ať mně nevyšlápneš zuby,“ křičí na něj pekař. Dvířka se otevřela a „pán“ vypadl. Rozhlíží se vůkol a míří k jedné abri. „Nekouří tam nikdo?“ ale nikdo se neozývá. Jde ke druhé, tam však po něm praštili starou botou. Teprve ve třetí abri kdos se smiluje a počne křesat, až hořák chytla náš „pán“ si připálí a s chutí pouští dým do čistého vzduchu.

*

Oficielní zpráva přišla. Koncem měsíce dubna odjedeme pryč. „Za takového počasí nikdo nemá smilování,“ pronáší se. „Ovšem prší a zvláště na jaře, to jest důsledek kanonády, vzduch se deplaçuje.“

„Jářku, místo přednášek hleďte odnést vodu z abri do kanálu. Ani kousek suché země člověk zde nenajde; není-li to k utrápení,“ zaběduje Filip.

*

Ve vesnici Prunay potkáváme mnoho neznámých obličejů, cizí důstojníky, kteří přicházejí nás vyměnit. Do 48 hodin má divise Marocká opustit tento útulný úsek, ve kterém jsme prožili prvních šest měsíců válečné doby. Tedy pro ně jsme tyto díry podzemní každé noci upravovali, a při tom tolik zakoušeli ... Pro ně jsme vyzdobili u kanálu svá obydlí, zasázeli květinky, urovnali půdu a ozdobili pískem, opravili slaměné chýže, vyčistili shnilou slámu a přinesli čerstvou. Pro ně jsme nasázeli do malých políček salát, ředkvičku a různou zeleninu. Toto všechno musíme opustit a zanechat druhým: ubírat se jinam, hledat jiné štěstí.

Dne 24. dubna poslední oběd v tomto údolí remešském a na cestu k městečku Villers. Viděli jsme dobře, že se ubíráme k městu Remeši. Jest ještě zima, země jest udupána, jdeme rychle a tiše, beze slov. Někdy tu a tam dělový záblesk, který nám oznamuje, že se vzdalujeme od bitevní linie. Mijíme prapor, který u cesty odpočívá. Ozve se hlas: „Takový vrch tak rychle vyšlapat, to dovede pouze Marocká divise.“

A zase ticho, jen dupot koní, hrčení vozů a dopadání bot na silnici ozývá se v mrtvém okolí.

Jitro nastává, rány z děl oslabují a jen stěží pozorujeme jejich slabý záblesk v dáli. Důstojníci zapalují si cigarety. Jeden po druhém kroutí si „retku“ nebo nacpává dýmku. Kouř vystupuje nad celým praporem,

Kolem cesty rozložení, všichni čekají na fourriers, by je zavedli do ubikací, kde prý je hojně vody a aprovisace. V novém bydlišti z počátku, tak jako všude, obyvatelé myslí, že legionáři jsou špatní lidé, že jsou v legii, by napravili svoje chyby. Ale po krátkém čase zvykli si všichni na nás, úplně přátelsky jednali s námi, zvláště viděli-li, že utrácíme hodně peněz. „Voják jest jako žena, má-li peníze, utratí je; ale mezi vojákem a ženou jest přece rozdíl: voják kupuje, ale nesmlouvá! Tady bychom se nenudili, i kdyby nás zde nechali do konce války". Ale slova ta jsou provázena rozkazem, nastoupit další cestu.

Cesta naše rozdvojuje les zvaný „la Montagne de Reims". Krása lesa dojímá. Lesem vznáší se lehká pára, která halí mladounké listí a jemné větve. Zpěv slavičí rozléhá se lesem. Cestou kolují různé zprávy: pojedeme z nádraží G. do našeho depot, podle druhé zprávy jdeme zesílit posádku pařížskou, a tato zpráva se nejvíce líbila každému. Na úpatí lesa, v dolině, blýská se červené a zelené světlo, stoupá kouř a brzy vidíme domeček zděný z cihel: nádražní stanice. Na fasádě je veliká tabule, kdež čteme: Germaine. Dlouhý nákladní vlak už na nás čeká; jsme v Germaine a nastupujeme do vagonu. Vagon po vagonu spustí:

Si tu veux, faire non bonheur Margueritte — — — a opouštíme stanici. Města míjejí a každý dychtí po té toužené Paříži. Přijíždíme k St. Denis a Versailles a odtud již pozorujeme Paříž, město světla. V každém jednotlivci zabuší srdce, každý se rozveselí a rychle se vyptává zřízence: „Neviděl jste zde projížděti Zuavy a Araby?"

„Ano, včera zde byli," odpověděl.

„Na kterou stranu odejeli?"

Zřízenec váhal s odpovědí a konečně dodal: „K severu." Všichni se zamvsleli a jen ti, kteří neřekli, že půjdeme do depot, se vítězně usmívali. „To skutečně byste museli býti trknuti, kdybyste věřili, že půjdeme válčit do Bois de Boulogne „na zotavenou," dodává sergent Filip. „Carao" španěláci povzdychují, neb těšili se, že si prohlédnou Paříž. Tu Belgičan přistoupí ke skupině vojáků a vypraví: „Tamhle, co září kostel Sacre Coeur a pod ním Montmartre se ztrácí, jsem chodíval častokráte na večerní vycházky. Škoda, že nemohu vás jednou provésti a ukázati všechna roztomilá místa.

Češi zkoumali, jak by se co nejrychleji dostali k „Slepičkovi" na jitrnici a půlku čerstvého piva a vyptávali se, kdy odjedeme odsud a zdali můžeme si zaskočit do Paříže. Nikdo nemohl poradit. Důstojníci v čele s ko-

mandantem Noiretem odešli pro rozkazy. „Nejspíše půjdeme do Belgie, kde je budeme boxovat," dodává jeden ze starších. Druzí přicházejí z obhlídky a stěžují si: „Nic platno — ven nemůžeme a nekoupíme zde ani kousek slaniny. Záložníci jsou na stráži a velmi přísně hlídají." Ještě mnozí a mnozí jsou pohrouženi v myšlenkách, zadíváni na město krásy, když ozve se trubka a každý ubírá se zvolna k svému vagonu. Aprovisace byla vyprázdněna a nemožno ji znovu doplnit. Musíme se spokojit tím, co vojenská intendance nám podá.

„Dnes si pěkně stáhneme břicho páskem!" — Legionáři se biji statečně, bez reptání, s úsměvem. Ale když se nepracuje, ani nebije v poli, legionář chce míti zadostiučinění, dobře jíst, pít a spát. Proto těžká nálada padla na legii.

Na štěstí na další cestě polní ambulance stojí blíže kolejí. Právě vycházejí sestřičky-ošetřovatelky a mávají bílými šátky a zdraví vojáky: „Ať žije armáda!"

Tisíc hrdel odpovídá zpěvem Marseillaisy, a to stačí, by dřívější veselost se navrátila do srdce dobrovolníka. Zpěv rozléhá se všude, v každém vagoně. Celý den projíždíme krajinou, až k večeru náš vlak zastavuje se u velkého nádraží, kdež rovněž stojí jiné vlaky: je to belgický, dělostřelecký pluk nově zformovaný: nářadí anglické, koně kanadské, a děla francouzská. Naši Belgičané jeví živý zájem a vyptávají se krajanů, kde byli, kam půjdou. Další stanice hemží se Angličany, kteří stojí na peronu. Legionáři podávají jim z oken polní láhve a peníze, by jim zakoupili vína. „Vždyť jsme přece bratří," domlouvá jim jeden, ale Angličan se pouze směje a s místa se nehýbá. „Hněte přece sebou, za chvíli pojedeme dál a máme žízeň." V tom přichází zřízenec a upozorňuje: „Jsou to štábní důstojníci."

V cestě stále pokračujeme a za noci (byla právě půlnoc, vlak zmírňuje rychlost), ozývá se polní trubka. „Všichni dolů! Jsme u cíle."

Čteme: „Aubigny" a za nedlouho celý prapor nastupuje pochod k Bethonsart, severně od Arrasu.

ČÁST XVI.

A l' honneur en Artois. Na práce k zákopům. Tamburašský kroužek před útokem. Ouvrages blancs. Za noci. Poste de secours. Farma Berthonval.

Jaká to smutná vesnička doopravdy! Berthonsart vyznačuje pouze opuštěnost a zapomenutost chudoby. Zde cítíš, že všichni muži jsou ve zbrani. Nepotkáváme než

staré ohnuté starce, babičky, ženy a děti. Pole nejsou již obdělána. Dvorky jsou v nepořádku a všude nalézáme nečistotu. Stodoly jsou vyprázdněné a jejich šedivé, z bláta stavěné stěny se rozpadají. Rybníčky, ve kterých domácí dobytek se napájel čerstvou a čistou vodou, jsou znečištěné a připadají nám jako černé kaluže, z kterých se vypařuje ošklivý zápach. Cesty jsou vyježděné ustavičnou dopravou munice a vojenských vozů. Jediná

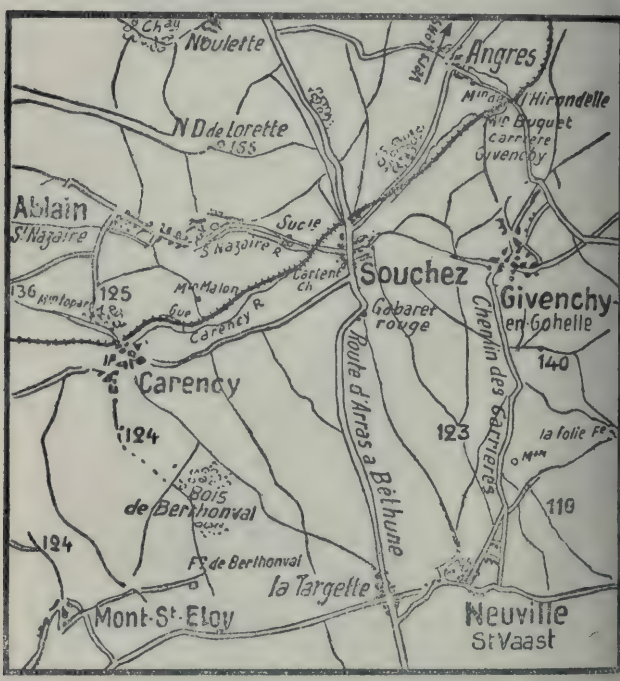

studně hluboká na 30 metrů vydává čistý nápoj pro celou obec i pro vojáky. Nelze dostat nápoje mimo kyselé pivo. Žádné potraviny kromě sýrů špatné výroby a suchého salámu. Naproti tomu nalezneme dosti vajec, a to čerstvých, dvě za 15 centimů. A jelikož budeme útočit, a to je oficielní, tož si přilepšíme dle možnosti, bychom měli dost síly. Bydlíme pod širým nebem. Na štěstí neprší.

Teplo jest příjemné. Spáti pod stany, před nimi pušky seřazeny, jaká krása! Hned z jitra kohouti nás ze spánku probouzejí. Na to slepice kdáčí, že snesly vajíčka. A naši hoši již nečekají, utíkají hledat hnízdo a vybrat teplé vajíčko. Celý den je pro celek nuda. V zahradách či na dvorkách, v polích vojáci odpočívají a dřímají. Vesnice jest rozdělena na dvě části a je obydlena dvěma prapory. Po 3 dnech klidného odpočinku uzavřeme své torny, setniny dají se na pochod. Pozorujeme též, že kulomety, které se právě spojily v jeden celek, tvoří novou setninu. Počet kulometů je zvětšen. Mimo to máme ještě brigádní setninu kulometnou, která se skládá ze Zuavů, Arabů a legionářů a i Čechů.

Rovina ... Obloha zahalena mračny. Po dlouhých cestách, které vedou širokými suchými planinami, pohybují se stíny vojáků tak lehce, jako by nějaká síla ze zadu je hnala. To jsou pěšáci, dělostřelectvo a vozatajstvo. Zdá se, že všichni spěchají v jeden bod. Zde křižujeme naše divisní dělostřelectvo, známe je již z úseku u „Markýzky“, na to objeví se nám příjemní Zuavové a arabští chuja z fortu Pompelle. Na samé křižovatce očekává a přehlíží nás divisní generál Blondlat. Svou divisi má nyní na očích zde na planině úplně holé, vystavené slunečním paprskům.

Děla! To už je skoro věčností, co jsme neslyšeli houkat tyto brachy. Najednou spatříme pozorovací balon. Za odpočinku obdivujeme se tomuto dílu, jež poprvé vidíme. Nedaleko odtud je skladiště munice a dělostřelecké povozy i spřežení vše pohotově, přichystáno. Na úpatí malého návrší ukazuje se nám vesnička Acqu. Zde už vojáci obývají též pod stany nebo pouze pod stromy. O několik kroků dále je hojně dřevěných baráků postavených ženijním oddělením na rychlo. Mají sloužiti za ambulance. Sotva že jsme shodili torny s ramen do kteréhosi kouta i s puškou, již trousí se jeden za druhým do hospody, kavárny, do obchodů nakupovat. Místo je výborné. Mladé dívky přinášejí nám dobrého vína červeného neb bílého či piva a i více jiných zakázaných věcí k pití. Obyvatelé jsou velmi přívětivi vůči nám. Sami nám čistí prádlo a vůbec všechny služby nám prokazují, které pouze civil může pro vojáka učinit. Krásné chvíle z Verzenay se vracejí. Zpěv ze dvorků hlaholí. České písně vzduchem letí do dáli — — —

*

„Jožko,“ zvolá Tonda Černý, „pošleme si pro nástroje a zahrajeme si naši „Lví silou, vzletem sokolím“. Podívej se, jak už se Kuchyňka těší, až si pořádně na berde za-

brnká.“ „Již tomu jest přes rok, kdy jsme poprvé dávali první koncert v Paříži,“ odpovídá Jožka Vantuch, kapelník tamburašů. „Věřím, že se mně a vám všem velmi stýská po našich bizernicích, bračech, bukariích. S jakou chutí bychom si byli často zahráli na odpočinku i za noci v zákopech. Vymýšleli jsme si plány už častokráte, jak to udělat, abychom měli své nástroje zde na blízku. Avšak dostali jsme se do dnes jen k přání a myslím, že se dále nedostanem. Už je pozdě. Vzpomínám na výlet do Chaville. Vidím dosud drahé hochy, s jakým zápalem hrají, jak jsou ponořeni ve zvuky svých nástrojů, jak by za harmonii jejich zvuků tančily jejich duše. Jožka Vantuch, náš sbormistr, dává znamení forte-pianissimo. Vedle Chudomel vážně tepe do bizernice s Fišerem. Za ním Vitner, Rychlovský, Vyskočil a Chrza brače pohání trsátkem — Tonda Černý s Kazdou vyluzují na třetí brač hlubokou melodii a Kuchyňka na berdetu udržuje tempo s bukarií, na kterou hraje Eluch. Vše splývá v harmonii. Když přišel pravý okamžik, z 15 členů kroužku 12 nás bylo odvedeno. Po výcviku odjížděli jsme na bojiště a dnes jsme před velikým dnem, kdy na naše bedra uložila francouzská vláda velkou práci. S radostí béřeme ji na sebe a chceme dokázat, že hodni jsme jména českého a že každý okamžik je možno spoléhat na nás.

Po 6 dnech rychle uplynulých nastupujeme do zákopů. Scházíme do širokých, na rychlo upravených okopů. Prší. Mohli jsme i zde pozorovati novou skladbu země červené hlíny; zvláště prželo-li zapadávali jsme do této kvasové hmoty a stěží jsme vytahovali nohy. Stalo se, že některý voják nechal své střevíce v této červené hlíně. Ohlédneme-li se vzad, spatříme vysokou věž kostelní napolo zbořenou, Mont St. Eloi a milou dědinku, která se ztrácí pod hustým háječkem. V předu proti nepříteli táhnou se německé posice zvané Ouvrages blancs. Z naší nejbližší posice, která jest 25 m od německých drátů, můžeme si úplně dobře prohlédnout tento labyrint zákopový, který se vine ve velkém rozsahu. Dráty v hloubce zaráženy železnými kůly plazily se na 25 m před námi. A teprve za nimi jsou zákopy, které ztrácely se k cestě od Arrasu k Bethune. V našem zákopu ani jediná skrýše. Dnem nocí zůstat pod širou oblohou. Kde jsou naše krásné zákopy, které jsme zanechali v Champagni „u Markýzky“. Lenoši, kteří zde byli před námi, mohli aspoň vykopat díru na úkryt před deštěm. To jistě už počítali na nás, lopatou a motykou však nelze nic udělati v této mase, která se ihned zpropadne; ale nemáme ani čas na práci. Všichni musí zůstati na stráži s puškou namířenou v před a jen bdít. Proti minám záchranou

zbývá: štěstí člověka. Nastává noc. Ty nešťastné noci jsou vždycky nemilým hostem pro každého. Lehce odhrábneme hlínu před sebou pro případ útoku. Několik metrů drátů vyplňuje prostoru mezi lidmi, kteří se mají bít. Dole pod námi sapéři připravují podkop, takže se nám zdá, že slyšíme tlukot lopat a motyk. Častokráte v hrobovém tichu slyšíme každý výdech. Nejednou zdá se nám, že slyšíme praskot pušky a kulometů. Naslouchám sykotu podivnému, který zaniká. To zas vítr pláče a naráží do drátů. Rozráží se prudce na špičkách kolíků. Zdá se ti, jako bys byl opuštěn sám a sám na lodním můstku za bouře. Kolikráte všechny tyto sluchové klamy slévají se společně a tvoří jediný pláč či mrtvý povzdech.

Hlavní sanita marocké divise obývá farmu Berthonval. Z této veliké budovy hospodářské nezbývá nyní než několik holých zdí. Sklepem vcházíme do dlouhých chodeb, kde při svíčce vojáci odpočívají. Když dopadne větší střela na tuto budovu, spodek pouze se otřese, z kvádrů odletují výlomky na všechny strany. Vojáci klidně přijímají dopadající rány. Ale jest zapovězeno vojsku obývati tuto budovu či spíše její trosky již delší čas. Škoda, neboť regimenty by se mohly uschovati celé v podzemní chodby. Avšak ti, kteří znají skrýše a sílu podzemních sklepů a případ jich shroucení dávají za pravdu svým vůdcům, neboť býti za živa pohřben a udušen — — — mráz přechází po těle. Němci okupovali již jednou tuto farmu Berthonval a bez oddechu střílí na otevřené okolí kolem statku, na cesty a zvláště kolem studně, kde ponejvíce chodili vojáci pro vodu. Nutná tato služba vyžadovala často smrt. Bez varování bylo mnoho a mnoho vojáků poraněno na tomto místě. To není studna jako u Markýzky v Champagni, tam to také syčelo, ale měli jsme tam pro ochranu vůz, kousek červené zdi všelijak namalované a zde — to jest jako ruka otevřená nepříteli. Mnoho raněných sem přicházelo anebo přinášeli je sanitáci z prvních linií. Mrtví jsou pohřbíváni na malém hřbitůvku „Ecoivre“. Divisní pomahači odnášejí raněné dozadu k vozům. Právě přinášejí sergenta Araba. Za tmavé noci byl na patrole s poručíkem a několika Araby. Německá patrola je napadne z boku, střílí do sebe; na straně Arabů nejsou ranění, ale při ústupu sergent zavře a klesá k zemi. Němec mu vrazil dýku do zad. Na nosítkách křičí, svíjí se, krev prýští mu ústy, stéká na krk a na šatstvo. Opodál několik lehce raněných kouří. Začouzená lampa osvětluje sklepní místnost. „Poručíku, pojď ke mně,“ křičí Arab. „Co je, ben Arbi?“ „Kněze — — —“ Vojenský kněz,

vážný a úctyhodný stařec, Dubreuil (padnul při útoku za několik dní) jest poblíže. „Otče můj, poručíku můj," vzdychá Arab. Ticho kolem. Všichni myslí, že muž jest mrtev, ale opět volá: „Chci se zpovídat..." Vojenský kněz poklekne, všichni sejmou čapky a kněz předříkává otčenáš. Mezi tím Arab skonal.

*

Po chvíli přichází Španěl a počne vypravovat, kterak napadli Němce. „Byli jsme na stráži v jedné díře, náš desátník, dva Španělové a tři Rusové. Nedaleko nás ozval se německý hlas: „Kamarádi, kamarádi!" Chceme střílet, ale Rus, který znal německy, odpověděl: „Kdo jsi a co chceš?" Neznámý odpovídá: „Jsem vyzvědač a podařilo se mi utéci, mám dobré zprávy." Rus mu odpovídá: „Jsi před německými zákopy, pojď jen blíž, nic se ti nestane — — —" V téže chvíli, kdy zbabělec chtěl skočiti do naší díry, šest bajonetů ho přikovalo k zemi.

ČÁST XVII.

Popis kraje Artoiského. Poslední naše zábavy v Acqu. Rozkaz generála Petaina 7. května 1915.

Déšť ustává. Po čase mohli jsme dobře pozorovati, že Němci střílejí pouze na cesty, baterky, farmu Berthonval a vesnici Mont St. Eloi. První linie jsou velmi blízko u sebe, obusů padá málo, ale za to miny. Za ticha se můžeme seznámiti s krajinou. Proti nepříteli nevidíme nic nežli husté sítě drátů — dál lehce zvýšenou půdu a vlny bílé země — což nám naznačuje hnízdo kulometů. Snad brzy se přesvědčíme, zdali jsme se v domněnce nemýlili. Na straně francouzské spatřujeme silnici, po které se dosud tyčí stromy ve dvou řadách. Více v zadu Mont Saint Eloi s dvěma věžemi polozbořenými a ustavičně v kouři střel, které praskají opodál. Dělostřelectvo spatřujeme všude. Dvě řady 75 jako nepřekročitelná hradba, 155, které dívají se hrozivě vzhůru a chtějí zničiti vše, co se jim překážkou naskytne. Chrlí oheň jako šílené a ihned zas se uklidní. Všude plno vojska, které nosí střely, miny, dráty a munici před zraky záložníků, kteří upravují zákopy k blížícímu se útoku. Pobyt 48hodinový v zákopech stačí, a na to přijdou 4 dni odpočinku. Mezi tím dostavila se posila do našeho pluku. Jsou to Češi z cizinecké legie z třetího pochodového pluku a mimo to Poláci. „Spočítejte si kosti," připomíná sergent Filip. „Divím se jenom tomu,

že Němci tak málo střílejí," hovoří jeden z hochů. „A proč by vyhazovali marně střelivo, počkají, až my budeme útočiti," dodává druhý — — —

„Ale vždyť my jim všecka děla rozbijeme, máme zde tolik našeho dělostřelectva," počne jiný vykládat. „Až všechna děla spustí koncert, to bude asi hanebná hudba. Nerad bych byl na druhé straně, kam to vše je namířeno."

Útok je oficielně ohlášen a cizinecká legie má čest útočiti první. „Muži odejdou bez toren, pouze stan se zbalí a dá se přes rameno a do něho se zabalí na tři dni jídlo." Čety dostávají revolvery a dýky. Tyto poslední jsou různých tvarů a forem. Jsou to řeznické nože s dřevěnou pochvou rovného ostří, někteří mají apačské nože, třetí druh jsou pouze železné tyčinky na konci ohnuté co rukověť a na druhém přiostřelém mají špičku k bodnutí. Na přestřihování drátů máme veliké nůžky a háček, který se připevní na mušce u pušky. Rozdávají se též různé plátěné balíčky, vaty, zabalené v kaučuku. „Tuto vatu namočte ve vodě a přitiskněte k ústům a nosu, jest proti otravným plynům a celé apatice německé kultury." „A jak budeme kouřit?" táže se Jonáš. „Vždyť dýmku ani z úst nevyndám," a už vatu vyhazuje a prázdný pytlíček nacpává tabákem. „To mně nevyschne tabák, a ten mám raději v ústech s dýmkou, než nějakou vatu." Dostáváme též červené praporky, bychom jimi dávali znamení dělostřelcům. Jinou látku bílou přišijeme si na záda, by ze zadu mohli pozorovati dělostřelci náš postup. V rozkaze se praví: „Přejíti všechny linie německé bez zastavení a co nejdále dojíti. Jiné vojsko vyčistí zákopy a dobyté okopy připraví pro druhé; reserva požene nepřítele dál za hranice."

Prší. Je takový déšť, že útok jest odložen.

Vracíme střelivo, zbraně. Po dobu dvou dní ustavičně pršelo. A po dvou dnech 155ky ustavičně je slyšeti. Vrací se slunko. Hloučky našich hochů živě debatujících o nastávajícím programu usedají na trávník pod zelenajícími se stromy, jež hlásají nám nové jaro. Odtud vznášejí se citové písně. Skoro všichni domníváme se, že ozvěna roztrhává obrovskou masu vzduchovou a že vánek donese snad zpěv našich srdcí k našim milým a drahým duším do vlasti. Dnes právě více než kdy jindy myšlenky naše soustřeďují se v každém jednotlivci a v každém srdci hřál slib náš sladký. Slib, který jsme si na obrovské esplanádě Invalidovny společně dali a v městečku bayonnském pod českou národní barvou věrně přísahali. Co síly bylo v těchto několika slovech: „Ve jménu volnosti, rovnosti a bratrství a v důvěře v republiku slibujeme, že budeme bojovati pro práva

republiky a lidskosti až do posledního muže a poslední kapky krve." Tento slib nejen že hřál každého jednotlivce, ale též mu dodával mravní síly a velké naděje na vítěznou budoucnost.

Slunko proskakuje již hustými a nízko nad zemí se valícími chuchvalci mračen a věstilo, že útok připravovaný a pro špatné počasí odložený bude co nejdříve rozpoután. Bylo k večeru po páté hodině, hoši vyšli si na procházku. Kolem vřel život jako o pouti. Skupiny vojáků živě hovořících stály na každém rohu, skoro u každého domu. Jinde opět jiní hráli bezstarostně kopanou. Zatoulali jsme se daleko do polí za vesnici, bychom mohli volně hovořiti a si zapěti. Teprve k západu slunce obraceli jsme své kroky a nazpět vraceli se po široké silnici do vesnice. Míjeli jsme chalupy, jichž stodoly a chlévy jsme obývali. Z otevřených oken hostince zazněl a nás upoutal veselý zpěv a rozmarný smích. Naslouchámé a se zájmem sledujeme sentimentální melodii naší lidové písně: „Ach, není tu, není, co by mne těšilo" a kdesi hluboko v našich srdcích vzbouřila city, jež nás přikovaly k oknům. Všichni v myšlenkách pohrouženi zbožně naslouchali tonům našich českých písní, které se střídaly jedna za druhou a jež zde, daleko od našeho domova, nahražovaly nám teplé mateřské lokty. Naše myšlenky letěly daleko k nám, domů. Naslouchali jsme a v šťastném přeludu prožívali znovu štěstí a klid nedělních nálad po našich vesničkách. Vzpomínky na otcovský krov, náruč milenky, ztracené stezky ve stráních, odjezdy do ciziny, radosti návratu — — — dny, jež jsme v klidu společně trávili v Paříži, to vše zaplavilo naše duše v předvečer veliké bitvy. Náhle ze stesku byli jsme jako kouzlem vytrženi. Jako rána prasklého náboje vzbouří klidné ovzduší, tak naše nejmilejší zabouřila světnicí, rozsvítila žár v očích a napjala svaly: „Jdou, sokolské šiky jdou..." zvučelo z hrdel Tondy Černého, Laňky, Bernarda, Bezdíčka, a jiných a jiných a v to mísil se hluboký bas Motlův. Tu Jožka zašeptal: „Ano, snad již zítra vstoupíme v arénu a půjdeme v sokolských šicích — — — tam — — — " rukou ukazuje k posicím. Ani nedořekl, když celý sbor spustí: „Lví silou, vzletem sokolím — —" Ano, lví silou ku předu kráčejme a tak jako vždy, tak i tentokráte dobudeme si vítězství. Chtěli jsme se ubírati dále, avšak zamilovaná píseň bratra Bezdíčka, našeho praporníka: „Zapomeň, drahá..." jako ševel stromů zašuměla síní. V jejích slovech se zpovídaly naše duše, jejímy slovy jsme posílali vášnivé pozdravy těm, kteří se musí naučit zapomínat. „A budou moci zapomenout — tam — doma —?" Nedomyslili jsme,

neměli jsme času domysliti. Dojmy tesklivé ty tam, v očích záblesky ohně, odvahy a žertů, jarost znovu se rozpoutala, ze sině zvučel smich a živý hovor. Hodiny míjely, okamžik pomalu se přiblížil. Hoši povstali, sňali svoje čapky. Příkladu jejich následovali všichni v sini. Ticho, nikdo ani nedutal. Každý poznal, co se bude zpívat. Na znamení vznešené zvuky naší hymny „Kde domov můj?“ zazněly. Zbožně naslouchámě, vzbuzená touha leje novou sílu v naše nervy, zíráme v oblohu, která se jasní, šíří a náš duch zalétá v kraj ten bohumilý, jenž byl kdysi náš a bude jím zase, po němž jsme tak dlouho toužili, a kterého už nikdy se nevzdáme. Budeme vzdorovati, budeme ho brániti proti všem, kteří by nám chtěli v našem domě poroučeti. Zdvihněme hrdě čela svá, zmařme silou vlastní jejich moc, bychom navrátili své zemi dlouho, dlouho želanou svobodu...

Důstojníci šli ještě jednou podivat se na celý úsek, kam přijdou před útokem, do kterých zákopů. Mezitím znovu jsme dostali zbraně, munici a konservy. — „Myslím, že to bude jen taková procházka „vojenská“ — hovoří si Šibal, „s puškou na rameně“. „Rozhodně, jakmile tisíce a tisíce děl spustí tanec, kdo by mohl odporovati tomu,“ odpovídá Kuklík. „V úterý dáme si půlku ve městě Douai“, připomíná Vašek P.

7. května útok byl odložen. Den na to důstojníci byli pozváni k plukovníkovi, který jim odevzdal rozkaz k útoku:

„Po 9 měsících války, po 7 měsících v zákopech, jest konečně čas, udělat poslední nápor v nepřátelské linie a nepřítele zahnati mimo francouzskou půdu. Hodina udeřila. Armáda nikdy nebyla tak silná a morálně výše postavená. Nepřítel po zoufalých útocích za první měsíce války jest nyní omezen na obranu, jak na naší frontě západní, tak i na východní. Neutrální země očekávají našeho vítězného znamení, by mohli se vrhnouti s námi proti barbarům.

Nepřítel před námi má jenom několik divisí. Naše síly jsou čtyřnásobné a disponujeme obrovským dělostřelectvem v také míře, že nebyly přípravy v takové síle nikdy za žádné bitvy.

Dnes nejde o to, udělati malý výpad nebo vzíti jim jediné zákopy, jde o to, nepřítele zničit a proto: útočit co nejrychleji, v boji vytrvat, stále pokračovat, bez ohledu, zda přijde únava nebo zda nebude nic k jídlu a pití. Nic by nebylo uděláno, kdyby nepřítel nebyl úplně zničen.

By každý důstojník, poddůstojník a vojáci byli si jisti: až rozkaz k útoku bude dán, pokračujte do po-

sledního vítězství. Nadešla chvíle, by všechna energie a všechny oběti přineseny byly pro Vlast!"

Chef d'Etat Major: J. Wion.

Gen. Cmdt. 33. C. A. Signé: Petain.

ČÁST XVIII.

Náš ideál. Poslední hodiny před útokem.

Na obloze není mráčku. Půda jest skoro vysušena. Z vesnice Acqu vidíme čistě polorozbité věže kostelní vesnice Mont St. Eloi, kolem nich vystupují černé mráčky z hučících děl a ztrácejí se v čistém nebi. Všude hovoří hloučky hochů, českých dobrovolníků. — Z každé řeči, u každého týž cit, táž myšlenka: náš ideál.

Co jest náš ideál? — ptáme se — — a již hlavy se kupí k sobě. Myšlenky všech sbírám v jednotný závěr:

„Konáme svoji povinnost, bojujeme, avšak nehledáme příkladu v dějinách, který bychom si stavěli za svůj cíl. Příkladem jsme my sami sobě a jsme hrdi na své činy, na své dobrovolnictví! Cítíme se muži své doby, které svět neviděl, i nevadí nám, že historie najde i na nás chyby."

„Jsme dnes příkladem věkům budoucím i chceme jím býti každým slovem i činem. Vůle je, ale na cestě za svým ideálem nacházíme steré překážky. Prvou je lidská slabost, jež může na nás zanechat následky poklesku, avšak to, co uděláme, věčně bude hlásat, že úkol spočívající na našich bedrech, jsme pochopili a vykonali."

„Život dlouhý a strastiplný svým chladivým tokem smyje stopy poklesků jedinců, v šumném svém proudu odnese rmutné viny těch, kdo svou váhavostí a obojetností v národním cítění čistý proud zkalili, přece však na dalším toku proud života zčistí se bláta a špíny a historie naše bude potomkům posilujícím pramenem bez kalu a bez rmutu."

„Toť naše víra v ideál, cesta k němu je daleká přes strmá skaliska s příkrými spády, avšak jsme proudem, který se nezastaví, i kdyby svět měl ustat ve svém běhu, my půjdem dál, třeba osamoceni a pouští, neboť náš proud nevznikl dneškem, ale ode dávna již sbíral vláhu své horské vody a ode dávna na mohutnou umělou hráz bil mohutnícím svým tokem. Včerejškem přední vlny prolomily štěrbinu v hrázi — — — to jsme my — — brzy hráz pukne

šíře a již kypící proud na všechny strany se rozstřikující sílí a vrhá se v před, do propastí a do strží a mezi navalenými balvany různými cestičkami spěje ku předu za jediným cílem. Zítra hráz se shroutí a mohutný proud celou silou, jež dřímala v nadržené moci národa, zaplaví údolí, strhne balvany a zničí moc, jež ho poutala. Proto my, čeští dobrovolníci, cítíme se silni, jelikož v nás co v přední řady opírá se věčná síla našeho lidu."

„To jest náš ideál — již od prvních chvil, kdy cítili jsme chmuru války viset nad sebou, to jest ideál náš, za kterým s neobyčejnou radostí kráčíme v před!"

— — — — — — — — — — — —

Schyloval se den osmého máje. Vzduch čistý nás zahříval čistým a teplým vánkem. Snad nikdo nepomýšlel z nás na spánek, naopak, ještě při svíčce dopisovali jsme poslední dopisy, poslední pozdravy zasílali milým známým — do Paříže, když domů jsme psáti nemohli.

Bylo k půlnoci, když rozdělováno bylo jídlo pro zítřek; teplá hustá polévka, kus hovězího masa a černá káva.

„Kdy a kde budeme zítra obědvati?" — — tázali se starostlivě hlasy. „Zítra? Zítra v poledne už budeme daleko odsud" — rozveseluje nás kapitán Salle — „a oběd si společně uvaříme v Douai, kde našinci budou nás očekávat, bychom je osvobodili a ti s radostí udělají všechno pro nás."

„Což nevíte, že druhé vojsko přijede v autech za námi do města Douai a že ti budou pokračovat, mezi tím, co my si odpočineme?" vypráví klidně poručík Audriani. Za nedlouho celá setnina stojí připravena na silnici. Vojáci jsou v lehké válečné výzbroji bez ranců. Pouze celty, stany stočené přes ramena, ve kterých máme na tři dni jídla. Mimo to náboje, granáty a nože.

Slabé písknutí píšťalky a v tichu vykračuje první setnina česká směrem k Mont Saint-Eloi, k posicím. Zde očekávají druhé prapory cizinecké legie, které následují v tichosti za námi.

Jak bychom si rádi z plných plic a hrdel zapěli naposledy, avšak nebylo nám možno rušiti noční klid. Za vesnicí Mont St. Eloi v lesíku obrovská děla stojí připravena, jen spustit hudbu; na nich bílou barvou natřeno: „270 de siège" (pevnostní). Krátká pausa následuje. Mluvíme k dělostřelcům: „Přátelé, jen jim tam posílejte tato cigára!" — „Nebojte se, postaráme se o ně, aby došla na správné místo."

„Jsou to ale pěkné kousky — co? Dopadne-li na kuří oko — tak nevím — —".

„Neházejte je pak na naše hlavy! He?"

„Ty jsou rekomandované, ty jdou do jistých rukou!“ „Au revoir, les petits gars —.“ Ku předu — pomalu, ale jistě. Nad hlavou syčí střely, volání křepelek mísí se do noční harmonie.

Přicházíme k farmě Berthonval a vstupujeme do zákopů. Na jedné křižovatce stojí komandant Noiret, otec našeho praporu. Vojáci zdraví s upřeným zrakem, jako by chtěli říci: „Jsme připraveni!“ Komandant skloní pouze hlavu, čímž chce říci: „Spoléhám na vás!“

Posice jsou brzy okupovány. Prapor C. došel nejbližšího bodu nepřátelských linií úplně před dráty a usadil se do malých zákopů.

Za ním prapor Mullerův D. jest v první linii. V dlouhém zákopu spojovacím odpočívá prapor Gaubertův A. a poslední v reservě bataillon B., kterému velí komandant Collet. Podle zvyku Němci odpovídají jen několika výstřely na naše baterky a kolem farmy několik šrapnelů na cestu. Pojednou 4 ostré výstřely, přímo drtící vzduch. Jedna naše baterka 75, která oznamuje, že jitro nastává. Jelikož dnes žádné kávy nebude, musíme se uspokojiti tím, co jsme si s sebou vzali do bidonu (polní láhve). Jeden po druhém otvírá konservu, naplňuje kárky vínem a svačina pokračuje. Celá četa sedí na zemi, nohy vystrkují slunečním paprskům, kdežto tělo schovávají dosud ve stínu. Kapitán a poručíci pozorují periskopem nepřátelské posice. Přichází komandant se zapálenou dýmkou. Všichni vstávají. Jedním pokynem dal znamení: „Zůstaňte, jak jste.“ „Nikdo se nedívá přes okraj zákopů na „bílé práce“. Každou chvíli střelba našich děl se zesiluje. Němci odpovídají 77. Někteří z nás myslí, že dělostřelci nestřílí rychle. — Strpení —. Zase se začne snídat a jako zákusek — řepová lihovina úplně čistá —. „To je výtečné,“ chválí si Petr. Střelba se zesiluje stále čím dál, tím víc. „Ti se zapotí u kanonu, ti jim toho naházejí!“ Řadami prochází vojenský kněz Gas s lékaři a tyto osoby každého posilňují.

ČÁST XIX.

Útok 9. května 1915. Druhé a třetí zákopy. Cesta Bethune-Arras. Jonáš „ambasadeur“ v drátech. Kolem Targette. Německá faleš. U Neuville Saint Vast. Tonda „Černý“ Novák mrtev.

Zákopy jsou zaplaveny slunečnými paprsky. Začíná horko. Někteří vystupují na malé schody, které vedou na planinu a odtud pozorují střelbu našich děl. „Podí-

vejte se, jak to jest krásné!“ volá Bernard. V německých zákopech metr za metrem naše granáty dopadají a zdvihají celé kytice země. Uprostřed těchto kytic poletují rozličné věci: celé trámy, prkna, a možná i lidská těla. Vidíme stoupati dým. Miny (obussiers) pomalu vzlétají k oblakům a na konečné cestě ztrácejí se zraku, kdy dopadají na různá místa. Jejich výbuchy nelze přirovnati dělovým střelám: pokračují po celé nepřátelské linii, vystupují jako motýlové volně nahoru, jako roj včel ztrácejí se rychle a ve výši, ale druhé následují, pokračují — — —

Na levo od cizinecké legie jsou Arabové, kteří už leží tělem na břiše před dráty. Raději jsou na planině, než aby seděli v zákopech. Střelba z děl je nyní na takovém stupni, že nelze rozeznati jednotlivé rány, vycházející z kanonů. Hřmot podobá se nekonečnému rychlému víření na bubnech. Na poli polétá červená mlha, která zastiňuje slunce. Připadá nám, že nastává zatmění. „Ouvrages Blancs“ zdají se nám nezdolné. Někteří vojáci už jsou na povrchu a klidně hledí ku předu. Druzí zase nervositou hrabají v půdu, až nehty počnou krváceti. Ani jednoho slova se nepronese zbytečně. Skoro se nemluví, jen prsa prudce pracují a pěsti se svírají. Nikdo nemyslí na nic jiného než na jedinou věc: vítězně útočit. Snad do této chvíle nikdo nepoznal tak dobře své duše. Přichází sama, by dodávala energii a posilu. Žádná zbytečná krásná slova odnikud nezní. Nebyla zde nikdy pronesena. Ta slova jsou pěstována vzadu a ti, kteří tím vydělávají svůj chléb, když břicho mají plné a nohy v teple, nemyslí na ty, kteří jdou se obětovat. Voják nemluví, když svůj bajonet připevňuje na pušku, nebo když stahuje kolem pasu přasku řemene s náboji a se zbraní. — První ranění jsou hlášeni. Dělostřelectvo, které mělo dosud na mušce nepřátelské dráty, prodlužuje cíl. Kapitán náš dívá se na hodinky, zapaluje cigaretu. Naše zraky stále upřeny jsou tam k „bílým pracím“ a zase na kapitána, kdy dá pokyn pouze rukou, bychom se vrhli vpřed. Ještě naposledy nacpávají si hoši dýmku, nebo krouti si cigaretu a zapalují, prohlížejí si pušky, bodáky, jakýsi patent nasazují na hlaveň, aby jím přestřihovali neporušené nepřátelské dráty. V tom přichází plukovník Cot, který dalekohledem pozoruje jeviště útoku — rozhlédne se s klidem po řadách svých legionářů, kteří už počínají vstávat a vzkřikne: „Ku předu, moje děti, ku předu — —“ Hlas jeho ztrácí se v hluku, tamboři a hornisti spustí refrain: „Tiens voilà des boudins“ a tím hlásí, že útok je v proudu. Čeští dobrovolníci už přeskakují, přestřihují dráty, kde se jim roz-

trhne modrá přikrývka a červené kalhoty zazáří a ztrácejí se v německých okopech.

Někteří hoši padají s rozbitou hlavou nebo zlomenou nohou, buď se vracejí, ti zakrvácení v obličeji, ti s rukou zavázanou na šátku, jiní po čtyřech přivlékou své tělo zpět s ohromnou bolestí. Ale nikdo nevidí tyto oběti, není času zastavovat se a o několik minut zdržet se — — — musíme letět jako sokolíci vpřed, vpřed na „bílé práce“ v nepřátelské posice. Hoši již skákají do zákopů, křičí do podzemních skrýší, zdali tam dosud žijí „Landsmani“. Z některé přijde odpověď: „Jest nás tu 5.“ „Pošlem jim pro každého jeden granát, aby si neměli co vyčítati.“ A již Rudla P. hází jim tam železné oříšky. Ozývá se pouze výbuch, křik, sténání, kouř se vyvalí otvorem do zákopů, ale již v druhé abri — táž operace. Někde spatříme Germány, kterak odhazují zbraně, ruce trčí vzhůru, volají: „Kamarád.“ Ale marná je jejich prosba. „Tys to byl, který jsi zradil celý svět a šel do boje proti nám, tys to byl, když Belgii jste znásilnili, tys to byl, který jsi drancoval celé kraje francouzské . . ,“ a již bodák projíždí tělem každého Germána. Pouze malý potůček krve, rána se uzavřela a Germán padá. Jde za těmi druhými, kteří slepě šli konat věrné služby pro svého Viléma. Kdesi zarachotí kulomet dosud skrytý, však ne na dlouho.

Několik granátů stačí, aby je hoši umlčeli a tím poslední spásu jim vzali. První zákopy jsou překročeny a řady dobrovolníků pospíchají, spíše letí k druhým. A nejsme daleko, když uslyšíme za sebou obrovské výbuchy. Podminované zákopy německé vyletěly do vzduchu. Ti, kteří se opozdili, nebo ti Germáni, kteří dosud zůstali v děrách, zahrabáni byli za živa. Hoši se pomalu přibližovali k druhým posicím za „bílými pracemi,“ kde nalezli skoro všechny dráty neporušené, a proto museli chtěj nechtěj je přeskakovat. Podivná příhoda se stala našemu obrovskému „ambasadérovi“ klidnému Jonáši. Jak přelézal dráty druhé posice, roztrhal si nejen látku na kalhotech, ale i celý se poškrabal; když už měl skoro poslední metr přeskočit, zapadl tíhou těla mezi dráty a nemohl se dostati z onoho nemilého místa. Ohlíží se klidně kolem a spatří již před sebou Jarku R—a, kterak se na celé kolo směje. Jonáš neví, co má dělat, přijde-li někdo z hochů blíž a z místa mu pomůže. Když však vidí, že Jarka se tam stále směje, spustí: „Co na mne tak čumíš, ty troubo, pojď mi raději pomoci z těch drátů, jinak zde uschnu jako slaneček.“ Samaritán přiloudal se blíže, položil pušku na dráty a milému Jonášovi pomohl z pasti ven.

Teprve nyní jsme mohli úplně dobře zpozorovat, že jsme již za druhou posicí německou, za druhými zákopy, kde nebylo skoro odporu. Pouze viděli jsme jasně, kterak obusy s neobyčejnou rychlostí dopadají na druhé německé posice, které jsme právě opustili. Po chvíli si dobře uvědomíme, že jsme s takovou rychlostí utíkali, až jsme linii našich děl přelitli. Maně jsme se ohlédli. Hloučky hochů se blížily, utíkaly k druhým posicím, kam 75 francouzská polní děla rychle dopadaly mezi tyto řady a přišerný zjev se objevil našemu zraku: při dopadu střely vždy několik hochů padlo k zemi, buď aby vícekrát nevstali, buď aby měli památky do smrti. Lidská těla, ruce, hlavy poletovaly v tu chvíli vzduchem... Utíkáme, vpředu co jsme — ještě dál. Nedaleko nalézají se hoši (Tonda Č., Laňka), pozorují nebezpečí a vyhýbají se obusům, které čím dál tím více se blíží k našim tělům. Teprve u silnice Bethune—Arras, kde stály třetí zákopy kolem Targette a Neuville St. Vast, teprve zde mohli jsme si uvědomiti, kde se nalézáme, a jak celý útok se vyvinuje. Dosti tuhý boj nastal kolem Targette, kde totiž stálo několik chaloupek, skoro rozbouraných. Nedaleko stály vysoké stohy slámy, ze kterých ozývala se ostrá střelba strojnich pušek. Nebylo jich mnoho, kdož se odvážili a po břiše se připlazili a sirkou poslední Teutony v slámě zapálili. Nejprve hustý kouř se zdvihl, nato čistý vysoký plamen zaplál.

Z některých domečků, či sklepů, kde se též němečtí žoldnéři uschovali, ozývaly se rány pušek. Netrvalo dlouho, a naši hoši obešli si takový brloh a poslali tam ostrý granát. Ti Němci, kteří viděli, že není záchrany, odhodili zbraně a se zdviženýma rukama volali o pardon. Ale legionáři, jako dříve, tak i nyní žádného pardonu nedávali. Nejvíce našlo se Germánů s lebkou roztříštěnou pažbou našich pušek. To byla odplata za jejich faleš, kterou nám první zajatci prováděli: Sotva že jsme byli několik metrů od nich a nedali pozoru, již sáhli po svých puškách a pálili nám do zad. Od Targette bereme si na mušku malý kopec 140 a lesík nazvaný Folie. Měli jsme ještě dobré 3 km na místo nám určené. Na pravo prostírala se vesnice Neuville St. Vast, odkud vedla polní cesta do Carency a Souchez. Byl to spíše příkop, kterého užívali Němci pro dopravu munice ke kanonům. Zde jsme očekávali druhé vojsko, které nás mělo dojíti v nejbližší hodině. Ojedinělé eskuady vojáků přibližují se k našemu cíli, jak z prava tak i z leva, mimo to i 156. francouzský pluk, který měl za cíl na vesnici útočit, přišel do našich řad a tak vesnice byla dána na pospas. Někteří šli samotni prohlédnouti si tuto dědinku. Jeden

dobrovolník R. dokonce zdržel se sám na náměsti kostelním a byl obklopen několika Němci. Dva skolil a unikl do zahrady, kde přikryl se travou a kvítím a teprve za šera mohl se odplaziti k nám. Za stohem nedaleko příkopu stojí Diblík a dává praporkem znamení, by dělostřelectvo naše prodloužilo střelbu, a rovněž žádá i posilu. Nikdo neodpovídá. Opodál Tonda přestřihuje telefonické spojení nepřátelské.

„Ta banda by se mohla ještě uradit a takhle to bude jistější — alespoň nás nedostanou.“ Netrvá to však dlouho a německá baterka za lesíkem spustí střelbu na cestu, na které právě stojíme. Viděli jsme pouze výšleh kouře z děla a již střela dopadla v naší blízkosti, kde několik hochů ranila nebo zasypala. U jednoho hocha dopadla tak blízko, že tlakem vzduchovým zemřel. Druhý Jakl zase usnul a nebylo nám možno probuditi jej z tvrdého spánku. Tonda „Černý“ byl raněn kusem železa do zad; viděli jsme dobře, že není mu pomoci; těžko nám bylo, kterak se dívá na nás, bychom mu pomohli a ho zachránili. Laňka mu vymývá ránu jako pěst velkou a zavazuje. „Dejte mně pít“, prosí Tonda. Dáme mu ihned několik doušků vody. Vidíme, kterak krev se mu řine z nosu a z úst — kterak zvolna dýchá a usíná — několikrát vydychne a tělo počíná chladnout. — Dožil. Smekneme čapky, položíme Tondu u cesty — přikryjeme celtou a dáme mu poslední s Bohem s přáním, by měl lehkou zem. A což druzí hoši, kteří jsou raněni, naříkají, o vodu prosí a není jim pomoci... Není zde lékařů, není zde saniťáků, kteří by odnesli svoje druhy. Pouze jedna osoba, oblečená černě, ubírá se od jednoho raněného k druhému, obvazuje a požehnává, útěchy dodává; je to obětavý vojenský kněz Gas.

„Hej, Koulo, nemáš něco k pití?“ těžko mluví starý Hůla, „láhev mně prostřelili a voda vytekla.“ Avšak nikdo nemá kapky v polní láhvi, a přece hlava pálí, div že nepraskne, — v krku sucho a pot se řine po celém těle.

„To jsem jim požehnal,“ křičí Brož, „všechny jsem poslal tam — —“ a ukázal nahoru. — Alespoň tucet bošů —“ (Němců).

„Ale vždyť ti teče krev z levé ruky,“ upozorňujeme jej. Svléká kabát a my obvaz přikládáme na ránu. —

„To nic není, to mne kulomet polechtal — ale není to všechno; tady na pravé ruce taky malé škrábnutí a i na obou nohou, no pěknou porci — mám i s rabio — ale, že jsem jim to pověděl, co? oh, les salauds. Bandes des Vaches,“ vesele praví mladík.

„Ale teď musíš nazpátek — ztratil's dosti krve a budeš slabý! Pospěš“ — radí mu Dostál, saniťák.

„Nerad vás opouštím, hoši, ale já zase brzo přijdu mezi vás — ale, že jsme jim to nahnuli, co?“ A již se ubírá nazad —

„Na zdar, měj se pěkně v nemocnici a vzpomeň si na nás,“ voláme za ním.

„Na shledanou!“ odpovídá a odkulhává pryč; cestou sebere si dvě pušky, které mu slouží za berle. — — Cestou mu pomáhá Jarka Polcar, který dovedl Brože až k farmě. Polcar sám byl později těžce zraněn obusem do ruky.

ČÁST XX.

Cote 140 naší. Bois de Folie. Poručík Dostál. Na pláni samotni. Posila Zuavů. Za noci po útoku. Úvaha.

Jedna skupina s levé strany přibližuje se k lesíku před námi, ale Němci se staví již na odpor a z lesa střílejí a tuho se brání. Díváme se kolem, najdeme-li své důstojníky. Avšak ani jeden známý, ani jeden důstojník s námi. Jeden adjutant svolává hornisty a dává znamení, by troubili k útoku. Vystoupíme z cesty a postupujeme k lesíku; celkem nás je asi 50. Ptáme se, kde jsou druhé prapory? „Z kterého batallionu?“ ptám se vedlejšího spolubojovníka. „Batallion D.“ — A to jest nás tak málo?“ povzdychneme si.

Jdu dále, potkám starého legionáře a táži se: „Z které setniny jsi?“ „Z druhého praporu A —“ Nemožné, abychom zde byli tři prapory a jen několik desítek nás došlo k cíli.

Přibližujeme se ke skupině, která už byla dříve došla k lesíku a kde poznáváme poručíka Dostála, an hledí dalekohledem k lesíku.

„Jest tam několik Němců a kopají už zákopy,“ povídá nám, „měli bychom je obejít nebo jim posvítit do očí.“ —

Na jednu pušku připevníme prapor, který pěkně vlál ve vzduchu a oznamoval, že cíl je v naší moci.

„Nyní jen ještě jeden pluk nebo pouze jeden český prapor, a kde by Němci byli!“ povzdychuje poručík Dostál.

V tom Němci pozorují, že chceme je obklíčiti, a zahájili palbu. „Lehněte si, Couchez-vous,“ křičí poručík Dostál — a každý si lehá na zem nebo poklekne v tato místa, kde byla dosti veliká vojtěška, takže bylo z těžka rozeznati vojáky ukryté v trávě.

„Dej na sebe pozor, poručíku — počkej až se vyhází, pak jim to oplatíme,“ povídá mu Pavel F., ale Dostál jako socha stojí a pozoruje klidně kraj lesíka. Nyní ně-

kolik kulek přiletělo a zasyčelo kolem Dostála. Tento podívá se na nás, jakoby chtěl říci: „Nedáme se“, a jednou rukou dá znamení ku předu. Asi 10 věrných hochů pokračuje s ním — několik jest jich raněno cestou, někteří už nevstanou.

„Na kolena. A genoux,“ zavolá poručík, když vidí, že palba se sesiluje, sám poklekne a chápe se revolveru a dalekohledu, který mu visel okolo krku. „Už nemáme daleko, asi 50 metrů, a budeme je míti, vítězství bude naše, hoši.“ — Prapor upevněný na bodáku postavil vedle sebe a dává rozkazy každému jednotlivému, kterak bude postupovat k lesíku, by posledních Germánů se zmocnili.

Kulky stále fičí ostře kolem. „Hoši, pozor — —“ povstává Dostál, ale už klesá — jako podseknutý strom — a padá svým druhům do náručí. Nedočkal se radosti vidět své hochy, české dobrovolníky, na vrchu vítězství, které on sám z důstojníků jediný přivedl na nejvyšší bod.

Klesl s hrudí prostřelenou kulkou. Vedle něho dobrovolník Fišer podpírá mu hlavu — rozpíná kabát. Těžce dýchá. „Pomstěte mne, hoši. Pozdravujte ode mne všechny Čechy.“ A na věky usnul.

Několik hochů bylo těžce raněno, leželi v jeteli a velmi naříkali. Jen nářek se ozýval po bojišti. Bylo nás malounko, abychom se sami odvážili jíti ku předu, když právě ten, za kterým jsme šli s radostí, nyní chladne. Stahujeme se k cestě úvozové a někteří hoši při zpáteční cestě odtáhli své raněné druhy. Tak nasadil i Brzický svůj život, jen aby zachránil svého kamaráda Holance.

„Nevidíš přicházeti vojsko?“ táže se jeden z hochů, který měl oči skoro opálené a plny písku od blízkého dopadu obusu. „Nic, nikdo nejde,“ odpovídám a znovu se dalekohledem zadívám na silnici, po které přece někdo na koni jede.

Tu zvolá kdosi na blízku:

„Kavalerie jede, jsme zachráněni!“ Té radosti a toho jasu! Znovu jsme chytili pušky do rukou a počali střílet naproti na nepřítele. Pálily nás sice hodně, byly rozpáleny rychlou střelbou, ale přece radostí toho nikdo necítil.

Nikdo však nepřicházel, ani posila, ani kavalerie, až ke čtvrté hodině.

Na návrší „Ouvrages blancs“ objevují se čety-eskouady vojska. Několik setnin zuavů postupuje, by naše řady sesílili. Nyní skutečně se spoléháme, že to musíme vyhrát.

S radostí se díváme, kterak se rozstupují řady a volně postupují směrem k vesnici Neuville a k lesíku.

Již jsou za silnicí, blíží se k nám, když tu jako šílená bouře počne střílet německá baterie do jejich řad. Střely dopadají, vyhazují celé hroudy země, a s tím i těla Zuavů létají do vzduchu, tak že zbytek rozprchá se na všechny strany a hledí uprchnouti bouři, vichřici ohně a železa.

Všude prach — kouř — jen naše děla jsou z ticha. „Snad nemají munice", prohodí kdosi — Avšak ani nedopověděl, když jako mračna kouře vystupuje prach a naše 75 úprkem postupují k cestě Arras—Bethune, kde nastupují v nové posice. Za nimi následuje munice a další děla 105. Ani poslední kanon nebyl vypřažen, když již první 75 začne střílet — a bušit do vesnice Neuville — a zároveň před lesík, kde uschováni byli poslední Landsmani. Po zběsilém útoku opouštějí jak vesnici, tak i posice a zahazují cestou pušky, vše, jen aby se zachránili. My jim posíláme kulku na lepší cestu.

Večer se sklání. Nastává příjemný chládek, občerstvující, který vítá s radostí každý z nás, na jídlo nikdo nemyslil, pouze žízeň-horečka. Bohužel, ničeho nebylo v láhvích a potok na blízku nebyl.

Počneme kopati své díry, abychom byli na noc kryti před útokem a výbuchy střelovými. Blízký stoh slámy jest brzo roznesen, vycpáváme brlohy a s neobyčejným klidem usínáme. Únava, události, které jsme prožili, všechny obrazy, které jsme za těch několik hodin viděli, vše to unavovalo morálně i tělesně, takže v hluboký spánek většina ihned upadla. Starší dobrovolníci, jeden z nich, Živnůstka, sedl si a bděl nad okolím. „Jen se vyspěte, odpočiňte si, možná, že zítra budete potřebovati nových sil. Já už to vydržím," říkal nám. V noci jsme byli překvapeni velkou záplavou ohně. To hoří vesnice. Z požáru a plamenů vycházel hustý kouř červený od cihel a tašek, do kterých naše 75 a 105 bušili ustavičně. Zuavové útočili. Obsazovali nyní celý kraj. Kulomet se ozývá u lesíka a zároveň za vesnicí. Němci zoufale se brání. Dověděli jsme se, že týž pluk, který měli jsme před sebou v Champagni na „Markýzce", byl před námi a že úplně nikdo z něho nezbyl. Před námi nikdo se nenalézal. Jak jsme mohli vítězně pokračovat až za hranice, kdyby bývali uposlechli slov a rady našeho generála Peina: „Připravte si reservu, aby v čas dodána byla na určité místo. Se svými legionáři dostanu za 3 hodiny Ouvrages blancs a dojdu vrchu 140." A mezi tím, co my jsme očekávali posilu a reservu, tyto se procházely v zadu na 30 km od nás.

Mluvit se nemůže o bitkách císařských. Tyto akce, prováděny různými manévry, začínaly obyčejně ráno a končívaly večer. Jejich výsledky, jejich útok dělostřelectvem, útok bodáky, útok pěchoty a kavalerie byly, možno říci, předurčeny. Ale jděte zkusit pouze v podobném měřítku a smyslu útok u Perthe nebo v Eparges, u Notre Dame de Lorette nebo u Souchez, kolem Labyrintu, Ouvrages blancs a Neuville St. Vast.

Jak mluviti o těchto útocích, kde půda byla dobyta metr za metrem za těžkých okamžiků. Jak mluviti o těchto postupech, kde každý muž byl „svým vlastním vůdcem." A to věděli všichni, kteří při rozkaze „Ku předu" vyšli ze zákopů. Všechny tyto chvályhodné činy musí se oceniti a vážiti si hrdinů v rozbitých, roztrhaných uniformách, zablácených, kteří zasluhují si více úcty než ti, kteří se bili kolem Friedlandu a Rivoli.

Ti, kteří byli v čele, pochopí výtečně. Ostatní? Mají se jen skloniti, mlčeti a věřiti.

ČÁST XXI.

Celkový obraz útoku 9. května 1915. Ztráty důstojníků. Výměna z pole. Mont Saint Eloi - Aubigny - Mingoval - Chelers. K novému útoku. Ztráty naší setniny „Na zdar".

Velký útok 9. května 1915 jest jeden z vítězných bodů francouzského válčení: první zkouška ofensivy vyššího stylu. Dlouho se nevědělo, a dnes možno to prohlásiti, neb oficielní popisy byly mnohem později oznámeny, o taktice, které bylo užito v těchto chvílích. Tento útok, o němž by mohlo býti napsáno několik silných spisů, shrneme v několik řádek: Započal v 10 hodin ráno. Střed úseku vyplněn byl cizineckou legií druhým pochodovým plukem, zesílen byl Zuavy a Araby. Dobyli za útoku vše zničujícího Ouvrages Blancs, La Targette, Neuville St. Vast, a byli ve 12 hodin v poledne na vrchu 140 u lesíka Folie. Celkový postup jest 8 km. Pro rychlost, kterou šli vpřed, nebylo možno dopraviti reservu včas.

Prapory útočící, zničené a prořídlé velkými ztrátami, nemohly odporovati útokům se strany nepřátelské. Zachránily pouze 4 km. Ale udržet tyto 4 km., jaké úsilí bylo vynaloženo, jaké hrdinství u každého jednotlivce, jaké oběti!

Poslyšte. Prapor C vyšel ze zákopů před dráty; praporník Noiret, otec praporu C, padl raněn kulkou do prsou, kolem něho jeho pobočníci. Salle, kapitán první útočící setniny „Na zdar" raněn. Poručík Audriani mrtev. Adjutant Gaillard, velící 3. četě, mrtev — a náš sergent

Filip mrtev. Kapitán Osmond zabit, jakož i kapitáni od třetí a čtvrté mrtví.

Prapor D následoval náš C. Mezi první linií francouzskou a německou komand. Müller padl, prsa prostřelena. Kapitán Junod, který převzal velení, raněn. Za Müllerem padli druzí kapitáni. Blízko, kde padli komandanti Noiret a Müller, padl třetí Gaubert, který vedl prapor A.

Avšak kompagnie postupují, celé „bílé práce" jsou v našich rukou. První zajatci jsou mladí a užíváme jich jako nosičů raněných. Proti střelbě kulometů jsou nuceni schovat se do zákopů. Německé zákopy jsou téměř dvakrát tak hluboké a solidnější našich. Zvláště v „bílých pracích": dvě řady pytlů tvoří solidní kryt proti nepříteli. Tyto pytlíky jsou z plátna nebo různých látek, ukradených v nejbližších místech, na některých nalezáme dosud monogramy. Rozličné ocelové desky chrání strážce v noci proti bombardování. Jejich abri jsou šest metrů pod zemí a schází se po dosti příkrých schodech do těchto skrýší. Důstojnické abri jsou vypracovány čistě, kolem nachází se tapis, parkety, elektrické osvětlení, pohodlný nábytek. Skrýše kulometů jsou tříposchoďové; první určeno pro střelbu nízkou, druhé do prsou a třetí do hlavy.

Avšak nic neodporovalo střelbě našich děl: zákopy rozházeny, abri a dveře rozbourány. V zákopech mrtvoly zasypány, některé kadavry jsou hrozné na pohled. Možná, že nebude místným popsati všechny děje, které se staly, ale pouze hlavní rysy: v jednom zákopu jest osm Bavorů, jeden vedle druhého, jako červená pečeť jest rozbitá hlava u každého vtištěna do země; jsou hlídáni devátým, který mrtvý — stojí — v rukou pušku.

*

V prvních německých zákopech schován za ocelovou deskou německý kapitán. Blízko něho čtyři pušky a jedna s optickým aparátem. Byl to asi výtečný střelec, tento důstojník. Deset metrů od něho a několik kroků od sebe padli tři naši komandanti a dva kapitáni.

*

Ve 4 hod. odpoledne prapor vlál s vrchu 140. „To jsou moji legionáři!" zvolal generál Pein, „půjdu k nim". Odešel s plukovníkem Cot-em a celým štábem. Na cestě Bethune obus dopadl a generála zabil, plukovníka ranil. Tak jako generál Pein a Cot, také i plukovník Gros chtěl býti mezi svými Araby. Padl, volaje: „Mes tirailleurs."

Marocká divise útočila skoro slepě, aniž věděla, v jak velkém boji pokračuje a že dosáhla takového vítězství

za neobyčejného útoku, od 7 měsíců nikde neprovedeného. Celá divise citována byla v denním rozkaze armády.

*

Dělostřelectvo naše postupovalo vpřed. Střelba z pušek stále pokračovala v novém úseku. Přicházeli saniťáci, sbírali raněné a dlouhým průvodem je odnášeli nazad. Ranění hoši, kteří zůstali dva dny, ba i déle bez obvazu, prosili o jídlo a pití. Celé noci horečně čekali hoši na rozkazy, co se bude díti, půjde-li se dále.

Jitro nastává, obloha je čistá, bude parno. Za nedlouho zbytky cizinecké legie počaly být vyměňovány novým plukem. S radostí jsme odešli a si pospíšili, abychom něco teplého mohli si nalézti, bychom trochy čisté vody se napili a klidně odpočali. Za farmou Berthonval a mezi vesnicí Mont St. Eloi umístil se náš prapor na louce. Jaká byla naše radost, když vojenské pošta přišla a rozdávali dopisy těm, kteří se navrátili. Ale bylo jich hodně, kteří vůbec se nedočkali zpráv od svých, a na dopisy tyto, které se poslaly zpět, napsáno bylo: Mort aux champs d'honneur, nebo Disparu.

Netrvalo dlouho a hoši vyndavali krabice másla, uzeniny, by se řádně posilnili, a doutníky, které našli v německých zákopech, si s chutí zapalovali. K večeru přinesli hoši tělo našeho komandanta Noireta k farmě. Celý průvod a náš prapor vzdával poslední čest znamenitému důstojníku. Opodál generál a celý štáb přihlíží na naše pocty.

„Který pluk?“ táže se.

„Legion.“

„Dobře, jděte dál!“ a generál smekl čapku, druzí následují a tělo odnášíme k hromadnému pohřbu. Zde už řady chladných těl odpočívaly, jeden vedle druhého, tak, jak společně vyšli k útoku, tak odpočívají spolu na věky.

Na cestě z Berthonval do Mont St. Floi, která byla hojně křtěna německými obusy, nachází se mnoho koňských kadavrů a z nich kuchaři a řezníci vyřezali si nejlepší kousky masa. Koně baterek, pokročivších již vpřed, jsou soustředěni u malého háječku, blízko mužů, z útoku přicházejících. Lidé se zvířaty rozumějí si tentokráte a jeden druhému navzájem blahopřeje, že z útoku vyvázli se všemi kostmi.

Cestou do vesnice spatříme 270ky a jejich dělostřelci jsou s výsledkem spokojeni.

„Bravo, bravo, vyhráli jste to!“ křičí na nás.

„S vaší pomocí!“ odpovídáme.

„Tedy že dostali od nás co? To jsme jim toho poslali!“

„Po druhé vezmeš moji pušku, a já budu tahat za provázek u kanonu!“ se smíchem dodáváme, poněvadž víme, že jsme tentokráte z boje vyvázli.

Ubikace ve vesnici M. St. Eloi nebyly vůbec pro nás připraveny a nikdo také nečekal dalších rozkazů. Každý našel si místo, kde ulehl, pod stromy, na trávník, do příkopu. Stačilo pouze malé písknutí, aby všichni vstali a rozbitou dědinou ubírali se dále. Kuchyně zatím kouřily a připravovaly cosi teplého k snědku. Budeme mít báječné anglické maso corned beef, víno a čerstvý chléb. Kuchaři často měli práce, že nevěděli, kde jim hlava stojí, neb se všech stran sypaly se otázky: „Jsem ze třetí setniny a nevím, kde jest naše kuchyně.“ Nebo: „Nemáte trochu polévky?“ a tu kuchař velikou sběračkou nalévá do šálku teplé, husté polévky.

Druhý den se celý pluk znovu sestavuje. Zbylí důstojníci udělali pouze dva prapory, jež byly hodně slabé. Kdo bude v čele našeho praporu? Kdo převezme komando cizinecké legie? Pouze jeden komandant zůstal, praporník Collet, který staral se o znovuorganisaci setnin v pluku. Zbytek Čechů pomíchán s cizinci. Ó, jak často jsme vzpomínali, kdy celá naše česká setnina byla vždy spokojena a veselá, kdy všechny tváře byly nám známy a nyní? Samá cizí osoba, neznámé tváře, však se spřátelíme brzo, při polévce. Rozkaz přichází, nastupujeme pochod s plnými nábojnicemi k farmě, direkci k liniím. Horko bylo a vzduch žhavý. „To bude zase boxování tam nahoře!“ Čekáme od Němců protiútok. Mezi tím francouzský pluk přijíždí v autech z Belgie. Defiluje před námi vojsko až do západu slunce. Večer je dosti příjemný, avšak později nastává chladno a celou noc probdíme na planině, kde jsme si vykopali malé zákopy. Žádné zásobování. Teprve k polednímu přišel rozkaz nastoupit do svých ubikací zpět. Nyní půjdeme na odpočinek. V každé vesnici už vědí, že náš pluk to byl, který vítězně zahnal nepřítele na několik km vzad, a že budou nyní obyvatelé mnohem klidněji pracovati na svých polích.

Procházíme vesnicí, kde hudba záložního franc. pluku nás očekává a spustí pochod našeho pluku, cizinecké legie. Od 1914 poprvé dobrovolníci slyší pochod svého pluku. Jsme v kroku a necítíme žádné únavy. V Aubigny, kde jsme vystoupili z vlaku a kde zůstaneme několik dní, civilové i vojáci cizích pluků táží se nás, jak jsme provedli útok.

„Ouvrages blancs?“ táží se nás.

„Za hodinu byly v našich rukou — —“ odpovídáme.

„Targette?“

„Jsou naše posice — — —“

„Neuville Saint Vast?"

„V našich rukou — — —" a všechny tyto radostné zprávy odměněny byly hojným kuřivem. Že každému kuřákovi tím připravena radost, nelze zapírat, neboť jest tomu kolik dní, co jsme neviděli jemný tabák a cigarety. Cestou zaznívá zpěv, který všichni vojáci cizinecké legie znají a ve sboru zpívají:

Si tu veux faire mon bonheur
Margeritte, Margeritte — —

Španěláci za námi spustí píseň, ve které vypovídají všechna neštěstí Araba, který se oženil s Evropankou. Zpěvák solista začne:

Mahomet květiny trhá,
má milá vůni z nich dýchá

a celý sbor odpoví:

Sar'ha petit'cherie
Sar'ha petit'cherie

solista:

Ma milá pije víno bordeaux
Mahomet pije jen vodu

a sbor opakuje jako dříve a takto to pokračuje celou cestou, až přijdeme do Mingoval. Zde divisní generál dal si představiti všechny důstojníky z našeho pluku: „Cizinecká legie pokryla se slávou," praví generál slabým hlasem, ale čistým, „nejvyšší slávou, která kdy mohla se ve Francii vyskytnouti — — —" a na konec přislíbil též odměnu. Na rozloučenou dodal: „Oznámil jsem nejvyššímu štábu, že 48 hodin odpočinku vám stačí. Zorganisujte se co nejdříve. Největší čest, která se může prokázat mužům takovým, jako jste vy, jest co nejdříve je poslat do ohně. Tam jest jejich pravé místo!" a ruku k čepici: „Zdravím vás, pánové", na to sledován svým štábem vstoupil do svého automobilu a odejel — — —

*

Noviny přicházejí a chceme čísti, kterak „Communiqué" podalo zprávu o naší práci. Každý čte jakýsi článek o dobytí „Ouvrages blancs-Targette-Neuville Saint Vast" a osobně opravuje, co noviny opomenuly, jak vlastně boj začal a každý píše dlouhé dopisy a vaguemestre odnáší těžké dopisy ve svém vaku na nádraží — —

*

19. května odcházíme do Chelers, kde nové setniny byly utvořeny za dozoru nových důstojníků, cizích tváří. Z naší české setniny stala se druhá setnina praporu B pod velením kapitána Osberga, jednoho Rusa a poručíka

Vodko, rovněž Rusa. Byli k nám přívětiví, starali se bychom měli co nejlepší ulehčení a zpříjemnění za dob odpočinku.

Druhý prapor odešel do Camblin l'Abbé. Zde přišl a posila a sice 1100 Řeků. Komitadži vypadali spíše divoce a nazývali jsme je lera. Nám říkali, že se angažovali proti Turkům a že zde v Artois se jim nelibí. Stále žádají o brzký odchod do Dardanel.

*

Máme to pěkný odpočinek, po večeři, která jest v 5 hod., jdeme do zákopů na práci. Osm km musíme projíti v zákopech, než se dostaneme k druhé linii, která se připravuje k novému útoku. Docházíme k půlnoci, často později, neb se stane, že v zákopovém „Labyrintě" důstojník uhodí na jiný zákop, čímž se zdržíme i o hodinu. Za svítání vracíme se unaveni zpět do našich ubikací a tak to pokračuje každým dnem.

Na pravo od plateaux Notre Dame de Lorette pracujeme na dobytých posicích. Za osvětlení německých raket vidíme vysoké pohoří, které se pne jako přísná vidina na rovině. V dáli spatřujeme červené záblesky, které vycházejí za pohořím. Ve stínu za osvětlených momentů vidíme zříceniny Berthonval, Carency, Ablain Saint Nazaire, Souchez, stohy slámy, široké prostory zadrátované a vysoké stromy.

Po deseti dnech práce následuje odpočinek v Chelers. Kolem zámku je veliký prostorný park: tam hoši vycházejí si na procházku, tam rádi odpočívají a i spí na zeleném trávníku.

*

Dopisy nám docházejí z Paříže od naší kolonie, která se vyptává na všechny hochy, a zároveň oznamují nám, kdo jest v nemocnici, kterak se jim daří a kterak jejich rány se rychle hojí. Největší bolest všech hochů byla ztráta našeho praporečníka s naším praporem. Co tu bylo poptávek u všech, neviděl-li padnout Karla Bezdička, nesebral-li jiný legionář náš prapor a neodnesl-li si ho na památku z boje. Žádali jsme důstojníky, by udělali rapport stran nálezu našeho národního odznaku, ale marně. „Snad později budeme míti více štěstí," říkáme si sami. Avšak dni míjely, nový útok se blížil a tím nové myšlenky a starosti přicházely.

Snad každého čtenáře, který právě tyto řádky bude čísti a bude jména padlých dobrovolníků zkoumat, hluboce dojme velká ztráta mladých junáků, kteří šli smrti vstříc a kteří obětovali nejdražší pro svobodu naši.

A na takovou, poměrně nepočetnou jednotku, byla velká procenta ztrát. Celá kolonie Pařížská a i v celé Francii želeli oněch srdcí, a do dnes a snad i na dále bude den ten svatým pro nás všechny a vždy s velikou pozorností vzpomeneme den devátého máje.

Zavítáme-li do místnosti české kolonie v Paříži, spatříme dva obrazy malované malířem Němečkem; na prvním vidíme, kterak Čechie sproštěna pout, volná volá další bojovníky, by šli ve stopách těch, již své životy obětovali a se nedočkali. Legionář v kaki a se zbraní přináší vavříny k nohám Čechie. Pod obrazem napsána jsou jména padlých dobrovolníků z francouzské fronty.

Udávám zde jména těch hochů, kteří padli 9. května 1915 na „Ouvrages blancs“ kolem „Targette a Neuville Saint Vast“:

Bernard Bělohor
Bezdíček Karel, praporečník české setniny „Na zdar“
Čáslavský Frant.
Cajpl Frant.
Chudle Frant.
Dostál Alois
Dostál Václav, poručík kulometné roty
Dubiš Karel
Hastrdlo Bohuslav
Herzig Josef
Hezina Jan
Houska Josef
Jakubec Jiří
Kramata Ondřej
Kordáč Láďa
Kudláček Frant.
Kuklík Václav
Kulfánek Ferd.
Kvapil Stanislav
Marek Karel
Metrdlík Ludvík
Novák Ant. (Tonda Černý)
Pultr Josef, náčelník pařížského „Sokola“
Rais Frant.
Rakoš Jidřich
Řiha Frant.
Roubal August
Růžička Jaroslav
Škrdla Boh.
Šibal Josef, předseda pařížské „Rovnosti“
Šlapák Alois
Štětka Alois
Štípek Vojtěch
Svačina Václav
Teichman Leopold
Toms Karel
Vitáček Josef
Vantuch Jožka, sbormistr Pařížských Tamburašů
Žák Alois
Záruba Václav

Kromě těchto ztrát měli jsme celou řadu raněných, pro které již vojna byla ukončena: zůstali invalidy.

ČÁST XXII.

Revue generála Blondlat. U Souchez. Italie s dohodou. Řečtí komitadži. Druhý útok 16. června 1915.

Posledního května naše divise měla přehlídku, o které též byli někteří hoši odměněni a dekorováni válečnou

medailí a křížem. Z celé divise tak mohutné zůstaly pouze slabé pluky a prapory. Dělostřelectvo přivezlo též svoje 75 a opodál nich stála naše lehká kavalerie. Několik letců poletovalo nad námi. Český legionář Alois Brzický, který zachránil svého kamaráda raněného, takže nepadl do rukou nepřátelských, odměněn byl vojenským řádem, válečnou medailí a křížem.

Po defilování odešli jsme do svých ubikací. Za večerů odcházeli jsme opět na práce do zákopů. Posice byly zanedbány od poslední bitvy a mnoho padlých vojáků bylo jen lehce přikryto zemí, jiní úplně na vrchu leželi. Když jsme kopali zákopy, přišli jsme na mnoho mrtvol, takže museli jsme kopat v novém směru. Kolik mladých životů tak zmizelo, aniž kdo věděl, že padli, že byli zasypáni. Odpočívají bez křížů, bez hrobů.

*

Severovýchodní posice u Souchez, o kterých pracujeme, jsou hojně bombardovány. Ještě nežli slunce zajde, německé šrapnely vybuchují nad údolím Notre Dame de Lorette, proti velkému cukrovaru. Po ráně, která silně otřásá vzduchem, rozlétnou se kusy železa na všechny strany. Kouř, který byl sražen jako hodinové pero, počne se roztahovati v zelené, žluté, modré a šedé pásy, které vítr rozhání po čisté obloze.

Za několik dní hoši se už vraceli z nemocnic vyhojeni, a k našemu překvapení vyprávěli nám, že Přemyšl, kterého dobyli Rusové, opět padl do rukou rakouských.

V první linii zůstali Arabové, které jsme vyměnili. Jedna polovina naší setniny zůstala u cesty Bethune v reservě, kde se zakopala pod vysokým břehem a nadělala hlubokých abri pod solidní cestou. Zde vůbec nebylo nám možno oka zamhouřiti. Ustavičné bombardování z těžkých děl německých strašně otřásalo nervy všech hochů. Zápach z blízkých mrtvol budil nechuť k jídlu, takže někteří vůbec dýmku z úst nevyndali. K tomu ještě pršelo a zákopy byly na půl zaplaveny vodou; ke kuchyním, které nalézaly se u St Eloi, bylo dobrých 8 km, a nežli hoši přišli s jídlem, dávno káva nebo polévka vystydla; cestou, skákajíce přes německé mrtvoly dosud ležící v zákopech, vylili přes dobrou polovičku obsahu hrnků.

Poslední den, kdy na nás čekala výměna, hoši stáli na stráži. Mladý hoch Hejno a Richtr dívali se na německé posice, když tu 88ka dopadne právě před jejich hlavy; Richtr těžce zraněn a Hejno mrtev. Oba dva hochy odnášíme k cestě Bethune a po obvázání rány odnášíme Richtra na zad. Nedaleko cesty u jednoho keře

vykopali jsme hrob a za účasti všech hochů, jakož i ruského kapitána Osberga, pochováváme svého strážce. Hrob okrášlili kaménky a sklem z lahví; malý dřevěný křížek upevnili nad hlavou dobrovolníka padlého 11. června 1915.

Za noci opouštěli jsme tento úsek směrem ke Camblin l' Abbé. Na zasloužilém odpočinku došly nás zajímavé zprávy pro všechny cizince, dobrovolníky: Italie jde s námi do boje po našem boku proti Rakousku a Německu. Právě v našem pluku bylo dosti Italů, a jelikož nebylo dosud určitých rozkazů k útoku, mohli se Italové rozhodnouti dle svého přání; buď jít ke svým domů, kde by zajisté vyplnili svou národní povinnost, anebo zůstati nadále v našich řadách. Celý prapor zúčastněn při jedné takové chvíli, když velitel ohlásil: „Ti, kteří chtějí odejíti, nechť vystoupí z řad." Nikdo se ani nehýbá. „Po útoku," ozve se kdosi. Nastává ticho a rozchod. Ruka zdvihne se k čepici a jeden druhého zdraví. Od té doby, kdy Řekové se dověděli o brzkém útoku, byli méně bujnými. Počkají sice až do doby útoku, ale potom chtějí míti zadostiučinění. Marná řeč velitele Colletta, že zde jest jejich nepřítel u Arrasu tak jako v Dardanellách, ale nelze je přemluviti. Mezi nimi jsou dobří vojáci a dobře vycvičené mužstvo, ale i dosti komitadžů, kteří jsou zvykli potulkám a nejisté disciplině. Tito nenalezli nikde sympatie u nás, ani u Španělů, Švýcarů a Luxemburčanů.

Den útoku se blížil a po krátkém odpočinku několik km za první linií připravovali jsme se k nové perné práci nám svěřené. Cíl útoku: kopec 119 — a vrch 140 (bois de Folie). Zprávy o tom již kolovaly několik posledních dnů.

„Kopec 140? Vždyť jsme tam již byli 9. máje?"

„Máme-li znovu dobýti vrchu, tož ho dostanem."

Dne 15. června 1915 za pěkného večera celý náš pluk, sesilněn 1100 Řeky, vyzbrojen jako k útoku 9. máje, ubírá se do prvních posic.

Řekové křičí: „Iera-Iera!"

Po cestě kilometr dlouhé dáváme se na levo a nastupujeme na polní cestu „du Pendu". Nedaleko odtud první baterie 155 střílejí nepřetržitě a opodál „jednatřicet abri" a jejich Rimailhos (název to našich děl 75) jsou v plné práci. V rovině odpočívá mužstvo na tornách nebo na zemi, volně si pokuřujíc. U křižovatky cest kouří kuchyně začouzené, dále vozatajstvo a vozy se sudy, naplněnými vodou. Setniny se rozcházely a každá šla do svého zákopu: k Souchez, u „suchého stromu" nebo k „červenému kabaretu", k cukrovaru nebo k lesu

A směrem k linii naznačené různými raketami pozorujeme dobře Souchez a menší pahorky vzadu; jmenují se „la cote 140“, a na levo „la cote 119“.

Za jitra bombardování se počíná; ale tentokráte německá děla zuřivě odpovídají těžkými kusy a často 210 přiletí do našich zákopů. Nastává útok po silném hromobití. Avšak neměl takového rázu skvělého jako 9. května. Legionáři podporují arabské střelce; tito zvolna postupují vpřed; protiútoky jsou časté a na obou stranách ztráty jsou citelné. Z každé jámy vyryté těžkou střelou ozývá se nářek. Postup zaplatili Arabové draho. Ztratili mnoho svých vůdců. U našeho pluku náš mladý kapitán Waterman, Švéd, který vedl české dobrovolníky, byl těžce raněn, ale postupoval v boji tak dlouho, až úplně vysílen padl u nepřátelských posic. Mnoho našich důstojníků padlo. Za útoku scházeli jsme do údolí a přibližovali se k vrchu 119. nedaleko coty 140. S tohoto místa Němci měli výborný cíl na naše řady. Pozoroval jsem u několika našich hochů, kterak nosí dvě pušky s sebou. „Naše jest rozpálená a brzo se znečistí; kdežto z německé to jde „all right“, chválí si Putník. Za parna hloučky našich lidí jdou stále údolím; jedni utíkají společně, druzí jeden za druhým následují svého vůdce. Právě jdeme kolem německých abri, které jsou dosti hluboké a jen stanem vchod je zakryt. U jednoho takového otvoru Eluch odhalí puškou kryt a k svému úžasu spatří Teutony uvnitř. Ihned vzkřikne: „Ven!“ a pušku nabitou namíří. Germáni lezou z díry a prosí o milost; jeden ukazuje obrázek svých dětí a ženy. Eluch je posílá do prava a ukazuje, kudy mají jíti nazad. Avšak co se nenaskytne! Několik Arabů se objeví a ke své radosti spatří hlavy Teutonů; bez rozmyšlení nasazují bodáky a jednoho po druhém probodávají zbraní se zrakem šíleným. Pouze mezi sebou hovořili: „Makaš chuja boche, kaput“ (čímž chtěli říci, špatný kamarád Němec, zabít je). Jakmile odpravili osm Němců, vrhnou se do abri a rozhlížejí se, zda je tam něco k snědku. Ten našel šunku, onen máslo, marmeládu, kávu, tabák, doutníky atd.

S výšiny koty 119 pozorovali Němci, kterak se s jejich „landsmany“ naložilo. Počali proto takou střelbu z kulometů do toho abri, že kouř ze země vycházel. Na štěstí nebyl nikdo zasažen. Cestou jeden Arab dostal kousek olova do ramene; Eluch obvázal mu ránu a poslal nazad. Nyní pozorovali jsme, kterak se boj vyvíjí. Nedaleko odtud byl náš Margot, který žíznil; Eluch našel polní láhev černé kávy a podal ji Margotovi. Co bylo zajímavé, že Eluch nikdy nekouřil. Dnes všichni viděli,

kterak si s chutí zapálil cigaretu a kterak jednu po druhé vykuřoval.

Po celou noc neustalo bombardování: trvalá smrt dělostřelectvem. Těla zničená a roztrhaná jsou zemí skryta. Noc vše halila v černý závoj. Nevěděli jsme, kde jsme. Častokráte za svitu raket černá masa nepřátelská pokoušela se jíti vpřed. Naše kulomety však je rozehnaly nebo úplně zničily.

Jitro; útok znovu počíná, ještě hroznější, však méně cenný. Když náš pluk a Marocká divise byly vyměněny, bylo již cíle dobyto: cota 119 byla v naší moci. Setniny nacházejí se blízko posic „Verges de la Folie".

Na odpočinku ve vesnici Chelers každý z nás vyprávěl své příhody, kterých by byla objemná kniha. Zde ztratili jsme milého otce

Živnůstku	Přibyla
Chrzu	Rataje
Effenbergera	Sieberta
Laňku	Voldřicha.

V našich řadách znamenala každá jediná ztráta mnoho pro české dobrovolce.

Ihned po útoku Řeci došli svého přání, že jsou posláni do depot. Cestou byli odzbrojeni a každý z nás byl šťasten, že se zbavil takých „spolubojovníků", komitadžů, kteří v boji utekou několik km do zad.

24. června zbytek 500 mužů znovu šel do zákopů, by protiútočili. Za hrozného bombardování mnoho důstojníků bylo zabito; za zákopem, za kupkou hlíny, leželi hoši a očekávali Němce. Pouhá setnina s adjutantem T. odrazila celý prapor Germánů a svoje posice proti také přesile udržela. Po této šílené bitvě, která trvala pouze den, odešli jsme ze severu na východ do Elsaska. Zde Rusové dostali potvrzení, že mohou jíti buď domů nebo pokračovat ve službě ve francouzských plucích.

ČÁST XXIII.

Ze severu do Elsaska. Plancher les Bas. Les Mines. La Rue. První dovolené. Zase v Paříži. V Elsasku: Gevenheim. Smrt letce Pegouta u Belfortu. Prapor Cizinecké Legii.

Bylo po bitvě v Artois — — Bylo nás málo, maloučko, a o těch, kteří chyběli mezi námi, nevěděli jsme, kde jsou, co je s nimi a zda se ještě uvidíme. Osiřeli jsme, neboť naši nejlepší zůstali ležet v poli. Přišel rozkaz, že pojedeme na odpočinek. Ačkoliv jsme byli utrmáceni

a duševně zeslabeni dojmy, jaké v nás zanechala válka svou pravou tváří, přece s těžkým srdcem jsme se loučili s pláněmi, kde odpočívali naši drazí bratři. Vlak nás konečně unášel na zasloužený odpočinek 7. července 1915. Jeli jsme kolem Paříže. Těžko je vypsat dojem, jakým na nás působila. Jako kdybychom ji po z mrtvých vstání znovu uzřeli. Vábila nás blízkostí a mnozí z Bourget odskočili ke svým, by jim dodali důvěry, že je vše v pořádku. Za slunného letního dne přijeli jsme k cíli své cesty do Vosges. Dosavadní rovina pobřeží Sekvany jako kouzlem se změnila. Strmé pahorky porostlé lesíky stavěly se nám v cestu; vlak se jimi hbitě proplétal. Jinde zas mezi rozlehlými háji ssáli jsme příjemný pryskyřičný vzduch. Sluníčko zapadalo, i kochali jsme se krajinou do zlatova politou jeho paprsky.

Blížilo se 14. července, národní svátek Francie; na ten den přišel sám generál Joffre, by přehlédl chrabrou Marockou divisi a Cizineckou Legii.

Po šestihodinovém pochodu došli jsme do vesnice Plancher Bas, kde ubytován byl 2. cizinecký pluk, a nedaleko v Plancher les Mines došli jsme svých ubikací. Zbytek české setniny zůstal uprostřed, kde stálo několik domků pojmenovaných *La Rue*. Krajina byla příjemná: pahorkatina lesnatá. Největší však radostí bylo pro všechny, že budou se udělovati dovolené.

Francouzská vláda povolila každému vojínu dovolenou 4denní za dobu šesti měsíců; ovšem s počátku to šlo zdlouhavě, neb v kancelářích, a zvláště ve vojenských, panoval nepořádek. Věděl-li někdo předem, že pojede na dovolenou ke svým drahým, připravoval se, by měl čistý oblek a pod. Co tu jasu, smíchu, humoru, když očekávaný den se přiblížil. Toho chvatu při práci. Tonda přinesl příteli dopis pro známé do Paříže. Vašek pozdrav ženě — Jenda zdraví denní hosty u „Slepičky“, aby poslali nějakou jitrnici. Franta mu zase svěřil všechny památky z boje sesbírané, by je daroval Kolonii, takže na konec sám dovolenec nemohl s bagáží prolézti dveřmi u vagonu a jen stěží srovnal všechen majetek pod lavičku. Z okénka poslední „Na zdar“, mávnutí rukou, upřímný úsměv a vlak ztrácel se v dáli — — Konečně objevilo se v celé své kráse město Paříž. Srdce se sevřelo radostí, zraky jen hltaly, kdy už objeví se Montmartre. I tato radost nám nastala a vlak pomalu vjíždí do stanice.

První zastávka každého dovolence byla, navštívit Kolonii, kde obyčejně dostal „cenný obrázek“. Pohovořil o posledních událostech na vojně a již se ztrácí za dveřmi — — — Nedaleko odtud je „dostaveníčko Čechů“ v rue des Petits Champs u Ambrože. Další návštěva

připadne Slepičkovi. Pozdravy se vyřídí, dopis se odevzdá a hlavně něco teplého vždy jest na zub: vepřová pečínka s knedlíky a zelím a chutná půlka čerstvého piva. Zapálí se dýmka nebo cigareta a hovoří se. Dovolenec vůbec ani na vojnu nevzpomene v řeči. Ocitl se nyní v okolí, které ho miluje a ve kterém žiti jest příjemno. O vojně většinou hoši nemluví, jsou-li na dovolené.

Našla se též řada dovolenců, kteří vůbec nikoho ve Francii neměli, nikam na odpočinek nemohli, aby v radosti dovolené zapomněli několik okamžiků na mizerie prožívané. To dobře chápaly francouzské ženy a brzo cítily, že nutno přispět bojovníkům. Uchopily se práce a brzo takový voják, neznámý ve Francii, dostal „Marraine de Guerre" (válečnou kmotřenku). Kmotřenky vyplňovaly hrdinně svoje poslání a vždycky těšívaly své „poilus" (chlupáči, název franc. vojínů), své „filleuls" jemnými dopisy nebo zasílali jim v balíčkách nejnutnější věci i peníze, jen aby jim takto částečně nahradily to, co každému je nejdražšího — domov.

Po ukončení dovolené dovolenec vesele odjíždí, aniž má nejmenší naději, zda kdy přijde zpět.

*

Pobyt v našem novém působišti *„La Rue"* netrval dlouho. Cvičili jsme a konali dlouhé pochody přes příkré kopce až k hranicím Elsaska. Často jsme vystoupili na nejvyšší ve vůkolí vrch, zvaný „Balon d'Alsase" (18./8. 1915). Vyhlíželi jsme do dáli, do země a tu se mi zdálo, jako kdybych byl na některém vrchu v našem Pošumaví, neboť vršky obrostlé lesíky, v údolí se k nim tulící vísky a v dáli z lesa proudící stříbrná páska hadovitě se vinoucího potůčku s jakousi důvěrou a přátelstvím ke mně mluvily. Často jsem se zamyslil a zadíval kamsi do prázdna směrem k východu slunce. Tušil jsem, že tam za těmi horami bijí srdce, srdce blízká. Oh, kéž bych jim mohl dát vědět, jak se mi daří. Všechny svoje touhy připínal jsem na průsvitná křídla bělavých obláčků, kteréž vítr zaháněl tam k nám.

Z říše snů vracel jsem se opět do holé skutečnosti. Žádostivě jsem hledal Mylhúzy, avšak veliká oblaka dýmu, stoupajícího z továrních komínů, zakalila vyhlídku. Marně jsem napínal zrak, Mylhúzy jsem nenašel. Leč dočkal jsem a pak mi bylo dopřáno podívati se na ně zblízka. Přišel rozkaz, bychom převzali zákopy v této krajině a osvědčené již síly vynaložili na opevnění a uspořádání obranných linií.

Když jsme dorazili 27. srpna 1915 na dřívější hranice, kteréž násilně dělily Elsasko od Francie, našli jsme po-

hraniční sloup velkoněmeckých barev vyvrácen, budku celnice zatlučenu prkny, na kterýchž se stkví zkarikovaný Wilhelm a Kronprinz v divadelní póse. Políčka vzorně ošetřená, mimo kteráž jsme vesele šlapali, připadala nám jako naše. I dědinky zanechaly v nás příjemný dojem. Silnice ve vzorném pořádku, chaloupky jak na svátky čerstvě omalované, v oknech květiny; domky obklopené útulnými zahrádkami, v nichž se zlatily široké koláče slunečnic. Prostý, neumělý, z dřevěných tyček zbitý plot, čistě natřený, žárlivě střežil všechnu tu cudnou krásu. Ani hromosvod nechyběl a na hrotu jeho byl zlatý kohout, odznak Francie.

Když naše bubny zavířily tímto dumavým zátiším, vše jakoby nabylo nového života. Okna se otvírala a z nich vyhlížely švarné děvušky s holubičkami nad splývajícími vrkoči vlasů, ze vrat vyběhla dětská drobota a i psi nějak po přátelsku štěkali. Děti se s námi ihned přátelily. Tázali jsme se jich jejich dialektem na vše možné. Skotačivě provázely nás kus cesty i vyprávěly, že tatínek je tam na druhé straně, násilně prý ho navlékli bošové do munduru a nasadili piklhoubnu; starší bratr prý je v některém z našich pluků, podařilo se mu zavčas uniknouti. Podivili jsme se — — syn proti otci, bratr proti bratru — — válčí, jaký těžký osud, jak politováníhodný lid, jako ten náš, tam za těmi vrchy — —

Došli jsme konečně do zákopu; byli jsme zrovna nad Mylhuzy, i dívali jsme se do jejich liduprázdných ulic a náměstí. Život tam je, tomu nasvědčoval stoupající dým. Poznali jsme tak trochu zdejší život mezi vesničany. Za večera, když sluníčko utonulo někde v Atlantu a kostelník odzvonil klekání, babičky vyšly na zápraží, usedly na lavičku pod košatý dub. Vnoučata se kolem nich sběhla a ony jim vyprávěly o dávných časech, kdy netušily, že o jejich zemi budou vedeny krvavé války, kdy spokojeně radovaly se ze svého mládí. Pak přišla doba plná žalu. Prušák až od hranic ruských přišel, by jejich zemi vyrval Francii a mírumilovnému životu. A dnes, nejsa spokojen s tím, hleděl uchvátit ještě více. Však kladou v mysl pozorně naslouchající mládeže, že již nebude tak zle, jak bývalo, francouzská trikolora už znovu vlaje na půdě jejich a věští, že dávná svoboda znovu se jim navrátí.

Jak jsou nám blízci ti lidé ve svém utrpení, ve svých zkazkách a nadějích. Bezděky jsem k nim cítil přichylnost, jakési úzké pouto. Leč ne na dlouho bylo nám dopřáno poznávat tento lid. Po několika dnech nový veliký úkol nás volal k práci — — do Champagne.

*

31. srpna 1915 cestou zpět, nedaleko města Belfortu, zpozorovali jsme tuhý boj dvou letců. Několik ran z kulometu a aviatik řítil se k zemi. Za nedlouho nato dověděli jsme se, že to byl náš slavný aviatik francouzský Pegout.

Druhý den na ona místa nepřítel naházel z aeroplánu květiny na poctu odvážného letce.

*

13. září 1915 Marocká divise zúčastnila se velké slavnosti, při které sám president franc. republiky, ministři, generálové, jakož i zástupci spojenců dostavili se, by uviděli chrabré vojsko, o kterém se tak mnoho psalo po 9. květnu.

President ve své řeči připomněl naše práce vykonané, za které nám jménem národa odevzdává prapor, abychom se i nadále pokryli slávou až do té doby, dokud nepřítel náš nebude zdolán.

ČÁST XXIV.

Do Champagne: útok 25. září 1915. Verberie-Oise. Naše vánoce na frontě. Dárky od Čechů z Bordeaux.

Za několik dní opouštěli jsme Vosges a jeli do Champagne. 17. září vystoupili jsme v St. Hilaire a šli jsme směrem k Suippes do hustého lesíka, kde zůstali jsme schováni za dne a za noci ubírali jsme se do zákopů, bychom půdu připravovali k novému útoku.

Den schyloval se k spánku a brzy měsíc osvětlil náš řídký lesík, ve kterém jsme byli ukryti před slídivými zraky „Tauba" (letadla). Bylo to 24. září 1915, kdy čteny nám byly poslední rozkazy a rozdávány nejnutnější potřeby. Naše ocelové helmy, jež jsme poprvé dostali, zdály se nám nepohodlnými na našich hlavách a škrabošky proti plynům nedůvěřivě jsme prohlíželi a zkoušeli. Smáli jsme se upřímně jeden druhému a vtipkovali na svůj vzhled v moderní výzbroji, ke které nescházel ani dlouhý nůž za pasem. Hovořili jsme o důmyslných přípravách, které jsou podmínkou zdaru podnikané akce a které nám bylo možno pozorovati při kopání zákopů.

Mrtvý klid jako před bouří panoval všude, jen naše děla ohlušujícími ranami chvěla vrstvami nočního ovzduší. Mysli naše byly smutny, neboť nebyly v zákopech, ale kdes u svých přátel.

„Zdali pak se dočkáme konce, bych mohl spatřiti a zlíbati milé mi tváře? Zítra mé narozeniny, které oslavím výpadem ze zákopů. Šest let tomu, co posledně

jsem je oslavoval v kroužku rodinném a zítra? Uprostřed svištících kulek a nábojů z děl a za divoké této hudby budu se bíti, bych vyrval z nepřátelských rukou zemi, která nám jest právě tak milou jako naše vlastní a kterou jsme již tolikrát skropili svou krví.“ Spousta takových myšlenek vířila mou hlavou.

Bylo k půlnoci. Odebrali jsme se do stanů, bychom se spánkem posílili na druhý den; pochybuji, že by byl někdo mohl zdřímnouti, neboť mysli naše byly příliš rozrušeny. Hluk kolem jedoucích vozů se střelivem nedal nám spáti, jakož i živý hovor kolem jedoucích vojsk, ubírajících se do zákopů. O druhé hodině s půlnoci byli jsme vzbuzeni a hodinu později byli jsme „v boyau Lorrain“ v jedné z nejdelších podzemních cest, spojujících zákopy první čáry.

Nespěchali jsme, neboť jsme byli záložní vojsko a často nám bylo nutno čekati, což bylo nejtrapnější. Všechny zákopy byly již naplněny vojskem k útoku.

Ke čtvrté hodině ranní dorazili jsme na určené nám místo, pobočný to zákop, ve kterém jsme se pohodlně usadili. Šeptem sdělovali jsme si jen své myšlenky, nebo naslouchali ojedinělým ranám z děl, které se rázem šesté hodiny proměnily v pravou bouři. Obloha počala se zakalovati a počalo poprchávati. V dálce zpozorovali jsme našeho vzduchoplavce, který se přiblížil a krouže nad německými zákopy podporoval akci našich děl. Vznášel se tak nízko, že poznali jsme i pilota, mávali jsme mu vstříc, neboť si plně zasloužil naší pozornosti za svou chrabrost a šílenou odvahu.

Déšť se zesiloval i byli jsme nuceni zahalit se do nepromokavých plachet stanových, bychom ihned z rána nepromokli.

Když jsme se dostali do první linie, bylo devět hodin. Však zde se již vraceli ranění vojáci většinou z koloniálních vojsk. Ptali jsme se, zdali se jde ku předu. Smutně přikývli s poznámkou: „Jde, ale pomalu, mají velké množství strojních pušek, které působí velké ztráty v našich řadách.“

V tomtéž okamžiku přišel rozkaz: „Vpřed.“ S obdivuhodnou rychlostí vystoupili jsme do širých rovin a postavili se v řadu útočnou; na všech stranách a hlavně za námi spousty našeho vojska, které se v řadách blížilo k našim zákopům námi právě opuštěným. V tom náš zrak se upjal do předu na houfec vojska, který držel kus bílého plátna a kynul nám vstříc. Rozeznali jsme vzdávající se Němce, jichž počet se páčil na 200. Celí ztrnulí blížili se k nám. Velká část jich byla mladíci sotva škole odrostlí. Jedné četě připadl úkol odvésti je

nazad a my dále pokračovali na cestě k prvé části německých zákopů.

Když jsme k ní došli, hustá síť drátů před zákopy již neexistovala, neboť náboji z děl byla úplně rozházena.

Ještě dosti Němců skrytých v podzemních děrách hromovým hlukem ohluchlých a strachem zmámených vzdávalo se nám. Za námi některé neumlčené německé strojní pušky vzaly si na mušku naše řady. Plukovník náš Cott poslal jednu četu s poručíkem Arbautem ku pozorování a prozkoumání výšiny vypínající se za námi. Vrátili se se 4 Němci nesoucími mitreilleusu na zádech. Jejich úkryt byl nanejvýš pozoruhodným, neboť ze svého úkrytu měli pouhý otvor pro hlaveň strojní pušky.

Mezitím co plukovník rozmlouval se zajatci z 28. a 184. německého pluku, my jsme se dali do díla a urovnávali jsme zákopy německé, bychom byli alespoň poněkud kryti v případě německého protiútoku.

Však Němci v tom okamžiku nám počali házeti v ústrety otravné plyny a jím naplněné náboje. Jako hustá, neproniknutelná mlha valil se kouři podobný dým po zemi, a tmavou barvou upozornil nás na blížící se nebezpečí. Okamžitě připjali jsme si škraboškv, abychom tak ušli jisté smrti. Vůně plynu čím dále tím více se sesilovala, takže škraboška zdála se nám nedostatečnou. Mnozí z mých druhů ustavičným dýcháním plynu byli za krátko tak zmámeni, že bylo nutno odnésti je nazpět. Za hodinu spousty plynů se rozplynuly.

K večeru nové spousty vojska se shromáždily k lesíku, ve kterém my jsme byli skryti, i bylo zřejmé, že se připravuje nový útok na německé zákopy druhé linie. V předu před námi viděli jsme řady vojáků rozložené „en tirailleurs“, my postupovali ve čtyřstupech za zpěvu sokolské písně: „Jdou sokolské šiky, jdou — — —“ V dáli za námi přibývaly nové a nové pluky, a síla, kterou jsme viděli, dávala nám pevnou naději a víru ve zdar podnikané akce, která měla býti rozpoutána za soumraku.

Nemile jsme uvítali slabý déšť, který se čím dále tím více sesiloval. My postupovali jsme na určené nám místo, kde jsme se usadili a čekali dalších rozkazů. Tu a tam zasyčela kulka neb německý „marmit“ *) a hromovým třeskem se roztrhl v našich řadách. Přiblížil se večer a s ním také záhadná příhoda tohoto dne. Byli jsme nuceni položiti torny přímo do bláta a sami jsme si příliš vybírati nemohli. Promoklí jsme již byli až na košili, takže nám bylo vše lhostejné. Boty jsme měli

*) Název granátu germánského.

plné vody, jež každým pohybem vystřikovala. Zima námi již třásla, však vzdor tomu a všem trampotám mnozí únavou usnuli. V sluch jim doléhal nářek promísený úpěnlivými prosbami. V klidu, co tak sním, rozpoutala se palba z pušek, která se čím dále zesilovala. Co to? Hluk a divný pokřik, osudné „Zachraň se kdo můžeš" mísilo se v ohlušující palbě. V prvé linii jeden pluk počal střílet po německé stráži, křik a zmatek byl hotov. Pluk*) dal se na útěk a strhl jiné záložní pluky. Plukovník náš však pochopil celou situaci a dal rozkaz trubačům troubiti na útok. My se postavili do šiku a bodáky na puškách proti zběsilému úprku ustupujících řad. Tyto se u nás zastavily a za našeho pokřiku „Vpřed na bajonet" obrátily se zpět do svých posic. Vojáci za námi počali ihned kopati zákopy, by případný útok z německé strany zarazily. Naše dělostřelectvo spustilo prudkou palbu do německých zákopů, z kterých střelba strojních pušek se ozývala. Postoupili jsme, aniž jsme věděli, v jaké situaci jsme. Zpozorovali jsme ráno, že žádného nebezpečí zde není, a proto jsme postupovali dále až do německých nových zákopů, které jsme nalezli opuštěné. Záhada byla vysvětlena. Němci se domnívali, že křik v našich řadách jest příprava k novému útoku, v čemž troubením našich trubačů byli utvrzeni, a proto svoji posici raději opustili. Zde zůstali jsme na stráži až do půlnoci, načež jsme byli vystřídáni novým plukem. Na další útok nebylo pomyšlení, neboť podmínky, jakož i duch byl ten tam. Cestou zpět viděli jsme mnoho obětí večerního zmatku, však pranic jsme se nedivili. Vykopali jsme si mělký zákop, jen co bychom byli chráněni před nepřátelskými kulkami. O hladu, v dešti a zimě, která námi chvěla, čekali jsme nových rozkazů.

28. září došlo k novému útoku naší strany; tentokráte cizinecká legie utrpěla mnoho ztrát a i naši junáci někteří zůstali leželi před dráty ... Byli to: Jiránek Frant., Mikl Eduard, Repík Vavřinec, Šustr Alois, Vlk Alois, Zajíc Karel.

Teprv 2. října odešli jsme z posic do Cuperly, kde v lese přichystány byly ubikace. Šotvaže jsme se trochu očistili a odpočinuli, už tu byl rozkaz nastoupit znovu v boj. Cestou k zákopům našli jsme ještě dosti mrtvol dosud nepohřbených v rozkladu. Zůstali jsme v zákopech nazvaných „Magdebourg" u lesíka „Guillaume". Drželi jsme pouze posice až do 17. října, odkud po výměně odvezli nás do okresu Oise do městečka Verberie.

*) Pluk z jihu Francie, jenž často znemožnil vojenské operace. Byli tam ponejvíce neschopní lidé.

Městečko samotné je poblíže Paříže, dosti úhledné, čisté. Obyvatelé nás s radostí přijali, zvláště když uslyšeli, že pluk bude zakládati vojenskou hudbu. Nedlouho na to nástroje přivezli z Paříže i s hudebninami a o muzikanty nouze nebylo. Italu Morinimu svěřeno založení hudby. Morini sám byl kapelníkem orchestru Pařížského divadla a bylo tudíž možné očekávat, že pod jeho vedením hudba brzo na veřejnost vystoupí. Za nedlouho ohlásili nám, že sám anglický král s presidentem francouzské republiky přijedou prohlédnout naše řady. Bylo to 26. října 1915, kdy seřazeni očekávali jsme hodnostáře v celé parádě. Konečně řada automobilů přijížděla: President Poincaré, anglický král s princem Gallským, generálové: Joffre, Castelneau, Petain atd. přicházeli do středu naší marocké divise za zvuků anglické hymny a francouzské „Marseillaisy". Po přehlídce sám president ověnčil náš prapor válečným křížem s palmou a znovu vzpomínal bojů, jichž jsme se súčastnili.

Za pochodu „Cizinecké Legie" defilujeme přede všemi státníky a odtud ubíráme se do svých ubikací. Nyní započal klidnější život. Sprchy byly připraveny. V řece Oise hoši prali šatstvo i prádlo, aby čisti přijeli domů na dovolenou. Nyní měli jsme už šestidenní dovolené.

29. listopadu začali nás oblékat do nových uniforem a sice do „Khaki". Schovali jsme červené kalhoty, modré kalhoty a čepice různých forem. Poprvé marocká divise byla obléknuta v jednotný kroj — v khaki.

Hudba už pořádala koncerty v městě u kostela, hrávala lehčí skladby. Též několik Čechů bylo v této kapele.

*

Měsíc listopad rychle utekl a přicházel konečně prosinec a s ním vánoce. Č. S. Kolonie nám oznámila, že zasílají balíčky svým synům, ale rozkaz z 21. prosince poroučel jíti do L'Aisny kolem Mont Saint Gobert, poblíže Soissonu. Z této strany se očekávala šarvátka a proto jsme se odebrali do reservy. Prvního ledna 1916 hudba zahrála před zámkem knížete z Albuferů, kde byl ubytován náš plukovník Cott. S balkonu promluvil k nám vřele náš milovaný plukovník. „Doufám, že napřesrok již budeme mezi svými drahými a že nepřítel bude zdolán úplně." Mnozí důstojníci, kteří přišli z Puisieux, připíjeli na další štěstí našeho pluku.

Neúnavná práce našich českých přátel v Bordeaux, p. Kramaty i Malého, byla korunována úspěchem. Poslali dárky pro všechny. Došly nás 4 bedny. Každý dostal: 2 balíčky tabáku s papírky, salám a konservu. Pro nemajetné prádlo, teplá trika, rukavice a pod.

Byť sebe menší dárek od Čechů z Francie nebo z Ameriky a odjinud z ciziny, vždy nás potěšil a nové síly dodával.

ČÁST XXV.

Ruské vyznamenání českých dobrovolníků. Etapy. Boj o Verdun. Poblíže Compiegne. První dopis z Čech. Návštěva srbských důstojníků. Francouzský ministr války Č. S. Kolonii.

Francouzské listy přinesly 23. ledna 1916 tuto zprávu: Generál Gilinský, delegát ruského generálního štábu při generálním štábu francouzském, odebral se na naši frontu, aby jménem cara odevzdal vojínům českého původu, bojujícím v naší cizinecké legii a kteří vyznamenali se v bitvě na Champagni, vojenská ruská vyznamenání. Byv přijat generálem velícím v dotyčném úseku, generál Gilinský připjal na prsa 18ti českých legionářů udělené vyznamenání, při čemž vyslovil uspokojení, že může tak učiniti jménem cara, nejvyššího velitele ruských armád. Dodal, že Slované, bojující v řadách armády francouzské, bojují také pro věc Slovanstva úzce spjatou s věcí Spojenců, která proti tyranii německé jest věcí práva a svobody. (Č. S. Samostatnost č. 22.)

Ruskou medailí byli vyznamenáni tito čeští dobrovolníci: Podrazký R., Mornstein J., Jackl, Vonásek, Hastrdlo, Hamáček E., Maňák Fr., Antoš J., Gorický, Mach, Hernych, Dolejš, Novotný, Tomka, Mottl.

Ruským křížem: Zibřid, Kolin.

V nemocnici: Svoboda.

Za několik dní nastoupil celý náš pluk cestu za zimních, chladných dnů. 23. ledna došli jsme do Verberie zpět, po 25 km jsme si odpočinuli. Druhým dnem následovala etapa 20 km do Clermont. Odtud 16 km k Somě do Francastel.

Po celých 14 dní trvaly manévry po velikých pláních somských dnem i nocí.

Hoši v první kulometné setnině obývali domeček, kde našli výborný sklep a v něm dobré víno lahvové. Že si na něm často pochutnávali, nemožno upříti.

V polovici února opustili jsme Francastel a došli jsme do Compiegne. Zde byly prováděny přípravy k novému boji. Mezitím boj se rozpoutal u Verdunu. Stále očekávali jsme chvíle, kdy nasedneme a chrániti budeme naše posice. Avšak štáb rozhodl jinak. Věděl sice, že marocká divise je útočnou jednotkou, s kterou

možno vždy počítati a to s úspěchem a proto 23. února dán byl rozkaz, bychom vyměnili vojsko francouzské, 121. franc. pluk, který držel posice u Lasigni v okresu Oise. Brzy dojeli jsme v autech na tato místa do Chevincourt, odkudž pěšky jsme došli zámečku Saint Amant, blíže Machemont. Celý pluk sice nenastoupil službu v zákopech, pouze jeden prapor, druzí měli za úkol opevňovati reservní posice kolem Clairoix i okolí a v městě Compiegne, kde jsme rozestavili svůj stánek. Nedaleko odtud bylo krásné panorama na pohoří lesní, údolí Oisy. Cestovní klub sportovní zhotovil zde hezkou vyhlídku zvanou „Pierrot“. Často jsme tu zpívali své písně české a marně posílali své pozdravy našim domů. Zde v tomto okrsku Oiském byli jsme nejdéle ubytováni. Celé okolí, všechny vísky i městečka, pahorky a říčky znali jsme denním pochodováním a skoro každému z nás se zde velice líbilo. Obyvatelé byli příjemní lidé, měli nás rádi a velice oceňovali naši dobrovolně prokazovanou lásku k Francii.

Zvali nás do svých rodin, hostili a besedovali s jednotlivci. Ponejvíce v Marqueglise, kde byl plukovník a kde hudba často dávala koncerty, i v blízkém městě Ressons sur Matz.

A kolik dobrých duší nalezlo tu svoje štěstí! Nic divného nebylo, když tu Španěl, Luxemburák, Švýcar nebo někdo jiné národnosti pojal za ženu Francouzku. „Málo sladkých dnů zažil jsem v životě trapném, ale zde nalezl jsem lásku svou“, hovořívál často Eluch.

Častokráte přilétaly německé aviony až nad samé město Compiegne nebo do okolí, aby zjistily, jaká síla vojenská jest rozložena v tomto kraji, zdali se pracuje a pod.

Bylo 12. března, kdy pozorovali jsme souboj dvou letců ve vzduchu; za několik okamžiků jeden z nich se střítil dolů. Německá „holubice“ byla zasažena a francouzský letec sledoval její pád a pak blíže také přistál. Zpozorovali jsme mladého četaře, jak vyskakuje ze svého aparátu, zvaného „Vieux Charles“ a poznávám v něm slavného letce a německých letců postrach-pilota Guyemmera, pozdějšího kapitána, jenž proslul 75 svržených německými letci. Guyemmer povolán byl vrchním štábem na obranu proti výpadům Němců, kteří častokráte pokoušeli se házeti bomby na vrchní francouzský stan, který byl ubytován v zámku poblíže Compiegne.

*

Co tu bylo radosti, když jsem obdržel první dopis z Čech od své sestřičky datovaný z 24. ledna 1916. Již

vícekrát pokoušel jsem se psáti domů a jim částečně ukázati na naše chování v cizině a na náš boj. Ale dopisy nikdy nedošly. Teprve pomocí přítele v Americe a ve Španělsku dostal jsem 16. března 1916 první zprávy od svých milých; jsou zdrávi a žijí všichni až na švakra, který podlehl hned v prvním nástupu.

*

30. března všichni Srbové, a nebylo jich mnoho (asi 10), očekávali své důstojníky, kteří přijeli se podívati na svoje bratry a po případě je zařadit i do své armády.

Srbský generál sám jim stiskl ruce a i českým dobrovolcům a blahopřál k boji za osvobození naší vlasti. Za zvuků srbské hymny a provolávání „Živio“ odjížděli.

*

Po celé dva měsíce zůstali jsme a horlivě jsme pracovali v úseku Compiegne-Lasigni. Z Plessier do Elincourt, odtud k skalnaté výšině Plemont, o kterou už tolik bojů bylo rozpoutáno se strany francouzské, avšak marně. Němci dobře věděli, jakou posici by ztratili a proto vždy odrazili útoky.

*

Koncem dubna 1916 generál Roques, ministr války ve Francii, poslal tento přípis Československé Kolonii v Paříži:

„V době boje, jejž udržuje již dva roky pro vítězství práva a spravedlnosti, Francie nezapomíná, že vedle jejích dětí přišli bojovat chrabří vojínové, jež jí skytla Česká osada ve Francii.

Krev prolitá pro ni nejlepšími z vašich synů zpečetila na vždy bratrskou unii obou národů, kteří budou bojovati bok po boku až k vítězství, z něhož vzejde nový život pro veškeré lidstvo.“

Víte, co takový dokument pro nás Čechy znamenal? Že to vyhrajeme obětavostí, oddaností v boji za spravedlivou věc, v němž nikdo a nikdo z nás nepodlehne

ČÁST XXVI.

Odjezd z Oisy na Sommu. Kolem bojiště. Útok na Belloy en Santerre. Výměna. Naše ztráty. Odjezd ze Sommy.

Oiský kraj hostil nás už delší čas, avšak bylo nám zde milo a cítili jsme se zde již jako doma. Nebylo tomu dlouho, co jsme sem zavítali, a předvěsti toho, že tyto

útulné koutky zase co nejdříve opustíme, nás nic nevzrušovaly, byli jsme již na věčné toulání zvyklí a ani to, že nový útok bude vyžadovati nových našich sil, nepřipustilo nám zbytečné starosti. Veselili jsme se jako motýli ze svého žití; pokud se vojenských povinností a služby v zákopech týče, konali jsme ji rádi, neboť nám byla poněkud úlevou v nudných a unavujících cvičeních a dlouhých pochodech.

Koncem června náš velitel gen. Joffre promluvil k nám mluvou věru hodnou našeho otce. Celá divise za své zásluhy nalezla ocenění. Byli jsme jmenováni divisím vzorem za to, že veškeré naše pluky byly již několikrát citovány na jeho denním rozkaze, byli jsme oprávněni nositi viditelné znamení tohoto vyznamenání „fouragère" a za heslo nám dáno „Sans peur et sans pitié!" Blažilo-li toto vyznamenání vojáky francouzské, bylo nám cizincům, dodnes zneuznaným, nesmírným důkazem ocenění, kterého jsme si poctivým bojem vydobyli v očích našeho velitele a francouzské vlády.

Toto a mnohé jiné dosvědčovalo, že za krátko budeme opět rozsévat smrt mezi těmi, kteří dodnes náš národ ničili a hleděli, by nás v nesmírném moři pohltili. Netrpělivost se již zmáhala, neboť dny byly příliš dlouhé vzhledem k tomu, že jsme jiné vyhlídky neměli.

Přišel rozkaz opustiti dosavadní tábor v kraji Oiském. Přibyli jsme na nové místo zmalátnění a znaveni tak, že nohy nás sotva nesly, avšak ubytováním ve stanech se nám ulehčilo. Život je poměrně nejvolnější před bitvou, posílili nás a tak jsme zapomněli za krátko na únavu a trampoty dlouhé cesty.

Mezitím naši dělostřelci v Bayonvillers a v okolních vesnicích se statečně činili. Již po několik dní se chvěla celá země. Večer jsme uléhali za hučení děl a ráno opět děla byla naším budíčkem.

Zajímavo bylo pozorovati život a ruch, který zde panoval. Všude kolem, kam až zrak zaletěl, tisíce našich spolubojovníků, všichni prodchnuti touž myšlenkou postihnouti vše to, čím se jim připravuje jejich vítězný postup. Nákladní vozy a automobily v nekonečných řadách mílely po silnici. Sem tam ve vzduchu vznášely se balony a pozorovaly, kam až střela z děl padá, a jak ničí vše, co ke zkáze odsouzeno bylo. Naši piloti bez počtu kroužili nad nepřátelskými posicemi a ničili „oči" (balony pozorovací) německé armády a společně s našimi balony řídili střelbu našich dělostřelců, kteří tentokráte obrovskými kusy zhoubně v nepřátelské linii působili.

Čas byl velice vhodný. Dni byly jasné a slunné, vzduch čistý, jen v prvních liniích spousty kouře, vzniklé

výbuchy milionů střel, vadily skrytým podzemním obyvatelům v orientaci, takže, aby nepřišli k úrazu odletujícími úlomky obusů, setrvali ve svých skrýších. Ovšem mnohým se stalo, že byli zasypáni a nikdy se ze svých úkrytů nedostali.

Dne 1. července 1916 ve 2 hodiny v noci dle rozkazu hlavního stanu, připraveni v boj opustili jsme naše několikadenní stanoviště, město Bayonvillers, a pomalu jsme se ubírali k prvým zákopům. Rozbili jsme stany na stráni No 57 u Fontaine sur Capy. Pochodem byli jsme znaveni i ulehli jsme do hebké trávy. V úterý za úsvitu slunce byli jsme již na nohou a prohlíželi jsme si okolí. S malého návrší, kde stojíme, spatříme vesnici Fontaine i jdeme blíže. Na návsi polozbořené spatříme plno mrtvol jak francouzských, tak německých.

Za nedlouho ubírali jsme se zákopem směrem k Dompierre. Rozkaz k útoku jsme ještě neměli i nespěchali jsme. Tím více pozornosti jsme věnovali našim dělostřelcům, obdivovali jsme se mohutným a bezpočetným bateriím kolem nás rozestaveným. Byla to šílená radost stát u děla a pozorovat tak nějaký menší kousek na jeho parabolické dráze, jak si cestu „šněruje“, by složil poklonu pánům Němcům.

Ve dvě hodiny odpoledne prošli jsme zákopem zvaným „Payat“ (jméno francouzského gen.) a dostali jsme se do první linie. Bombardování zatím ve své síle kulminovalo, nebylo slyšet vlastního slova. S klidem jsme vyčkali půl druhé hodinky. Tu se nám naskytlo podivuhodné divadlo. První řady vyšly ze zákopů. Náš pluk směrem od Assevillers a pluk 4. arabský po našem celém boku směrem k Belloy en Santerre. Nevyličitelně krásný obraz! Řady postupovaly s klidem a vážně, nikde nejmenšího zmatku ni dojmu, který by působil rušivě. Tu již vyšla druhá vlna — — — a za ní třetí — — — a útok byl v proudu. Tu a tam zazněla vstříc německá strojní puška, ševel kulí dolehl v sluch, však řady postupovaly neudržitelně ku předu. V dáli za námi viděli jsme pobíhati zděšené zajatce, mezi něž padaly německé náboje.

Doletěla k nám zpráva, že vesnice Belloy, která byla naším cílem, padla do našich rukou. Víra ve vítězství byla utužena i přidali jsme do kroku, abychom tam dříve dorazili, neboť jsme byli přesvědčeni, že naši předchůdci, kteří měli těžkou práci s jejím dobytím, budou nepoměrně zeslabeni. Dorazili jsme na místo a ihned se dali do upravování ochranných redout, bychom mohli s klidem vzdorovati při případných útocích. K šesté hodině dělostřelba se poněkud zmírnila. Avšak my pokračovali

nerušeně a neustále v naší práci, tak jako naši Arabové na levo a 228. pluk franc. na pravo směrem k vesnici Estrést, a tak nám noc za ostražitého bdění všech rychle uběhla. Pouze nářek raněných, ponejvíce to německých zajatců, ozýval se planinou kolem Belloy.

Avšak sotva ráno rozbřeskло, tanec začal znova. Teď i Němci počali své dílo a pokoušeli se vyrvati nám dobyté posice. Avšak úsilí jejich bylo marné. Třikráte protiútočili, třikrát v šíleném letu pod deštěm našich kulek vlna za vlnou se hnala proti nám, leč naděje jejich byly zklamány. Nevěděli, s kým mají co činit. Zvlášť naše strojní pušky se vyznamenaly a nesmím opominouti onu, kterou měl v ruce náš desátník Nezavdal; vynašed si pěkné místečko na nízkém návrší, kropil svými střelami tak vydatně, že ani jeden z Němců neustále proti jeho vrčící pušce útočících neunikl. Též i naše výborné 75 promlouvaly vážně s útočníky, ale tito přec jim nechtěli rozumětí, neboť poslední vlna zmocnila se jedné části naší linie a čtvrtou sekci této naší české setniny zajala. Odzbrojené již je odváděli, když to zpozorovali naši hoši. Tito již jen v počtu 26, vidouce, že jejich kamarádi mají býti odvlečeni do zajetí, jako lvi vyskočili ze svých zákopů a udeřili s takovou prudkostí a tak neočekávaně na Němce, že tito v počtu přes 100 se jim vzdali a svoji kořist vítězně do zajetí odváděnou vítězné české četě vydali. Později ovšem litovali, vidouce, že jen taková nepatrná hrstka dovedla jim zhatit jejich plány. Později porozuměli. Naši hoši chránili zákopů s takovou vervou a humorem, že kdo viděl mnohé z nich, jak si počínali, když Němci nejzuřivěji útočili, neřekl by nikdo, že se hraje o lidské bytí. Jízlivé poznámky, smích, a taková bezmezná šílená smělost při střelbě do útočníků uchvátily mysl každého, že nikomu nenapadlo uvědomiti si, jakému nebezpečí jest vydán. Jediný zájem je věnován zásobě nábojů a těm, kteří přepočítavše se v domnění, že před nimi uprchneme se svých míst, našli si zde jen jistou smrt, takže za krátko bramboriště před námi pokrývaly takové spousty mrtvol, že na mnohých místech byly nakupeny jedna na druhou.

Našimi hochy zajatí Němci byli ihned zapřaženi do práce; poručeno jim, aby odnášeli raněné na obvaziště poněkud v zadu v liniích se nalézající a tak nám sloužili též i za výborný štít, neboť dělostřelci němečtí vidouce je, váhali na nás střílet. Zajatci byli ponejvíce mladí, sotva škole odrostlí chlapci a mimo to smíchaní z několika pluků, ze 48., 35., 65., 2., 28. Sami se nám přiznali, že jsou tomu rádi, že padli do zajetí, mají již prý války a toulání dosti. Prodělali bitvu u Verdunu a šli

na odpočinek k Noyon, odkud je poslal německý stan na Sommu chránit posice.

Při prohledávání veškerých sklepů ve vesnici Belloy nalezli jsme v jednom sklepě stařečka na celém těle se chvějícího. Byl zde již skryt od počátku bombardování a čekal, až vysvobodíme jeho vesnici. Se slzami v očích nám děkoval a přisliboval, že nikdy nezapomene legie, která vyrvala jeho hnízdečko z rukou sveřepých nepřátel. Po celou dobu německé okupace byl nucen pracovati pro Němce tím, že jim pekl chléb za odměnu 10 ctm za hodinu.

Když jsme z bojiště odnesli všechny raněné, přišla řada na naše mrtvé; snesli jsme bezduchá těla svých druhů a blíže cesty k Belloy vykopali jsme řadu rovů, kdež jsme pohřbili mnoho dobrovolníků legionářů. Mezi nimi i své bratry. Slza bezděky skanula přes líci a zrosila kyprou půdu jich posledního lůžka. Uvažoval jsem o jejich obětech, a věru, ti hoši si zasloužili, by synové národa putovali sem k těmto prostým mohylám, neboť jejich krev a prach bude v příštím našem národním bytí symbolem obětavosti z čistého přesvědčení a jejich činy jsou mezníkem rozhraničujícím doby tak kontrastní, doby potlačení a počátku nového svobodného žití českého národa.

Tak vypadal útok čtvrtého července 1916 na Belloy en Santerre. 6. července odešli jsme do reservního zákopu „Breclau“ severozápadně od Assevillers, kde jsme alespoň ochutnali teplé kávy. Zároveň generál Codet nám blahopřál za nové činy. Den později Arabové útočili na „fameux boyau Chancelier“, který s úspěchem padl do jejich rukou a kde zajali přes 300 zajatců. 9. července útočíme znovu z první zákopové linie „La Tristesse“ k cestě Peronnské (město Peronne), kdež jsme též postoupili, ale další postup byl nyní znemožněn vrháním otravného plynu proti očím. Týž večer všemi milovaný dobrovolec Josef Barták padl; byl těžce raněn. Byla mu odtržena levá noha a vykrvácel. Zemřel v nemocnici druhý den v Marcelcave.

Teprve 10. nastala výměna; úplně fysicky vysíleni ubírali jsme se na zad a vzpomínali jsme na ty, které jsme na bojišti zanechali a kteří již nebudou se radovati z lepší budoucnosti. Druhá brigáda nás vyměnila a my opouštěli Belloy en Santerre-Assevillers směrem k Dompierre, kde jsme rozbili svoje ležení na hřbitově. Zde už němečtí zajatci spravovali cestu a sbírali válečný materiál. Cukrovar poblíže Dompierre byl úplně rozbit, jen železná konstrukce válela se v kameni. Všechno zničené, rozbořené; z kostela zbyla pouze

hromádka kamenu a prachu; všude ležely mrtvoly již v rozkladu.

A poblíže hřbitova uléháme na trávu nebo na rozházené kameny hřbitovní, bychom si odpočinuli. Nedaleko v zákopech „Tromblon" ubytován jest též prapor legie.

Dne 12. července opouštíme definitivně posice Sommské a jdeme zpáteční cestou k městu Proyart. Několik obusů dopadlo v naše řady: naši hoši byli zraněni. Zde podlehl náš starý dobrovolec Holzl, Solnička, Motl a Novotný; byli zranění dosti vážně.

Celkem ztratili jsme za tohoto boje, ze svého zbytku 30 raněných a 14 mrtvých, jichž jména uvádím:

Adamík Josef	Maroušek Frant.
Barták Josef	Melichar Karel
Bláha Emil	Mornstein Jan
Černý Oldřich	Tchinkl Boh.
Fiala Šimon	Zábranský Arnošt
Gorický Thoman	Žibřid Josef
Holzl Gustav	Černý Josef

Byla to velmi citelná rána pro nás i naši českou Kolonii. *Generál Mangin* cituje v armádním rozkaze českou druhou četu 1. setniny pluku:

Rozkaz C 341. X. armády.

Jsouc složena výhradně z Čechů, projevila při útoku na Belloy en Santerre od 4. do 10. července 1916 nejhrdinnější zápal a nejkrásnější nenávist k nepříteli. Když jí 5. července byla svěřena obrana jižní části okraje vesnice, vrhla se s neodolatelným rozmachem na nepřátelský prapor, který postupoval v utvořené formaci ku protiútoku, srazila se s ním a odrazila jej. Na to přivedla do našich linií 60 zajatců, mezi nimi 1 důstojníka, který projevil své rozhořčení, když seznal malý počet a národnost těch, kterým se vzdal.

*

Dne 16. července opouštěli jsme Bayonvillers a v nádraží Villers Bretonneux nastoupili jsme do vagonů a odjeli znovu do Oisy. V okolí Tricots, Monthiers, Saint Martin aux Bois, Menevillers, ubytován byl náš pluk. Za nedlouho odcházeli jsme k Ressons sur Matz a do Mareuil. Právě 30. t. m. hlášena byla nám návštěva českého kapitána Rejmana z Ruska. Přijel prohlédnout si první legionáře, bohužel neviděl všechny, neb někteří už byli v zákopech nebo na práci.

ČÁST XXVII.

Rumunsko proti Rakousku. Italie proti Německu. První plukovní vyznamenání: fouražerka. Znovu do Sommy. Třetí vánoce na frontě. Pozdrav vánočnímu stromku z fronty. V roce 1917. Boj o Auberive. Episody z bitvy u Remeše.

Zpráva 29. srpna 1916 o prohlášení války Rumunska Rakousku jakož i Italie Německu, nás usvědčovala v jistotu a zajisté dodávala výtečnou morálku, jak francouzským, tak i spojeneckým vojákům i civilům.

*

Koncem měsíce září vrchní stan franc. vojska udělil našemu pluku první vyznamenání, viditelnou „fouragère" au couleur de croix de guerre (fouražerku v barvách stuhy válečného franc. kříže). První, kteří toto vyznamenání dostali a na které hrdi též byli, byli vojáci Cizinecké legie.

*

Po celý měsíc říjen zůstali jsme v okopech, jak prvních tak i reservních, opevňovali jsme je. Teprve začátkem listopadu odjeli jsme znovu, či spíše po svých šli jsme ve velikých etapách z Oisy do Sommy, přes města: 3. listop. Remy, 4. listop. Maisoncelle Tuillerie a 18. listopadu v Marcelcave, kde jsme se zdrželi v campu vojenském, vystavěném v lese c. 102 (Viencourt) a Chuignes.

Jestliže jsme na rychlo opustili Picardii po bitvě, nevěděli jsme dobře, že práce není dosud zakončena a že za nedlouho po odpočinku navštívíme zákopy v Picardii, jakmile budeme znovu zformováni. Počasí samo nedovolovalo nám, bychom v takém nečase podnikali nový útok a nových ztrát nechali zde.

Zákopy byly rozvrtány, plny vody a bahna, nemožno jest opravovat je za deštivého a sněživého počasí. Kolikráte zapadl nejeden voják do díry obusové, naplněné bahnem tak tuhým, že s vrchu země nebyli bychom rozeznali nebezpečí nám hrozící, z kterého nebylo žádného východiska. Kolik takových mužů za noci omrzlo a přišlo o údy, ba dokonce o životy. Opevnění nebylo možno lépe postaviti, pouze jsme se spokojili s nahazováním drátu před našimi nízkými zákopy. Doprava jídla i jiného materiálu spojovala se s velkou obtíží, děla a munici nebylo možno správně dodávati, nebylo cest upravených k jízdě, všechno bylo rozbité, zničené.

Rozhodl se proto vrchní stan franc. neútočiti za takový chpoměrů, ale přese všechno celý měsíc zůstali jsme

připraveni v zákopech k novému útoku na Villers Carbon nedaleko Belloy. Maně si vzpomínáme na bitvu kolem Belloy-en-Santerre v měsíci červenci a všechno kolem nás nám připomíná ony rovy našich hochů padlých. My jich vzpomínáme a my je pomstíme — — ale ti doma? Jak těm as bude, až zvědí osudnou zprávu o synu padlém ve Francii, na pláních Artoiských, Champagneských a v Picardii!

Pomalounku se blíží již třetí vánoce, které budeme tráviti vzdáleni všeho mírového milého vánočního ruchu, vzdáleni všech našich drahých, kteří doma s úzkostmi v nitru vzpomínají na nás, na své nezvěstné členy rodiny. I my budeme více vzpomínati na naše drahé, ustarané hlavy, od nichž nám již dlouhou dobu nedošlo nejmenší slovíčko, jež by nás vytrhlo z našeho denního života, jež by nám vzbudilo v nitru neskonalé pocity blaha, jaké jen může vznítit slovíčko matky neb otce, bratra či sestry, od nichž jsme neměli dlouhou dobu nejmenší zvěsti.

Již po třetí v den Narození Páně, s hlavou plnou vzpomínek, opřenou o pušku, na stráži v zákopech budeme s touhou sníti, kdy i nám vzejde den narození naší toužené svobody. Třetí vánoce v zákopech — — jak tklivě to zní a jak by to nezazvučelo až do nejzazší hloubky nitra, vždyť ta tři slova prostá mluví za celé dlouhé dny a ještě delší noci, jež jsme prostáli v zákopech ve vodě při mrazu a ve sněhu, mluví o dlouhých cestách, jež jsme zvroubili ve svých bagančatech, mluví o Artois, Notre Dame de Lorette, Champagni, Picardii. Jak rychle uběhl ten čas? Nechceme věřiti, že je tomu již 28 měsíců, co máme za ženu pušku, co noci vyspáváme na slámě nebo holé zemi. Mimoděk se tážeme, kolikrát ještě budeme o Vánocích toužiti po oněch lepších, nezapomenutelných časech. Brrrr — — vzpomeneme-li si na to, co máme již za sebou, hlava se nám točí při myšlence, že bychom měli ještě jedny vánoce slavit v tranších. Jeden filosofuje: je to osud! — druhý si ani nepřipustí myšlenku, zabývat se tím, co bude zítra. Dnes opět slavíme, že jsme vše šťastně přečkali, i doufejme, že příští vánoce již budeme slavit doma pěkně ve vyhřáté světnici a budeme známým a drobotině našich příbuzných vyprávět, budeme vzpomínat na ty, co svůj život položili daleko, tam kdesi u Arrasu a Peronnu za svůj ideál, jímž je blaho, jež nám může skytnout jen naše svobodné žití.

Je tomu rok, co jsme dleli na odpočinku poněkud za prvou linií, a těšili jsme se, že tentokráte svátky

lépe oslavíme. U prvé setniny v jednom místě svátky slibovaly býti veselými. Však voják míní a rozkaz mění. Čtrnáct dní před Štědrým dnem přišel rozkaz a dva dni na to ubíral se již celý náš pluk do pole a do prvé linie. Všechny naše krásné sny byly ty tam a před námi neznámá budoucnost ve svém nejzáhadnějším objetí rozvírala svoji náruč. Již jsme cítili opět chlad prosincové noci, ve kterém jsme minulého roku celou štědrovečerní noc proleželi na čekané mezi našimi a německými liniemi, cítili jsme naše skřehlé údy, když nás konečně o čtvrté hodině ráno přišli vyměniti, zdálo se nám, že to již našim osudem, abychom i letos prodělali vánoční noc v zákopech na čekané a poslouchali jako loni, ani nedutajíce, jak Němci velebně pěli svoje vánoční písně. Viděli jsme nad sebou tmavou báň posetou hvězdami a jako ozvěnou zněla k našemu sluchu Němců píseň lásky a lidství „Tichá noci“. Naše obavy byly z části liché. Ztrávili jsme několik dní před vánocemi v zákopech, ale na Štědrý den byli jsme v druhé linii i mohli jsme se mnozí těšit a vzájemně si popovídat, požalovat, potěšit a dodat nové síly. Často, když se sejdeme někdy na slámě při kmitu svíčky, vzpomínáme na tyto dny.

Je tomu pomalu rok. Po sněhu ani památky, ba naopak studené, sychravé dny pronikaly až do kostí. Konečně po dlouhém toužení přiblížil se Štědrý den. Po večeři sešlo se nás dosti pohromadě, hovořili jsme ponejvíce o uprchlých již vánocích, vzpomínali jsme na ony z našich dětských let, jež zanechaly v našich srdcích, dnes tak otrlých, nejvíce lesku i tázali jsme se, zda dnes na nás si též někdo vzpomněl. Dosud jen jedinci, mající ve Francii přátele, obdrželi po balíčku. Žádostivě jsme přihlíželi a radost, jež planula z lící šťastnějších, kouzlila též i v našich rysech svity blaha; cítili jsme s nimi. Po té se s námi mnozí rozdělili bratrsky.

Avšak na naši otázku, zda i letos někdo si na nás vzpomněl, nedostávali jsme dlouho odpovědi. Tu do jizby vešel bratr Smutný, náš táta. Zpod přilby vyčuhovaly vločky jeho šedin a ve tváři mu hrál záhadný úsměv. „Hoši,“ projelo mu skrze rty, při tom si nakroutil svůj urousaný vous, „Váš Ježíšek je na cestě.“ Znovu se usmál, vida tázavé pohledy české chasy. „Tak přeci,“ zazvučelo skoro jednohlasně sborem a ačkoliv jsme ještě nic nedostali, cítili jsme jakési zadostiučinění, sebeuspokojení. Naše tesklivé otázky, planoucí nám z očí a jež jsme se obávali vysloviti, byly zodpověděny. Viděli jsme, že přec nejsme zapomínáni a že na nás dobrá srdce pamatují. Počali jsme žertovati, každému jsme leccos slibovali, jako marrainu, šidítko a jiné. Hovor pak přešel

opět do vážnějších kolejí. Ve své dětinské zvědavosti odhalovali jsme kulisy tajuplné budoucnosti. Chtěli jsme věděti, zda příští vánoce budeme již tráviti u nás doma, v kruhu rodinném. Nemohli jsme se uspokojiti než blahou nadějí, že naše přání dojde splnění. To byl náš štědrovečerní den.

Není tomu dlouho, opouštějíce zákopy, dávali jsme jim vřele s bohem, neboť jsme doufali, že se do nich nevrátíme. Cesta naše byla jiná. Po dlouhé, unavující chůzi dorazili jsme do malebného severo-francouzského městečka Auchy la Montagne, ve kterém byl ubytován celý náš pluk. Únava a zmalátnění nám nevadilo, bychom se s večerem všichni sešli. V rozlehlé stodole náš český hovor docela přátelsky se bratřil s jejími zdmi. Zpěv zvučel stodolou až do podkroví jako doma o obžinkách, vínečko se perlilo v našich sklenkách a nescházelo nám, neboť naši dobří hoši nelitovali opět po dlouhé době oslaviti, že všichni ve zdraví se sešli. Při žertování a hovoru přišla též řeč na naše příští štědrovečerní svátky, kdy, kde a jak je budeme slaviti. V mysli nám tanula p'anina Picardie. Snad se do té doby vrátíme ke hrobům těch, jež se nedočkali těchto vánoc, odešli nám a jen v našich myslích budou s námi dlít. Dnes jim je za úděl chladné lůžko země, zjizvené kol do kola náboji děl, tam u Belloy, kterouž zrosili bujarou českou krví. Je jim dnes již lépe, odešli ke svým otcům a snad se tam shledali s mnohými, po nichž toužili.

A co my zde? Třetí zimu již dlíme v polích a mnohý z nás zůstal tak osamělý, jako na začátku, kdy necítil ve svém srdci stesk, neboť mysl byla uchvácena velikými věcmi. Dnes neslyšně vkrádá se do našich niter pocit osamělosti, stýská se nám. Otrlí jsme, však tvrdý život nemohl změniti naše srdce, ta zůstala lidská a jim mnohdy cosi chybí. To jsme cítili a v tyto dny cítíme více než kdy jindy.

Je nás málo, maloučko a my v tento den mluvili o tom, zda si na nás kdo vzpomene na vánoce. Tam doma jistě vzpomínají, škoda jen, že nejsou zde.

Pozdrav vánoční z fronty.

1. Myslí nám táhnou vzpomínky,
rolničky v srdci zvoní,
vánoce třetí na frontě
nad námi již se kloní.

2. Veliký, slavný den vánoční
svým kouzlem nás všechny halí,

a všichni na ráz dětmi jsme,
druh druha jsme se ptali:
„Jak dnes oslaví doma as,
vánoční noci tichý jas?“

3. A ve srdce nám vzpomínky
sálají slunnou září
a dávný pablesk svíčiček
do temna jemně září.

4. A srdce buší tázavě —
a touhou jenom plane,
zda na nás dnes kdo vzpomene,
i třeba jenom maně.

5. My vzpomínáme na všechny,
sobectví hruď je čista,
neb vánoční se dáreček
Čechii u nás chystá.

6. A pro něj vlasti na oltář
my život vlastní nesem,
a v boji tvrdém kupředu —
jdem s hrdým čelem, plesem.

Psáno 10. prosince 1916 v bitevní čáře.

*

Nový rok 1917. Snad nikdo z nás by si nebyl pomyslel v roce 1914, že tak dlouho potrvá zápolení, že dožijeme se takových událostí. Na ty, kdo z nás nedožili a nedočkali se, snad pouze my jenom vzpomínali a želeli padlých hrdinů.

V tu dobu byli jsme v severním městečku, stále na Somě, v Auchy la Montaigne, a odtud chodili jsme do blízké vesnice Luchy, kde v jedné místnosti scházeli se všichni čeští dobrovolníci; tu zapomínali na svízele, zde se bavili, zde zpěv ozýval se místností a veselost česká neustávala dlouho do pozdních večerních hodin. Po společné večeři a po besedování ubírali se zase hoši do svých ubikací.

Koncem ledna pluk odebral se z tohoto působiště do Caply — přes Boyers do Assainvillers, kde jsme byli za Montdidier na Somě; Druhého února došli jsme Grivillers, odkud byly pouze dva kilometry do německých posic. Podzemní skrýše byly dosti solidní a zdálo se, že tento úsek jest dosti tichým.

Práce zase započala, opevňovalo se, zákopy se prokopávaly a drátu bylo už hojně připraveno před zákopy

kolem vesnic Popincourt, Daucourt, kde byly první posice naše naproti městu Roy.

Za nedlouho živější ruch započal v úseku. Němci zpozorovali naši činnost a bránili se .Též několik mrtvých a dosti raněných ohlašovali nám v našem pluku.

Dne 27. února pluk odešel do Faveroles, u Etelfay, kde angličtí vojáci i jejich červený kříž pečoval o morální stránku života vojska a jim zpříjemňoval pobyt v posicích. Měli zde kromě toho bohatou kantinu, ve které bylo hojně kuřiva i reserva čokolády a všelijakého jídla. Pluk odebral se přes Montdidiers, kde bytoval den; Němci bombardovali toto město, jež kazili a rozbíjeli.

Cestování znovu započalo: první etapa do Montreuil sur Brech, odtud po vesnicích Noyers, Campremy, Bouvillers, Chopoix, Mesnil, Saint-Firmin-Sauvillers, až jsme se dostali k Marquivillers. Tu dostala se k nám zpráva, že Němci vyklízejí celou Sommu. Očekávali silnou ofensivu s naší strany v tomto úseku, a proto raději se stáhli a opustili posice kolem města Roy a Noyon. Hned pustili jsme se jim v patách přes město Roy k Laucourt až do Royglise.

Zde uviděli jsme hrozné zpustošení, jakého kdy se mohli barbaři a Hunové dopustiti ve středověku. Toto vše událo se kolem 20. března 1917.

Vesnice rozbité a vypálené, sklepy dynamitem vyhozené, jakož i hlavní křižovatky silnic zničené, studně zaházené a voda otrávená, koleje na železnici vytrhané, všechny stromy podél cest přeházené v cestu a metr od kořene uřezané, menší stromky i keře ovocné alespoň přeseknuté nebo na polo uřezané. Všechna tato zkáza už byla systematicky připravena delším časem. Hřbitovy rozházené, kamenné desky odtahány ze hřbitova opodál, kde si Němci udělali silné abri (skrýše) proti bombardování.

Jejich vojenské hřbitovy byly zcela zachované a uspořádané. Pročetli jsme německá jména na náhrobcích, které byly okrášleny německými železnými kříži; i hojně polských jmen našli jsme na náhrobcích německých hrobů.

Dnem i nocí pracovali jsme na správě silnic, vesnic a ubikací; obyvatelé, kteří zůstali v městech nebo na vesnicích, s radostí nám kynuli vstříc; tu teprve za jejich vypravování slyšeli jsme různé, skoro neuvěřitelné doklady o německé surovosti a násilnosti.

Boj o Auberive.

(Otištěno v „Č. S. Samostatnosti“ č. 17.)

Byli jsme v Picardii. Dosti vesele se nám šlapalo neboť jsme konečně viděli, jak Němci berou „roha“,

Trochu jsme se sice podřeli, neboť jsme musili pracovati na organisování dobytého terainu, náležitě ustupujícími Němci zpracovaného, avšak pracovali jsme s chutí. Jen slabší a starší to nevydrželi; evakuovali nám starého Čadka. Došli jsme až k Roy a dále; tu přišel nový rozkaz a my udělali čelem vzad 26. března a šli na nádraží z Royglise do Moreuil.

Když jsme spatřili vlak, připadal nám jakoby byl zahalen vítězoslávou, ačkoliv nebyl příliš representativní ani nijak zvlášť ozdobený. „Kupé", do něhož se nás vtěsnalo do každého přes čtyřicet, čpělo ještě chlévem. Taky se nám ani nezdálo, že jedeme do Paříže oslavovat vítězství, avšak vítězoslavný dojem, kterým na nás vláček působil, vzbudila předtucha, že si někam zajedeme, abychom si opět skočili, což se nám také potvrdilo.

Bylo to právě z rána prvého aprile, když jsme spatřili před sebou Eifelovu věž, Veliké kolo a v pozadí na Montmartru Sacre Coeur. Srdce nám poskočilo radostí i zapomněli jsme nepohodlí, za jakého jsme prospali noc; cítili jsme ještě památky noclehu na obličeji: kusy bláta z vlastních bot i za krkem a ve vlasech, odkud nám vyčuhovala stébla slámy. Pomalounku objeli jsme celou Paříž, potěšili se pohledem na ni a vzpomínkami na ty, k nimž s takou radostí spěcháme na dovolenou.

Za krátko jsme zpozorovali, že jsme byli vedeni aprilem, neboť náš vlak supěl někam na východ. Paříž nám zmizela z dohledu. Vystoupli jsme v Champagni. Cestou do tábora chvíli pršelo, pak vysvitlo slunce a hned zase poprášil nás sníh a zahučel mrazivý vítr. Inu, pravé aprilové počasí.

Byli jsme v blízkosti našich bratrů Rusů, slyšeli jsme hovořit naše veliké kusy, viděli jsme mravenčí píli, s jakou se všechno vozatajstvo a dělostřelectvo činilo, abychom my v daný okamžik sevřeli poznovu hrdlo soupeři, který svým ústupem v Picardii vymkl se z našeho železného objetí. Zatím jsme odpočívali, vyčkávali a znaleckým, zkušeným zrakem prohlíželi posice Němců, zavrtaných před námi na návrších v zemi. Nad jejich výpravou a nedobytností jsme přímo užasli, když jsme se jich zmocnili: byly vybetonovány, o dvou poschodích, do kterých bylo třeba sestoupiti až po šedesáti vysokých a kolmo klesajících stupních. Spodní taverny byly klenuté a schopné pojmouti celé divise. Němci zde v pokoji mohli přečkat naše bombardování, které jim jen tehdy mohlo býti zkázonosné, rozbilo-li jim východy, kterých ke každé skrýši bylo vždy několik.

Dva týdny jsme čekali povel k útoku, a když naše hodina uhodila, byli jsme si jisti více než kdykoliv před

tím, že tentokráte jdeme ve vítězný boj. Viděli jsme od počátku pokrok a konečný úspěch našeho dělostřelectva a to zocelilo naši víru, která zjevy poslední doby (jmenování Nivellovo, ústup Němců, revoluce na Rusi) zaplála novým jasným plamenem v našich nitrech.

V předvečer útoku druhý bataillon se odebral do zákopů, v nichž prý dlel již od 6 dnů. Ještě trochu pohovu a ráno již opět vystavíme své životy smrtící oceli. Tento pocit, který by v jiný okamžik rozezvučel všechny nervy a jenž u těch, kteří nemají potuchy o vnitřním životě vojína, působí strachem a hrozí nervovou krisí, nijak nás nerozrušil. Byli jsme klidni, jak nikdy dříve. Resignace, již jsme čerpali z vědomí povinnosti a skvělých nadějí, umrtvila v nás veškerý egoism, a když v úterý dne 17. dubna o 5. hodině ranní, ještě za šera zazněl povel „En avant, La Légion" čety bleskurychle vystoupily ze zákopů, naši hoši úprkem doběhli k německým drátům, které tu a tam museli přetrhovati, přestřelovati a přeskakovati, což sice je zdrželo a vystavilo na mušku několika neumlčeným strojním puškám, avšak nezmenšilo jejich uchvacujícího zápalu, s jakým se zmocnili nedobytných posic, o nichž od dvou let naše armáda si marně lámala zuby.

Tento den byl pro legii novým „9. májem" a oňa si z něho odnesla 5. palmu vítězství, kterouž ozdoben kříž na jejím praporu.

Generál Nivelle nás citoval na denním rozkaze armádě slovy, kterými zvlášť na prvém místě oceňuje nenávist k Němcům a neocenitelnou obětavost, mimo to potíže boje, oběti a jiné podrobnosti.

„Le Matin" ze dne 30. května uvádí ve známost širší veřejnosti, že to byla legie, která bojovala u Auberive, kde prokázala svoji oddanost Francii a s obdivuhodnou odvahou dobyla a uhájila tuto těžkou posici.

Zvláště naši hoši projevili poznovu nezlomnou odvahu a chladnokrevnost, nenávist a bojechtivost. Jsme dnes roztroušeni po celém pluku a není mi možno, abych psal o celé jednotce, avšak episody jednotlivých našich hochů nejlépe ukáží, jaký podíl měli Češi na úspěchu této bitvy, jakou osvědčili rozvahu, chladnokrevnost, veselou mysl, statečnost a obětavost.

Nebyl jsem očitým svědkem těchto shrnutých episodek, vyjímám je z líčení hochů po bitvě, kdy po prožitém zápase pospolu si vyprávíme, každý co zažil.

Episody z bitvy u Remeše.

Hoši vyrazili, tu a tam zavrčela německá strojní puška, avšak jakmile dospěli k drátům a ztekli zákopy,

utichla jedna po druhé. Naši granátníci jim poslali několik svých oříšků, které svými ocelovými skořápkami lámou nejvytrvalejším soupeřům zuby. Boj se vedl v okopech a nejvíce granáty. Hoši první setniny postupovali bez přestávky až ke svému cíli, ke kterému z celého pluku první dorazili. Když se zastavili, aby nabrali dechu, a rozhlíželi se, aby viděli v jakém jsou postavení, marně hledají udivenými zraky, kdo je po straně z našich a je-li posila vzadu. Vzmáhaly se v nich obavy, zda nebudou odříznuti; tu se přihnal z obhlídky četař Maňák a povídá s klidem: „Oui, vyletěli jsme opět jako divoši a zatím, než sem postoupí ostatní, jsme obklopeni Němci; ale to nevadí, nepopustíme a zůstaneme zde až sem dojdou. Rozestavíme granátníky na všechny strany na stráž!“ A tak uprostřed krvežíznivých nepřátel naši hoši čekali s důvěrou na své druhy.

Dočkali se a druhý den ráno jim bylo poručeno postupovati hlouběji. Četař Maňák s několika svými granátníky, v nepřetržitém boji na granáty, dobýval nových posic, až náhle narazili na vytáhlého a bojem pobledlého, zuřivě se bránícího Němce.

Byl skryt ve svém zákopu a metal mezi ně granáty, které s hlomozem praskaly, avšak na štěstí nijakých škod neučinily. Naši hoši v mžiku mu posílali své ocelové ořechy, leč také bezúspěšně. Němec ještě zuřivěji odpovídal. Když po chvilce se znovu objevila hlava Němce, houkla rána z Maňákovy pušky a Němec s prostřelenou lebí se skácel. Hoši zaujali dobyté posice. Zatím se snesla noc a hoši unaveni již dvoudenním bojem usedali v poněkud krytá místa a únavou usínali. Usínali s klidnou myslí, neboť věděli, kdo bdí, v čí rukou spočívají jejich životy, na koho, když je příroda zmůže, se mohou spolehnouti. Byl to četař Maňák, který vida je vyhladovělé, umazané a žízní zmořené, dopřál jim tak toužený klid. Sám zdolal spánek a únavu a bděl. Usedl v zákopu na povýšené místo a díval se v tmavou oblohu, již protrhovala oslňující světla magnesiových raket, jak se vznášejí kamsi do vysoka a pak volně klesají k zemi, kde uhasínají. „Tak mi napadá, že ani my lidé nemáme tolik štěstí jako ta světla; každý má svoji vytčenou dráhu a její nejvyšší bod, od kterého pak s resignací klesá. Kolik z nás dospěje k tomu nejvyššímu bodu, kolik z nás odešlo a odejde před koncem dnešní války!“ Kolem se sype hlína, jako prach vržený z kráteru sopky; to od nedaleko dopadajících našich nábojů, které sviští nad hlavou, provázené ohlušujícím burácením děl kdes vzadu ukrytých. Němci odpovídají. Kolem dopadají jejich marmity, ve vzduchu praskají granáty a jejich olověné

kulky zarývají se do promoklé prsti. Naše 75ky ihned odpovídají a jejich pronikavé rány ozývají se přímo za zády: lehká dělostřelba postoupila do prvních linií, včera dobytých. Hodiny dlouze ubíhají, všude se rozhošťuje klid i dělostřelci již odpočívají, jen tady v předu tu a tam zazní výstřel stráže....

Přibližuje se ráno, rozednívá se, a našim hochům nastává nová práce — Němci protiútočí. Bdící Maňák volá své muže, avšak tito jsou dosud pohříženi v tvrdý spánek. Nikdo na jeho povel neodpovídá a Němci se zatím blíží. Vzpomíná na svého nejlepšího druha a volá: „Kratino, vzhůru! Sem s granáty!“ a sám běží ke střílně a pálí. Sám a sám hájí po delší dobu posice, tu najednou za jeho zády někdo si zanotuje zamilovanou písničku Maňákovu: „Jaké je to podívání na české vojíny . .“ Ohlíží se a vidí milou tvář Kratinovu s kaskou, naklo-něnou nazad nad osmahlým obličejem, kterému dodávají od 14 dnů neholené vousy vzezření poustevníka; avšak z očí mu září klid a člověk by řekl spokojenost. V rukou si pohrává několika granáty. V tom se již rozpřahá a písničku přetrhuje otřes vzduchu, v zápětí jekot raně-ných Němců. Hlomoz probouzí ostatní hochy, chápou se pušek a granátů a tanec znovu začíná. Němců ubývá a za chvíli odražená vlna skýtá příležitost k malému odpočinku.

*

Druhá setnina rychlopalných pušek, ve které jest hezká částka našich dobrých českých střelců, dorazila k pokraji lesíku, spíše jeho zbytkům, neboť nezbývaly z košatých dubů a bělokorých bříz než holé kmeny, ba mnohdy jen rozštěpené pahýly. Posice byla silně chráněna, neboť Němci měli zde ukrytou baterii. Hoši ji zpozorovali a předpokládali, že se němečtí dělostřelci pokusí ji odvléci, jakmile nastane soumrak. Vašek Špicar nařídil svůj kus a s klidem vyčkával. Sotva se setmělo, zvuk podkov klusajících koní potvrdil Vaškovy domněnky. Přisedl k své „mitrajezce“ a díval se, s jakým chvatem Němci zapřahají koně k dělům a vlekou je z posic. Potutelně se usmál a zapjal pas. Němci se zadostiučiněním zuřivě šlehají do koní, vidí své kusy již v suchu a snad sní o křížích svého pána, pruského krále. Vašek je dobrák kluk, nechal jim nakrátko poslední blahé naděje, podíval se na ně jedním okem přes mušku své pušky a tato již začala vrčet — tak tak tak — a celé spřežení baterie, nevyjímaje jediného Němce, počalo se svíjet pod koly „kusů.“ Ani jediný se jim nepodařilo odvléci. Vašek zářil radostí, byl spokojen sám sebou a povídal si s bezpří-kladnou skromností: „Teď jsem si doopravdy svých pět

sous vydělal!“ Ještě v noci hoši odvlekli děla nazad. Vašek byl citován.

*

„Ambasadeur“ se zase dobře držel, má pěknou citaci, povídá se mezi námi pro posouzení jeho kousků.

Jeho chladnokrevnost a naprostá lhostejnost jest bezpříkladná. Je již legendární svou vytáhlou postavou. On a „Kratina,“ nejmenší z nás všech, nevymizejí nikdy z naší paměti, jak kráčí jeden vedle druhého ještě v řadách kdys hrdé setniny „Na zdar“. Už jen pohled na ně rozesměje, natož slyšeti jejich jadrné poznámky. Ambasadér ve své povýšenosti vypustí s obláčkem dýmu mezi zuby, svírajícími dýmku: „Troubo, jak to jdeš!“ Kratina se na něj šikmo podívá jako na špičku Eiffelovy věže a táže se: „Co říkáš?“ a hoši již propukají v smích.

Franta Kočárník „agent de liaison“ (spojka), dostal dopisy pro svého „dědka“. Němci zrovna zuřivě stříleli „feu de barrage“. Napříč tímto peklem, zákopem přes 1 km dlouhým, musel projít. Spustil řemínek své kasky, pušku a pochvu bajonetu přitiskl k tělu, pravou sevřel svěřené mu dopisy a tak letěl rozervaným zákopem za ohlušujícího třeskotu marmitů kolem dopadajících. Když se ocitl v druhé linii německých zákopů, koho tu nespatří jako „ambasadéra,“ motajícího se kolem šesti německých zákopových hmoždířů. „Co tu děláš?“ táže se. Ten mu s klidem a po svém způsobu s přestávkou za každým slovem povídá: „Podívej se, ty — ta banda tu nechala něco pro uspoření naší munice.“ a otáčí jeden kousek, nabíjí prachem, nastrkuje náboj. Aby mu nevybuchl pod nosem, přivazuje provázek, vede jej za roh a tahá. Bum! A náboj se nese k Němcům. „Teď se podíváme, kam to padá.“ povídá i kouká přes „parapet“. „To je moc krátké.“ Nařizuje hmoždíř a procedura se opakuje. Vida, že jest to zdařilý objev, povídá: „Vidíš, ty — teď jim budeme zatápět jejich vlastními vynálezy.“ Nad jeho přečnívající hlavou zafičelo několik kulek. „Skrč se, — nebo tě zastřelí!“ povídá Franta Kočárník. „Ale kde, nic mně neudělají!“ odpovídá klidně ambasadér.

*

Zůstali jsme v poli po osm dní. Co mnozí za tu dobu vytrpěli, jest neuvěřitelno. Zásoby jídla, které jsme měli, byly jen na dva dny, a „ravitaillement“ vázlo. Poslední dny, vždy po soumraku, přinesli hochům do prvé linie něco málo na zub.

Jednou po čtvrťáku vína, po druhé žbibec konservovaného masa, po třetí studenou rýži. Hlad a žížeň byla nepopsatelná. Stačí, aby vznikla přibližná představa,

řeknu-li, že o nadrženou dešťovou vodu v šlépějích a úlomcích velikých nábojů se hoši přímo rvali, a zmocnivše se jí, hltavě lokali.

Ztráty pluku byly veliké a není divu, považíme-li, že čtyřikrát za den byli jsme nuceni obnovit útok na jednu posici, kterou tirailleuři (střelci), kterým jsme ji přenechali, vždy před protiútočícími Němci opustili.

Nám Čechům bylo štěstí poměrně příznivo, avšak utrpené ztráty byly tím bolestnější a hochů, již nám zde odešli, budeme dlouho, velmi dlouho želeti a vzpomínati.

Jsou pochováni nedaleko posic, v lesíku „Svatém" „Bois Sacré" a někteří roztroušeni po poli tak, jak padli, byli zahrabáni. Jména padlých bratří jsou:

Bláha František, Jackl František,
Karafiát Arnošt, Matějovský Josef,
Mojžíš Jaroslav, Opočenský Václav.

ČÁST XXVIII.

Zasloužený odpočinek. Na táčkách. Ve službách ideje a vlasti: dopis z Ruska a naše odpověď. Posice na Chemin des Dames. Boj pod tvrzemi Verdunu. Po bitvě.

Teprve 25. dubna opouštěli jsme posice, dobyté kolem Auberive, naposled vzdali jsme čest padlým hrdinům v Bois Sacré a ubírali jsme se směrem k Mourmelon do kampu „Loano", kde zůstali jsme dva dny, načež jsme pokračovali v cestě do Ambonnay a do Bouzy, kde našli jsme a znovu upravili hrob Březovského, prvního českého dobrovolníka padlého. Odtud do Tour sur Marne a Athis, až došli jsme Pocansy.

Zde přišla nám posila z Maroka, totiž posila legionářů a mezi nimi na 30 českých hochů, kteří byli rádi viděni v našem středu a přijati s radostí, bylo jich dávné přání, bojovati po našem boku.

Klidný život započal, dovolené nastaly. Nepříjemná věc byla, že za večerů němečtí letci pronásledovali železnice a bombardovali nádraží. Na štěstí velikých škod nenadělali.

V Paříži úplně tiše oslavovali výročí bitvy u Arrasu. Oslavě přítomni byli též dovolenci. Z dopisu, psaného 4. května 1917 jednateli československé kolonie, dočítáme se o tom:

Milý bratře Jarko!

Tak jsem se dobře vypravil z čarokrásné Paříže na venek k nám, do volné, klidné a krásné přírody.

Přátelsky jsem se loučil v pátek i v sobotu a na to opouštěl jsem naše drahá místa v Paříži, která mne tak duševně posilnila.

Dosud si vzpomínám a snad budu vždy pamatovati na příjemný rodinný večírek dne 9. května t. r. v Paříži, kde se našlo dobrých duší, které alespoň vzpomínaly tichou oslavou našich padlých dobrovolců.

Při vzpomínce na zesnulé hochy srdce jen zasteskne si a vzpomíná skutků, jež vykonaly poslední dobou na bojištích.

Znovu zřím jarní, libé květy — zelené háje pod čistým blankytným nebem, jak celá příroda odívá se v nový háv, aby nový život začala po dlouhém spánku.

Pod paprsky nového silného slunce se počíná nový život — život veselejší.

Také já, věř mi milý Jarko, jsem jist, že touto silou po dlouhém spánku vše se probudí a vše povede nový život a že i „koukol" (koukolem nazván byl spolek „Amicale" v Paříži, jenž hatil a stavěl se nepřátelsky k naší práci, avšak zdolali jsme je tak, že byli neschopni dalšího podniku vůči naší svobodě) pod vlivem naší síly se ztratí, úplně zdolán bude novým osením, novou svobodou.

Tiskne Ti srdečně ruku

Tvůj Milon.

Na táčkách. 21. května přišel rozkaz opustiti Pocansy. Naložili jsme ranečky a ubírali do Dampierre au Temple, kde prožili jsme dosti smutně velikonoční dny. Za jednoho večera po denním cvičení vyšli jsme si na procházku za vesnici, jejíž stodoly, sýpky, stáje a jiná volná místa jsme obývali. Prošli jsme se a navraceli se zpět. Měsíc stříbřil střížky baráčků dědinky, do nichž jsme se navraceli. Bylo jasno i říkali jsme si: „Bude mráz, musíme se zahrabat do slámy." Byli jsme u nás, mezi našimi hochy. Rozžehnuté svíčky vrhaly plápolavá světla po stěnách stodoly, ověšené puškami a tornami, po řadách na slámě již odpočívajících vojínů. Sesedli jsme se do kroužku a vypravovali sobě své příhody.

Hlavní slovo měli navrátivší se permissionáři (dovolenci), kteří ze všech stran přišli k nám na besedu.

Kdepak, abychom nevyslechli, co nového v Paříži, po kteréž každý z nás touží, jako po české Armádě a pak o marénkách (kmotřenkách), které umějí tak zpříjemnit život v Paříži i celé Francii. O balíčcích zaslaných některým z nás živě debatováno a dárcům blahořečeno. Hovor se stočil na život v nemocnicích. Přítel Otruba vyprávěl:

Byl jsem raněn dne 9. května u Arrasu a šťastně jsem se dostal nazpět. Vlak unášel mne k Paříži a pak dále stále na jih. Společně se mnou jel přítel Fiala, který nás navždy opustil v posledním boji v Piccardii. Přijeli jsme do příjemného jižního městečka, skrytého ve svěží zeleni. Obyvatelé jeho nás uvítali s velikým nadšením i soustrastí. Házeli po nás kvítím a na širokém plátně rozpjatém nad hojným zástupem stálo: „Soyez bienvenus“, „Honneur aux Poilus“.

Nemocnice, v níž jsme byli hospitalisováni, byla obklopena velikou zahradou. Zranění mé nebylo těžké, i procházíval jsem zahradou, prozpěvuje si české písně. Během krátké doby získali jsme si všude přátele. Vyprávěli jsme, kdo jsme, odkud jsme a proč bojujeme pod trikolorou francouzskou. Rozšafní obyvatelé našli pro nás porozumění, chválili nás a zvali do svých rodin. Brzy jsem byl synáčkem kde koho.

Koho jsem potkal s dědinky, každý s úsměvem mi kynul na pozdrav.

Jedenkráte byl jsem pozván mladou paní. Neodmítl jsem i přišel. Seznámila mne se svou mladičkou dceruškou. Vyprávěl jsem o mnohém a mezi jiném přišla řeč na hudbu. Matinka se mi pochlubila, že její dceruška hraje na klavír i vyzvala ji, aby něco zahrála. Dívenka usedla k svému nástroji a hrála. Naslouchal jsem se zájmem, a když přehrála, pochválil jsem její umění a snahu. Žádala mne, zda bych ji nezaopatřil nějaké naše skladby, naučila by se prý jim a pak by mi alespoň naší hudbou skýtala dojem, že zde nejsem v cizině. Rozplašila by prý mé zajisté bolestné vzpomínky. Vida její dobrou vůli, slíbil jsem, děkuje jí za její péči.

Po čase obdržel jsem z Paříže některé naše skladby. Dívenka, když jsem jí je odevzdával, byla celá šťastna, a s nadšením a pílí je cvičila. Říkala, že ji to těší, že je to její povinnost, že pracuje tak pro blaho ochránců své vlasti. Avšak nebylo mi popřáno poslechnouti za mého pobytu v nemocnici výsledek její píle.

Blížil se den návratu k pluku. Chystala se právě slavnost. Byli k ní pozváni umělci i umělkyně z Toulouse. Byl jsem též požádán, bych českou písní obohatil program. Slíbil jsem i nastudoval „Věrné naše milování“ a „Hej, Slované“.

Slavnost byla v plném proudu. Při svém vystoupení s lehkostí zapěl jsem své písně a byl jsem poctěn bouřlivým potleskem. Ke konci programu pak ještě jednou jsem vystoupil ve dvojzpěvu s prvou zpěvačkou. Jako zástupce Slovanů s ruským praporem. Můj protějšek, sličná, ohnivá Francouzka s trikolorou. Napřed zpíval

jsem Marseillaisu česky, doprovázen orchestrem. Nekonečným potleskem vyzváni zazpívali jsme ještě duo Marseillaisy francouzsky. Slavnost skončena i zanechala v mém nitru dojem pro vždy nevyhladitelný.

Těžko jsem se loučil několik dní na to. Přibyl jsem do Lyonu, Valbonne a konečně na frontu. Moje mladá kmotřenka, jíž jsem opatřil naše skladby, psala mi, jaké dělá pokroky a jak miluje náš zpěv. Vypisovala mi, jaký dojem zanechal náš pobyt u všeho obyvatelstva. Dni mílely a moje nedočkavost po prvé dovolené, stupňovala se den ze dne. Přál jsem si vidět opět ony bodré venkovany, přál jsem si slyšet naše melodie hrané mou obětavou kmotřenkou. Konečně toužený okamžik se přiblížil, prvá dovolená z fronty.

Opět vlak unášel mne na stranu polední, ale tentokráte byl zdlouhavější. Přijel jsem ke svým. Vřele uvítán, byl jsem uveden do salonku a moje mladá přítelkyně usedá k pianu. Jsem rozechvěn a zvláštní pocit činí mne nesvým. Najednou cítím v duši měkký dotek, rozpálené srdce se konejší — tisíce chladných vlnek je hýčká, salonkem zvučí naše nejmilejší hudba, Smetanovo: „Věrné naše milování.“ Nadšen chvilinku jen poslouchám, avšak již se cítím doma, neboť moje srdce se cítí volné, plíce se rozpínají a z hrdla se mi line zpěv.

Doprovázím svoji obětavou kmotřenku.

Sotva však dokončila, již nové, tázavé zvuky „Kde domov můj?“ zaplavují moje nitro. Mlčím a naslouchám. Myšlenky mi unikají — — — Vzpomínám, je mi jaksi trpko, neboť se mi vkradla otázka: „Tam či zde?“

Ustává od hraní a já stěží bráním oku, by se nezarosilo. Byl jsem tenkrát dojat obětavostí mladé dívenky, která mně, dosud neznámému cizinci, synu malého chudičkého národa, který za jeho svobodu přišel se bít na půdu její vlasti, chtěla skytnout dojem, že jsem tu u svých, že se mi rozumí, že přátelství získané jest vřelé. Dnes cítím velikost její duše a lásky i věřím, že tyto pásky nic nepřetrhá...

Ve službách idee a vlasti.

Dopis z Ruska došel na Československou kolonii v Paříži.

Drazí přátelé,

přijměte nejsrdečnější dík od dobrovolnického československého pluku „Jana Žižky z Trocnova,“ na ruské frontě, za časopis českých dobrovolníků ve Francii „Bulletin“. Velmi nás potěšily zprávy o našem pluku v „Bul-

letinu“ uveřejněné. Jedna myšlenka vedla všechny československé dobrovolníky — přispěti ze všech sil k osvobození svého národa ze spárův německo-maďarského Rakouska. Za svobodu bijí se českoslovenští vojíni v hrdinné armádě krásné Francie na západě, za svobodu bijí se pluky dobrovolníkův československých v bratrské armádě mohutného bratrského Ruska. Ohromná vzdálenost dělí sbory dobrovolnické od sebe, ale ve snaze a nadšení tvoříme jedno tělo, jednu duši a jedno srdce. Prosíme Vás, drazí přátelé, abyste vyřídili našim nejmilejším spolubojovníkům za otčinu, na posvátné půdě svobodné Francie vřelý, bratrský pozdrav od střelcův pluku Žižkova, jdoucího v boj na zasněžených pláních nepřemožitelného Ruska.

Jsme Vám, vážení pánové, vděčni za Vaši snahu, překlenouti vzdálenost mezi námi a bratřími ve Francii a prosíme Vás, abyste i budoucně zachovali písemné styky s námi, jež budou nám potěchou a posilou k dalšímu boji. Nejvroucnějším přáním naším jest, abychom brzy již, Vy od západu, my pak od východu, vstoupili ozbrojeni a svobodni do naší svobodné, zlaté matičky Prahy.

V ruské armádě v poli, dne 23. února — 8. března 1917.

Za střelce pluku Jana Žižky z Trocnova

plukovník: Mamontov.

Naši hoši střelcům pluku Žižkova.

Paříž a zákopy, dne 25. května 1917.

Drazí bratři, hoši!

S nemalým potěšením čteme Vaše milé řádky, prolétáme Vaším zákopovým journálem a obdivujeme se Vašim šikům, jež nám zaslané podobenky znázorňují.

Věřte nám, že se cítíme před Vámi, ačkoliv naše historie jest zajisté delší, strastiplnější a na oběti poměrně větší, přece jen hrstkou jonáků, kteří k Vašim řadám, síle a organisaci, k Vašim činům, jež úřední zprávy do světa roznášejí, vzhlížejí s obdivem a kteří hoří touhou, kdy jen budou moci splynouti s Vámi v jeden jediný proud, abychom uskutečnili onu naději, jíž nám dal „devátý máj.“ Říkali jsme si tenkráte: „Být nás tak 20—30 tisíc, to by Němci koukali, dnes by jich již nebylo ve Francii. A tomu jsou již dvě léta.“

Na podzim minulého roku bylo nám slíbeno, že sem přijedete, avšak marně jsme Vás čekali, dnes však, kdy

Rusko je ozbrojeno a jde až do konce, naděje poněkud zklamané znovu oživly a my věříme pevněji než kdykoliv jindy, že slovanské Rusko vyšle naše sbory na pomoc Francii, by tu v zájmu své vlasti, svou silou celý svět ohromily.

Přesvědčili jsme se během války o ní a víme, co znamená český voják, avšak u vědomí, že vinou našeho postavení v Rakousku není nás takové množství, které by v dnešních milionových armádách svým počtem něco znamenalo, spoléháme se jedině na náš vnitřní zápal. Proto též naše účast na boji musí býti nejvýš účelnou, nesmí býti jen svatým konáním povinností, projevem našeho národního uvědomění a vyspělosti, nýbrž politickým argumentem největší váhy.

Této může nabýti jen tenkráte, když celý svět ztrhneme velikolepostí svých činů na válečných polích Francie, k níž právem vzhlíží celý svět jak ke své hlavě. Zde jedině leží spása naší samostatnosti a rozbití Rakouska.

Proto Vás tak horoucně čekáme i doufáme, že přijdete. Co bychom Vám psali o nás samotných? Dosti na tom, že víte, že konáme svoji povinnost. Zprávy o nás, které Vám zanesly naše časopisy, zajisté Vám řekly, co jsme vše vykonali a kolik drahých hlav jsme již pochovali.

Výbor a podpisy dobrovolníků na frontě.

Tento dopis nosili jsme skoro celý měsíc od Auberive až na Chemin de Dames, odkud jsme zaslali zprávu do Paříže a Ruska, pozdrav těm, kteří šli též v boj za totéž právo a za týmž ideálem, do služeb vlasti.

*

V měsíci červnu jakési nepořádky nastaly v některých francouzských plucích a zvláště ve 226. a 217., které i vypovídaly službu v zákopech a houfem opouštěly svá místa. Byli jsme povoláni, bychom my, dobrovolníci z ciziny, jim domluvili a udrželi je i na dále při dobré náladě.

V tuto dobu nám též přišel právě uvedený pozdrav od ruských hochů Starodružiníků a my jim odpovídali z fronty dopisem na plukovníka Mamontova.

Dne 14. června opouštěli jsme Mourmelon Le Grand, přes Ambonnay do Bouzy, do Tauxieres, na Ay Manteuil, Marfaux Scarpy Poilly k Jouchery, až došli jsme campu Bouvancourt nedaleko města Coucy, kde padl náš letec Sokol, Jenda Hofman, sraziv se ve vzduchu s německým aviatikem.

Za nedlouho opouštěli jsme camp a směrem k bitevní linii přes Guyencourt, Bois Genicourt ke kopci Teuton do zákopů Cadet. Bylo to blíže Berry au Bac na posici plateau Craonne, kde rozkládá se osudná posice Chemin des Dames. Spatřili jsme cestou hojně malých tanků, jakož i blindovaných (obrněných) automobilů, zbytky to poslední vojenské operace, útoku v měsíci dubnu. Germáni bojovali zuřivě o tato místa, ale ani o píď jsme neustoupili. Zasaženi zde byli Šimon a Chládek granátem. Chládek, otec pěti dětí, jehož syn jest také dobrovolníkem v Cizinecké Legii, druhý den podlehl zranění v nemocnici blíže Bouvancourt.

Dne 4. července měl pohřeb, jehož se súčastnilo hojně českých dobrovolníků. I kněz vojenský vzpomněl velké obětavosti starého vlastence, připoměl jeho účastenství v bojích za svobodu a dával jej za vzor druhým.

Dne 7. července odjeli jsme z úseku Craonneského v autech přes města Ay, Epernay a dojeli jsme do hezkého městečka Dampierre sur Aube. Zde už čekali nás američtí journalisté i francouzští, aby podali informace velké Americe o nejlepším pluku francouzské Armády.

Dne 11. července odjela jedna četa s praporem a s hudbou do Paříže, aby se zúčastnila Revue dne 14. července v Paříži. Čechů bylo 15 v této četě a byli rádi viděni jak od české Kolonie, tak i od Francouzů. Zde též dostali vyznamenání, žlutozelenou fouragère, kterou jim sám president Republiky připjal na uniformu.

Francouzský tisk přinesl o této slávě dlouhé články a l'Oeuvre 14. července píše: Francouzská fouragérka na českých prsou. (La Fouragère française sur les pointrines Tchèques.)

Cituje zde náš přítel, René Pichon, náš příchod do francouzské Armády hned z prvních dní válečné doby. Podává statistiku našich ztrát, raněných a invalidů ve Francii a na konec uvádí sílu naší armády na Rusi. Druhý den, 15. července, předseda československé kolonie v Paříži, pozval všechny dobrovolníky a uspořádal na jejich počest hostinu ve svém zámečku Vaucresson.

Den na to znovu jsme odjížděli do Dampierre sur Aube — ve vítězoslávě — se žlutozelenou fouragèrkou. Pro toto vyznamenání musel pluk čtyřikrát útočiti a povždy musel býti citován na denním rozkaze Armády, tím jenom dosáhl takového vyznamenání.

Dne 3. srpna nás došel telegram z Bordeaux od českých hochů, kteří přijeli z Ruska do Francie a kteří vzpomínají na legionáře v Cizinecké Legii.

„Hoši zdraví Vás s Kupkou v čele."
Jak nás těšily ony řádky, které jsme obdrželi od těch, které jsme očekávali tak dlouho.

*

Boj pod tvrzemi Verdunu. (Uveřejněno v československé Samostatnosti číslo 24.) 20. srpna 1917. Dlouho před útokem hovořilo se mezi námi, že příští místo našeho útoku jest Verdun.

Již 14. července, v den národního svátku Francie, kdy jsme byli spiti slávou, které jsme se po tříletém úporném boji dočkali, kdy nás prosté dobrovolníky - legionáře, první mezi prvními obránci Francie statisíce francouzského lidu pozdravovaly a zasypávaly květinami, věděli jsme, že nás čeká nový nápor u Verdunu.

Těžkou hlavu jsme si z toho nedělali, naopak, neboť jsme byli rozradostněni a nadšeni zprávou, jak naše brigáda na Rusi se pokryla nesmrtelnou slávou u Zborova, takže celý svět byl jat obdivem nad hrdinstvím 3 tisíc českých a slovenských hochů, jejichž „2. červenec" je naším „9. májem", snili jsme o budoucnosti, kdy ne setniny, ne brigády, ale celé divise a armádní sbory budou nastupovat v boj, pod barvami bílo-červenými.

Vrátili jsme se k pluku, jenž dlel právě na odpočinku, a za krátko, ještě plni dojmů ze dne 14. července, opouštěli jsme Dampierre sur Aube v roztomilých „taxi", které se s námi kolébaly po vyježděné silnici jako archa Noemova. V Souhesme poblíže Vaudelaincourt, několik to km od Verdunu, byli jsme vyklopeni.

Dni byly zakalené, bylo sychravo jako vždy před útokem, a brzo spustil se hustý déšť, konečně liják. Nepohoda nikoho neodradila, Němci musí dostat, kdyby šídla padala.

Neděle 19. srpna. Ranní slunko prokukuje bělavými mračny, po chvilce odhazuje své lehké duchny a na azurové obloze se rozbíhá k zenitu, vysušujíc zmáchanou a ublácenou zemi. Skřivánci prozpěvují a poletují k blankytu a košaté koruny stromů na břehu nedaleko se vinoucí říčky, zvolna a jemně se chvějí, jak by oddychovaly ze spánku. Vysoko, vysoko, třpytí se v jasnu slunečním naši letci. Tu a tam objevují se maličké kotouče černého dýmu, rozplývající se v šeď a úplně se ztrácejí, však vedle nové a nové sotva znatelné záblesky a nové kotouče dýmu. Rozeznáváme nepřátelského letce, bičovaného šrapnely. S klidem sem tam krouží a ničeho nedbá. Kotouče dýmu od prasklých šrapnelů sledují přesně jeho dráhu, tu se blíží, tu jim zas uniká a zdá

se, že ho nesrazíme. V tom se však řítí dolů, byl zasažen, už nepřinese zprávy o tom, co viděl.

Odpoledne jsme se sešli, zazpívali. Starý Čádek, jehož chtěli poslat z fronty, vyprávěl, že by utekl za námi, kdyby nás viděl jíti samotné. Chudák si šel pro smrt. Byl naším nejstarším druhem, skoro padesátku měl na bedrech.

Večer, když slunéčko nám poslalo svůj poslední pozdrav tam kdesi od Paříže, odcházíme polní cestou do zákopů.

Ohlížíme se a nestačíme se ani dívat a divit. V křovinách, v děrách, v poli a v lese, jímž procházíme, dělo vedle děla a blýská se z nich o závod. „Čtyřstovky", když se tak šněrovaly nad našimi hlavami, dávaly nám dobré zprávy, takže jsme s důvěrou šlapali do první linie.

Pomalu zákopem přicházíme do podzemního města, jež nemá s dnešním stoletím nic společného, jelikož i diluviální lidé měli ve svých skrýších lepší pohodlí, než my ve století elektřiny. Je noc. Němci vrhají červeno-zelená světla, to aby prý nás jejich dělostřelci uvítali „Feu de barrage", křižovou palbou. Ocitáme se v zákopu u vsi Chataincourt u samého kanálu Meusy, brodíme se v blátě a ve vodě. Konečně jsme v prvé linii i cítíme, že už nemáme daleko k Němcům, neboť vržené otravné plyny nepříjemně škádlí české ústroji; někteří jdou dále, aby před zákopy prostříhali v ostnatém drátě cestičky.

Rozhlížím se, před námi vypíná se temná hmota, kopec. V pravo na břehu hadovité Meusy zadumaně trčí do černomodré oblohy topole a vrby, rákosí u řeky tiše šumí. Tu jako krupobití začaly padat na kopec před námi naše střely. Povstala mlha a zahalila ve svůj závoj vrhaná světla. Jen hřmot trhajících se nábojů k nám doléhal a vrkot strojních pušek.

Němečtí dělostřelci odpovídají a jeden jejich prokletý marmit vybral si z našich Františka Rathauského za obět. Ubohý hoch byl okamžitě mrtev. Je pochován ve vsi Chataincourt.

Spánek nás zmahá; i v bažinách, v stoje, či v kleče, sedě, či leže, usínáme, abychom ráno na útok nešli nevyspalí.

Na východě svítá. Spáči se probouzejí, jistě snili o svých drahých. Udiveně vítají nový den, který se namáhá spřáteliti je se skutečností. Důstojníci jsou již na svých místech a s dalekohledy zírají do neproniknutelné mlhy a zas hodinky v rukou a počítají minuty. Blíží se rozhodný okamžik. Tu náš setník, se zdviženou rukou, vypjatou hrudí a zrakoma upřenýma vřed, velí: „En

avant.“ V mžiku povel letí od šiku k šiku, všichni vystupují hbitě ze zákopů a mizí v husté mlze. Zůstávám jako brancardier v linii.

Z mlhy sem doléhá praskot granátů, třeskot pušek, a nad hlavami hvízdají nám naše dělové náboje, jež čistí terrain před útočícími. Země se chvěje, jako bychom byli nad chrlícím jícnem sopky. Mlha se trhá. Marně hledám zrakem, kde jsou naši; nikde nic vidět, jen vysoko v modru náš letec se potýká s německým. Užaslý vidím, že se řítí oba k zemi, na úpatí pahorku. Tu jsem již upoután několika raněnými, kteří přicházejí od lesa Cumières, lehce se usmívají a na dotaz praví: „Útok jde hladce, připadá nám to jako polní cvičení“.

V tom se již v předu třepotá ve vzduchu naše trikolora, znamení, že legie dosáhla svého cíle a že nutno prodloužiti palbu. Po několika minutách klidu děla opět zahovořila a za chvíli druhý praporek hlásal, že nový cíl dosažen. Les Cumières a železniční trať. Konečně třetí praporek vlaje vzduchem. Hoši jsou na Côte 165 a u vsi Forges.

Ranění se množí. Zajatci, bledí, unavení a celí vyjevení přicházejí rovněž v menších hloučcích. Odcházíme do polí, jež jsou rozervána náboji, takže se podobají zvlněnému moři a sbíráme těžce raněné. Vystoupil jsem na kopec a letmo jsem přehlédl kraj. Dole v údolí vine se hadovitě řeka, jako stříbrný pás, vroubený temnou zelení, slunce se v ní koupá, v předu se vypíná Côte de l' Oie (Husí kopec) a Côte 265, v levo Mort Homme (Mrtvý muž).

Hoši se již opevňují u Forges. Později jsem přišel k setnině, v níž jsem zastupoval poraněného brancardiera a zůstal jsem se setninou celých patnáct dní v linii. Během této doby utrpěli jsme největší ztráty. Bombardování a protiútoky byli toho příčinou. Kroupa Josef a Císař Bonifác byli zasaženi kulkou přímo do hlavy. Petr, když přinášel v noci petardy, byl zasažen obusem a okamžitě usmrcen. Šaloplet, jenž byl těžce poraněn, taktéž podlehl a odpočívá vedle Čapka v Chataincourt. Byl do posledního okamžiku veselé mysli. Setkav se s některými hochy, dával jim na jevo radost nad průběhem dnešního útoku.

Za pobytu v zákopech často jsem se v noci zadíval na svah, který sem tam ozářila raketa, na pole, jež znovu byla zrosena krví českých hochů, kteří přišli obětovat své životy ne z dobrodružství, neb pro cizí chléb, nýbrž z lásky k porobené vlasti. Přišli bojovat s myšlenkou, že to jest za její svobodu.

Jak hlubokou a nezlomnou měli víru. A dnes můžeme už říci, že to nebylo chimérou, neboť ta hrstka do-

vedla dáti sílu tisícům a tisícům k práci a boji, takže již za krátko půjdou jejich cestou naše sbory, jež budou nám zárukou, že cíle, kterého před třemi léty byli jsme tak vzdáleni, dosáhneme.

Ve vojště v září 1917.

ČÁST XXIX.

Kříž čestné legie s červenou furažérkou praporu legie. Flirey ve Voëvre. Den svatých. K posledním vánocům — na dovolenou do Paříže. 8. leden 1918 ve Flirey. Naše cesta do Sommy. 31. března 1918.

Po bitvě.

2. září počala výměna, ovšem ti zbylí, kteří dočkali se volnější chvíle, k odpočinku, pomalu zapomínali svízelů, prožitých na kopcích verdunských.

Přes Fort Choiseul a Chanat k Bercourt odešli jsme do campu lesního, v údolí zvaném Kerchen. Tato místa byla hojně bombardována aviony, které ani ambulanci neušetřily, ačkoli bylo učiněno opatření, viditelné i pro letce, že tam leží ranění vojáci.

Odsud vlakem odjeli jsme přes Bar le Duc a druhý den dojeli jsme Faxey sur Vaisse, kde zůstali jsme poblíže v dědince Neuville les Vaucouleurs.

Za čtyři dny v autech jeli jsme k Toul, kde nás vyklopili v campu Bois de l' Evêque. Zde scházeli jsme se v Maron, v útulné vesničce, kde jsme hovořívali o všem zažitém, takže krásné večery rychle ubíhaly.

27. září, den před svatým Václavem, celá divise marocká přehlédnuta byla generallissimem francouské armády Pétainem, který za chrabrost cizinecké legie připjal kříž čestné legie a červenou furažérku na náš prapor, první to vyznamenání vůbec ve francouzské armádě. Dodal též, že jsme nejpřednější a předčíme ve vítězství všechny jiné armády.

Na den svatého Václava sešlo se hojně českých hochů do Maron, kde slavili český svátek za zpěvu dlouho, dlouho do noci.

3. října opustili jsme Camp de Bois de l' Evêque a v autech odvezli nás do vesnice Noviant aux Prêts, patřící do nového sectoru Voëvre, Minorville, Manonville, Domèvre en Hay, Royaumex, Flirey, Baument.

Místo samo bylo 33 km od Nancy a 27 km od Toul.

Ve Flirey.

Tento úsek, zvaný Flirey, dle vesnice, byl s počátku velice klidným. Samo počasí bylo nepěkné a stěhování

bylo velmi často do vesnic shora uvedených. Vždy jeden prapor byl v zákopech na stráži, a druhé buď pracovaly v reservě nebo cvičily.

Tento čas velel naší divisi generál Degoutte, který měl veliký zájem o morálku svých vojínů, i povolil tudíž různé disposice, založeno též divadlo. Také náš krajan Jelínek doprovázel u piana umělce při vystupování.

Jedna z podařených Revue, kterou složil poručík Lyonský „Systême D" a druhou „à la Marocaine", velice zajímala širší veřejnost, a museli kolikráte zajížděti do měst, by jim sehráli podařenou Revue.

Den Svatých, 2. listopadu 1917.

Z dopisu dobrovolníka Elucha vyjímám několik vět.

2. listopadu 1917.

Milý Jarko!

Dnes svátek mrtvých — prší a zamračeno bylo celý den. Ráno o 9. hodině v kostelíčku ve vesnici Minorville byla veliká vojenská mše za padlé hrdiny z marocké divise.

Důstojnictvo i mužstvo bylo přítomno, i sám generál Degoutte, a po mši odebrali jsme se průvodem na vojenský hřbitov, kde tichým spícím vzdali jsme čest. Alespoň zadostiučinění oněm hrdinům, že přece někdo pamatuje, nemohou-li to býti jejich známí a blízcí. Aspoň naše srdce cítí s nimi.

Byl jsem v přírodě projít se, trochu sychravo, ticho vůkol bylo, ni větříček, jen listí padalo kolem široké cesty, na pole i v cestu.

Všude smutno, proto jen časem ohlas dělových ran z dáli přehlušoval myšlenky moje, a potom nastalo zase ticho.

Po obloze přelétlo hejno havranů, kroužili nad malou kapličkou kolem hřbitova a rázem se ztratili v dalekém lese, na pravo od cesty malá říčka rozlévala kalnou vodu po březích a vlévala se na pole; pouze malé keře jako ostrůvky vyčnívaly z šedavé kalné vody.

Vracíme se zpět k ubikacím; nastává šero a ještě větší ticho, hlubší smutek se vkrádá na celou naši krajinu i celou přírodu.

Den svatých, den zármutku.

Tvůj E.

K posledním vánocům.

Naše společné přání, náš jediný sen k vánocům, který jsme tak dlouho očekávali, nadělení, jehož si

každý jednotlivec přál; dnes, tyto dny můžeme říci přede všemi, že ono přání se vyplnilo.

Ano, mít České vojsko, silnou Armádu zde, to byl náš sen. Nové spojení, nové boje, až do našeho úplného vítězství a důvěřovat i na dále v naše vůdce.

Poctivě jsme bojovali na celé frontě spojenecké, a vítězství všude nás okouzlovalo, svádělo k větším činům. A dobře jsme chápali, že Národní Rada Pařížská šla od počátku poctivě vpřed v politickém poli, jak ve Francii, tak i ve spojeneckých zemích.

To byla naše duševní síla, která nás nikdy nezklamala.

Letošní vánoce jsou zajisté bohatými pro naši akci. Česká armáda povolena ve Francii, a už se nehovoří o setnině, ani o praporu, nýbrž o plucích a divisích, které zítra budou připraveny ke konečnému boji.

A to byl nejlepší den pro česká srdce dobrovolnická, která už trpěla od 1914 a krvácela pro svůj ideál.

Škoda jen, že ti druzí, kteří jsou již na onom světě, nedočkali se této radosti.

Dovolená do Paříže pro všechny Čechoslováky z cizinecké legie.

A byla to radostná zpráva a překvapení pro nás — jíti do Paříže na vánoce a celých 48 hodin tam pobýt. Ten čas právě byli jsme v zákopech. Všechna slabost spadla, tváře se vyjasnily a veselost tu byla.

Za silného mrazu dojeli jsme do krásné Paříže. Bylo právě v neděli z rána, o půl šesté, kdy jsme vystupovali z vlaku. Očekávali nás zde četař Maňák a několik známých přátel. Zároveň s námi dojeli druzí dobrovolníci, Luxemburáci, Španělové, z cizinecké legie, kteří měli též dovolenou na dva dny do Paříže.

Hlavní dostaveníčko Čechů bylo v českém baru u Ambrose, který tento den zvláště byl silně obléhán jako pevnost či zákopy.

Zpěv zněl zevnitř, ozýval se ulicí „Les petits Champs" a rozrážel se na křižovatce ulic poblíže pošty St. Anne.

Večer byla ujednána schůzka „u Toníčka", Oxford a Ruda ochotně vyhrnuli rukávy a kuchařili, mezitím co František a Slon obstarávali pití. Slavnostní večeře — knedlíky se zelím a vepřová.

Druhý den česká kolonie pořádala společný oběd v místnostech „Vefour", kamž už hoši si přivedli „marrainky".

U čestného stolu seděl Dr. Beneš, pan Gay a přednosta kolonie mistr Kupka.

Při přípitku městský rada pařížský, pan Gay, pronesl několik krásných vzpomínek o Čechách, podotkl, že už patnáctkrát byl v Praze a že při nejbližší příležitosti se znovu k nám podívá. Dr. Beneš ujal se řeči a stručně vystínil celou akci Národní Rady, vzpomínal obětavosti našich hochů a jejich velkých zásluh o naši svobodu. Na to mistr Kupka poděkoval řečníkům a přečetl telegramy, které zasíláme české armádě do Cognacu a plukovníku Rollet do Ciz. legie.

Hlučným zpěvem všech „Hej Slované“ a „Kde domov můj“ slavnost byla ukončena.

Opouštěli jsme Paříž a své přátele s lehčím srdcem, vědouce, že naše největší přání se brzo splní a že naše toužená svoboda je nám zajištěna.

*

8. leden 1918 ve Flirey.

Ve dvě hodiny v noci opouštěli jsme svoje ubikace, z Minorville a Manonville a odešli jsme přes Noviant a Beaumont do prvé linie, přes Carrière a Flirey do zákopů naproti lesíku Bois de Mort mare.

Všechen kraj pokryt sněhem, v zákopech voda. Po několika rozbitých schodech sejdeme do Abri, kde voda proniká stropem a kde ustavičně kape.

Z počátku díváme se smutně, ale za chvíli zase starý humor a smích zaznívá. Svíčky se zapalují a dýmky nacpávají, poněvadž čas pomalu utíká.

Zvenčí slyšíme, kterak střelba se sesiluje, na to vycházíme do zákopů a spatříme, kterak četař Maňák s hochy dráty přestříhává a za nedlouho, četa za četou, vystupují po celém sektoru a jako za cvičení postupují k německým zákopům. Každý má už svůj program, který vyplní a pro svou práci očekává pouze signál.

V pět hodin všichni byli zpraveni trubkou, že každý má se stáhnouti do našich linií; odvlékli jsme s sebou 150 Němců a hojně materiálu.

To byl první výstup náš v roce 1918 na Germána.

Němci věděli, že byli napáleni, proto začali se mstít. Házeli na nás otravné plyny, tak zvaný Yperit, který nadělal dosti škod v našem pluku.

Dne 18. ledna opustili jsme sektor Voëvre a šli směrem k Lucey, Toul, Maron, přes Crezilles, až došli jsme k Pagny la Blanche Côte. Krajina byla celkem příjemná. Zde našli jsme klidného odpočinku za mrazivých lednových dnů.

Dne 17. února posíláme podepsanou výzvu k mobilisaci všech Čechů ve Francii Československé kolonii do Paříže.

V březnu začala býti Paříž poprvé bombardována dalekonosným dělem.

Naše cesta do Sommy. 31./III. 1918.

Poslední den v měsíci březnu, velikonoční to neděle, dostali jsme rozkaz k novému odjezdu, pro blízký, snad již připravený útok. Sám generál divise promluvil k nám, že vlast na nás čeká, abychom přispěli svými silami ještě naposledy k rozhodnému boji, za právo a lidskost.

Věděli jsme, že Němci činí veliký nápor na severu, aby roztrhli fronty mezi Angličany a Francouzi.

A také tam jsme ihned jeli a 2. dubna v 7. hodin večer nás vyklopili z Grandvilliers, odkud jsme se dali ihned za deštivého počasí směrem k frontě.

Z dáli spatřujeme záblesky dělových výstřelů a raket. Ve čtyři hodiny ráno docházíme města Conty, které bylo vojskem přeplněno, a proto rozbíjíme svůj tábor poblíže na kopečku. Teprve večer dostalo se nám kolny neb stodoly k obývání ve městě.

Zde spatříme vojáky anglické, francouzské a vystěhovalce ze severu, všechno spěchá po silnicích, jedni vzad, druzí vpřed.

Čtvrtého dubna za večera při koncertě trubači oznamují „alerte générale“ pro náš pluk. Za půl hodiny na to jdeme silnicí na frontu severní. Za zpěvu podél fronty ubíráme se stále vpřed. Cíl náš bylo samotné město Amiens. Sychravé počasí máme stále, torny naše už jsou promočené, únava nás přemáhá. Ve dvě hodiny v noci malá přestávka v příkopě. Vše je mokré, zablácené, co máme na sobě, jsme promočeni až na tělo. Angličané nám podali horkého čaje a čokolády.

V pátek 5. dubna v 11. hodin dopoledne docházíme vesnice Cottenchy, kde stavíme se v řetěz proti nepříteli. Celý pluk ubírá se za chvíli do polí a lesa, kde pracuje na opevnění posice.

Dělostřelectvo francouzské, anglické, italské stále defiluje před námi a velkou radost máme z dělostřelců naší divise, kterak galopem ujíždějí na blízký kopec, kde v baterii se staví a ke střelbě jsou připraveni.

Z počátku dostali jsme rozkaz, že půjdeme chránit město Moreuil, ono město, kterým jsme posledním rokem s hudbou procházeli, avšak přišel opačný rozkaz, čekali jsme dále.

Dne 7. dubna Jonáš-Ambasadér byl těžce raněn do hlavy v lesíku od Cottenchy a podlehl zranění. Následující dny jen samé alerty, hromobití na frontě. Stále jsme připraveni, dnem i nocí. Kdy vystoupíme z tohoto ner-

vosního očekávání a kdy budeme si moci skočiti poznovu na rozběsněného Huna?

Právě si vzpomínám, že tomu jsou skoro dva roky, co jsme též útočili poblíže těchto posic, kde jsme ztratili dobré hochy.

Dne 18. dubna ztratili jsme dva hodné hochy Nezavdala Bedřicha a Zieglera Jiřího; oba byli zasaženi granátem i podlehli zranění 24. dubna. Ubíráme se k městu Boves, které bylo opuštěno, a jdeme směrem k Villers Bretonneux za hrozného hromobití a burácení německých děl. Zdálo se, že co nejdříve si určili za cíl město Amiens.

Ale již jsme byli 25. dubna na cotě 116, kde očekáváme rozkazů, které se záhy dostavily.

ČÁST XXX.

Bitva u Bois d'Hangard. Výsledek práce a naše ztráty, poslední bitvy v legii: Soisons—Amblemy—St. Pierre Aigle, 29. květen, 7. srpen 1918. Loučení s legií. Č. S. Armáda v Darney. Terron. Statistika a závěr.

Večer před bitvou, mlhavý a tmavý; obcházíme naše baterie za čiré tmy, že před sebe nevidíme na několik kroků.

Druhé prapory jsou už v první linii — snad připraveny k útoku. Pouze jediný, druhý prapor, jest v reservě a čeká nedaleko svých druhů, by jim přispěl v kritické chvíli.

Čtyři hodiny z rána 26. dubna 1918. Bez přípravy, bez hluku dělových ran — pouze rachot strojních pušek usilovně kvičí a střely holí zemi. Útok jest v proudu. —

Potkávám raněné, jsou to ti, kteří mohou samotni odejíti z bojiště; druhé na nosítkách nosí sanitní vojáci. První zraněný vojín, kterého jsem spatřil na nosítkách, byl můj přítel František Kočárník z Anglie. Pouze několik slov promluvil při našem setkání; dívám se na jeho zranění: rána v břiše, hoch bledý, ruce studené.

Od počátku všechny bitvy probojoval a nyní umírá na vrcholu našeho vítězství.

„Černé marmity", veliké granáty, padají zuřivě na naše posice. Zajisté byli překvapeni Němci útokem s naší strany.

Anglické tanky úplně klidně projíždějí našimi posicemi a s velikým rachotem odjíždějí k lesíku, na Němce.

První prapor utrpěl velikých ztrát, neb z celého praporu zbylo pouze na 120 vojáků.

A tyto ztráty byly nám způsobeny pouze prvním dnem u vesnice Cachy a lesíku Bois d'Hangard.

Výsledek práce:

Druhý den dostalo se nám vysvětlení od plukovníka Mittelhausera, který zastával generála brigády:

„Legie překonala daleko svoji úlohu v tomto boji. Němci měli v úmyslu útočiti tuto noc na Amiens, a zajisté dle výsledků měli toto město stůj co stůj do svých rukou dostati.

Toto dobře věděl Etat major a svěřil tuto operaci marocké divisi. Můj pluk, Cizinecká Legie, s obdivuhodností a stálostí a stálou chladnokrevností v boji nejen že útočila beze vší přípravy na německé silné posice, ale tak je tím zmátla, že nejen postoupila, ale odrazila nepřítele od místa důležitého pro nás, od vesnice Cachy a Villers Bretonneux.

Již několik dní věděli jsme, jakou úlohu nám hlavní štáb připravuje, a byli jsme si dobře vědomi toho, že budeme míti obrovské ztráty. Ale dílo nám svěřené bylo daleko překonáno a tím nejen město Amiens zachráněno, ale i rozpoltění mezi frontou anglickou a naší bylo zmařeno."

V posici u lesíka Hangard zůstali jsme až do 6. května. Němci za tu dobu pokoušeli se protiútočiti na celém úseku, ale jako vždy i tentokráte nepovolili jsme jim ani píď naší země.

Pro nás, české dobrovolníky, byla tato bitva velmi bolestná, neb zde položili své životy a vykrváceli ti, kteří celou periodu útoků prožili a ve zdraví vyvázli, až nyní padli.

Ztráty českých dobrovolníků:

Janča Josef,	Martinec Josef,
Jelínek Alfred, caporal,	Martínek Oldřich,
Jonáš Josef,	Nesvatba Vilém,
Kirchner Ant., caporal,	Nezavdal Bedř., cap.
Kabeláč Bohumil, caporal,	Poleno Jan,
Kočárník František,	Spáka Vladimír,
Kučera Josef,	Vacek František,
Kvičala Zdeněk,	Vrábl František,
Maňák Frant., sergent,	Ziegler Jiří.

Prořídly naše řady touto citelnou ztrátou tak dobrých, udatných, poctivých vlastenců — česká krev zrosila půdu znovu, za svůj ideál.

Poslední bitvy v legii, od 29. května do 7. srpna 1918.

Po uklidňujícím a zaslouženém, avšak krátkém odpočinku, poblíže Paříže, v městečku Nanteuil le Haudoin,

odkud se nám podařilo mnohým dostati se na dovolenou i „nedovolenou“, usedli jsme opět do objednaných „taxi“, pěkně v čáře podél silnice nás čekajících, aby nás zavezly k Soissons, kde jsme měli pohostinsky vystoupiti u příležitosti kolosálního útoku německých hord na Paříž, „Prahu naší revoluční armády.“ „To tak“ jsme si povídali a jeli jsme za zachmuřeného nebe dne 28. května 1918 na sever. Jelo se celou noc.

Když jsme seskákali druhý den s našich „luxusních vozů“, potkávali jsme prchající obyvatele, kteří vezli na radvancích celičký chudičký svůj majetek, nejdražší co měli.

Ihned jsme se dali na pochod směrem k liniím u Soissons, kterézto město, kdys výstavné, a plné živého ruchu, ovládané hrdou a vysokou věží kathedrály, bylo v plamenech, hltavě olizujících zdi, což bylo zaviněno pekelným ostřelováním německým.

Němci se zde pokoušeli s úžasnou zuřivostí a vytrvalostí o proražení. Nebylo divu; byla to cesta „nach Paris“ tak dlouho vytoužená. Zde opět vystoupila Legie. Sotva jsme se dostali na scénu, přivítali nás Němci lehkými strojními puškami a novými válečnickými výmysly, jakých ovšem tací staří ambulanční vojáci, jako my, zasloužíme. Vynasnažili jsme se tudíž, seč síly byly, bychom jich nezklamali. Když se rozvinuly v poli řady našich hochů, divadlo bylo zahájeno.

Nastal boj muže proti muži. Legie zvítězila i držela posici až do 2. června, kdy přišel rozkaz k ústupu. S nijakou zvláštní radostí nechali jsme poraženého poraženým a vraceli se k lesu u Compiégne, kam jsme dorazili dne 4. června. Po 8 dní jsme pochodovali sem a tam. Teprve dne 12., po 4. hodině ranní, jsme nově vystoupili. Bylo to u Ambleny na Aisně.

Germán nás opět uvítal s nemalým nadšením. Divise se však rozplývaly jedna za druhou. Mitrailézky a pušky našich hochů řádily mezi nimi, takže po marném náporu před posicemi Legie šedalo se tisíci a tisíci mrtvých Germánů. Ze čtyř divisí zůstalo jen 250 mužů v našich rukou.

Po té, dne 18. června, odjeli jsme dále do compiegneských lesů, abychom si odpočali a zotavili se. Však již po 12 dnech znovu jsme se vydali na pochod na bojiště k Saint Pierre Aigle, kde jsme ztrávili v zákopech národní svátek republiky francouzské. Vzpomínali jsme zvláště na minulý svátek 14. července, který mnozí ztrávili v Paříži, kde vzdával francouzský lid hold vděčnosti a lásky, kde naši přátelé nám projevovali svoji pozornost a něhu. Vzpomínali jsme na několik radost-

ných chvilek na statku u našeho „strýčka“ Umírova; písně, které nám tenkrát zapěl, zvučely nám ještě v tento den v srdcích i tiše jsme si je pro sebe přezpěvovali. Čtyři dni po té, dne 18. července, o 3. hodině ranní překvapili jsme nic netušícího nepřítele skvělým a odvážným útokem. Germánské posice byly vzaty a nepřátelské hordy daly se na útěk.

Postoupili jsme 11 km a přeťali jsme cestu ze Chateau Thierry do Soissons i přinutili tak nepřítele k ústupu na celé čáře. Zajímavo jest, že tohoto boje súčastnilo se několik desítek bratří v stejnokroji československého vojska. Byli vráceni za účelem provedení řádné žádosti za přeložení do Č. S. vojska, kam se uchýlili po dovolené a byli našimi autoritami vřele přijati a přiděleni. Němci měli tudíž příležitost viděti zde poprvé v krvavém rozhodujícím útoku stejnokroj našeho vojska, kterému zmínění hoši dělali čest, neboť bili do Němců s dvojnásobným zápalem.

Dne 22. července byla legie teprve vyzdvižena z akce. Známými již „taxi“ byli jsme dopraveni k Saint Just. Tu nedaleko v menší vesničce pořádali jsme slavnost rozloučení s praporem, pod kterým jsme tak dlouhou dobu hájili čest svého jména. Generál, velící naší divisi, vyznamenal náš nový prapor, darovaný pařížskými dámami, válečným křížem, i promluvil k nám řeči, v níž vzpomínal naší chrabrosti, kteréž jsme přinášeli důkazy od začátku války; vzpomněl padlých bratří i prolité námi krve pro společnou věc a vyslovil naději, že i pod vlastním praporem budeme dále bojovati s podobným zápalem, ne-li větším, proti společnému nepříteli.

Loučení s Legií.

Dne 7. srpna plukovník Rollet doprovázel několik desítek našich hochů, zbytek kdys hrdé setniny „Nazdar“ na nádraží, kdež se s námi rozloučil pohnutými slovy: „Nerad vidím, že tací bojovníci, jako Vy, kteří jste se súčastnili všech bojů mého pluku v tak veliké míře, opouštějí nejslavnější pluk francouzské armády. Děkuji Vám jménem praporu za Vaše skvělé služby, i přeji Vám nová vítězství ve Vašem vlastním vojště, jež bojuje na půdě Francie po boku naší Armády“.

Na rozloučenou stiskl nám ruce. Zatím se vlak hnul. Poslední pozdravy. Tak jsme ujížděli na východ, do československého vojska, připraveného k novým bojům. Zbytek hochů rozdělen byl do setnin 22. pluku, který se už nalézal v Darney, a tak prostí, beznároční, jak přišli, tak i zůstali.

*

Tyto bitvy byly posledními, jichž čeští dobrovolníci se súčastnili v cizinecké legii.

V měsíci srpnu 1918, po dlouhém vyjednávání s francouzským vrchním velitelstvím, podařilo se Národní Radě vymoci přechod našich hrdinů do České armády, kde dostalo se jim srdečného uvítání, jak od českých, tak od francouzských důstojníků a zvláště od mužstva. Znaly se všeobecně výkony, jimiž naši hoši mohli se honositi. Dosti se o nich psalo v měsíčníku kolonie (Bulletin) a též v Samostatnosti.

Všichni bez rozdílu, ať už z Ruska, Srbska, Italie nebo z Ameriky, byli nadšeni duchem našich legionářů, kteří byli příkladem každému z nich.

Terron. V útoku u vesnice Terron, kde české pluky vydobily si všeobecné úcty a obdivu u Francouzů, naši hoši též, ačkoliv jich zbyla jen malá hrstka, vynikli; i zde jejich rozvaha a odhodlanost se znovu osvědčila, každý na svém místě vyplnil svoji povinnost až do konce.

Takto mluví o nich jejich kamarádi, kteří přišli z daleka a s nimiž hovořili jsme nejednou za pobytu v Paříži na jejich dovolené.

Boj u Terronu byl posledním na západní frontě, jejž naši hoši prodělali v této válce a tím uzavírám celou historii našich odhodlaných druhů a dřívějších svých spolubojovníků.

Od Arrasu k Sommě, od Champagne k Verdunu až k Alsasku, zaseto jest několik set našich milých, drahých srdcí.

Jejich chrabrost, jejich nekonečná oběť bude vždy pro nás svatou památkou a nejlepším příkladem pro budoucí pokolení.

Jejich jména budou pýchou naší české kolonie v Paříži. Neváhali ani minuty položiti život na oltář Národní Svobody, tak, jak bylo povinností každého upřímného Čecha, kterému bylo dopřáno býti v cizině v okamžiku, kdy se rozhodovalo o osudech naší domoviny.

Dnes více než kdy jindy vidíme, jak první oběti byly ceny nejvyšší, ti, kteří zůstali v pláních Artoiských, ukázali vítěznou cestu těm, kteří se bili později pod Zborovem a na Piavě, a těm, kteří dnes ve vítězoslávě, byť i prořídlí, se vracejí ke svým rodným krbům.

Statistika:

Všech Č. S. dobrovolníků, odvedených pod prapory Franc. Armády v r. 1914 bylo na 600 hochů.
Z nich následkem zranění nebo nemoce stalo se neschopnými k další službě . . . . . 300 „

Ztráty na francouzské frontě i v nemocnicích, v Maroku, v Macedonii atd. . . . . 200 hochů.
Ze staré setniny „Nazdar“ zůstalo pouze kolem 50 „
a kromě nich roztroušeno v koloniálním vojsku zůstalo na . . . . . 50 „

Vyznamenání.

Č. S. dobrovolníkům dostalo se od franc. vlády přes 200 válečných křížů,
vojenských medaillí na 20
Křížů sv. Jiří (ruských) 20
Belgické 2
Medaille Velkobritské 2
Černohorských 5

Celkem obdrželi hoši na 600 citací za svoje hrdinské činy v Cizinecké Legii.

OBSAH.

Část I. 28. červen 1914 v Chaville. Husova oslava. Demonstrace před rakouským vyslanectvím. Do boje či na brambory? 7
Část II. Francouzská mobilisace. Peníze na cestu do Rakouska. Český konsulát. Prof. Denis. Poslanec Garat. První zprávy z Čech. Cvičení v Palais Royal. Odvod 8
Část III. Odjezd českých dobrovolníků z Paříže. Příjezd do Bayonnu 11
Část IV. První kasárna. Vojenská kuchyně. Legionář Filip. Představování v táboře 13
Část V. Do arsenálu pro zbraně. Nedělní společné vycházky do Biarritzu 16
Část VI. Česká setnina „Na zdar". Cap. Sallé. Nové obleky. Nové zbraně. Vojenská polní mše. Okolí Bayonneské. V semináři 18
Část VII. Prapor českým dobrovolníkům 19
Část VIII. Náš „kádr Legie". Vystěhovalci z Belgie a ze severní Francie. Čestná sklenka šampaňského. Řeč starého vojáka o válce 21
Část IX. Odjezd z Bayonne na frontu. Na cestě ve vlaku. Salát sergenta Filipa. U bitevní linie . . 24
Část X.—XI. Remeš. U Marny. Mailly La Champagne. K zákopům. V zákopech „Bois de Zouaves". Polní kuchyně. Na stráži. V reservě. Bombardování. 118. franc. reservní pluk. Lékařské visity 26
Část XII. Dobytí Přemyšle. Hoši z Anglie. První ztráta (Březovský Josef). Verzenay. Dopisy. Manévry. U Arabů. Noční práce. Zákopníci 30
Část XIII. V úseku „Haricots". Generál Pein. Štědrý večer. Nový rok 1915. Dárky z pařížské kolonie 36
Část XIV. V lese na práci. Hasiči. Zahradnictví. Veselý pohřeb IV. čety. Nedělní cvičení. „Dobrovolnická" Bernardova. Sillery. První četba. Německý zajatec 38
Část XV. Oběť z Anglie. Fric mrtev. Aprilový čas. Opouštíme Champagne. Noční scény. Mořská prasata. Výměna z Prunay. K nádraží. Cesta kolem Paříže 43
Část XVI. A l'honneur en Artois. Na práce k zákopům. Tamburašský kroužek před útokem. Ouvrages blancs (bílá práce). Za noci. Poste de secours. Farma Berthonval 47

Část XVII. Popis kraje Artoiského. Poslední zábavy v Acqu. Rozkaz 7. května 1915 od generála Pétaina 52
Část XVIII. Náš ideál. Poslední hodiny před útokem 56
Část XIX. Útok 9. máje 1915. Druhé a třetí zákopy. Cesta Béthune-Arras. Jonáš v drátech. Kolem „Targette". Německá faleš. U Neuville Saint Vast. Tonda „Černý" (Novák) mrtev 58
Část XX. La cote 140. Bois de folie. Poručík Dostál. Na pláni. Samotni. Posila Zuavů. Za noci po útoku. Úvaha 63
Část XXI. Celkový obraz útoku 9. máje 1915. Ztráty důstojníků. Výměna. Mont Saint Eloi. Aubigny. Mingoval. Chelers. K novému útoku. Ztráty setniny „Na zdar" 66
Část XXII. Revue Gen. Blondlat. U Souchez. Italie s dohodou. Řečtí komitadži. Druhý útok 16. června 1915 72
Část XXIII. Ze severu do Elsaska. Plancher les bas. Les mines. La Rue. První dovolené. Zase v Paříži. V Elsasku. Gevenhein. Smrt letce Pegouta u Belfortu. Prapor Cizinecké Legie 76
Část XXIV. Do Champagne. Útok 25. září 1915. Verberie—Oise. Naše vánoce na frontě. Dárky od Čechů z Bordeaux 80
Část XXV. Ruské vyznamenání (Žilinský). Etapy. Boj o Verdun. Poblíže Compiegne. První dopis z Čech. Návštěva srbských důstojníků. Francouzský ministr války České kolonii v Paříži 85
Část XXVI. Odjezd z Oisy na Sommu. Kolem bojiště. Útok na Belloy en Santerre. Výměna. Naše ztráty. Odjezd ze Sommy 87
Část XXVII. Rumunsko proti Rakousku. Italie proti Německu. První plukovní vyznamenání. Fouražerka. Znovu na Sommu. Třetí vánoce na Sommě. Pozdrav vánočnímu stromku z fronty. V roce 1917. Boj u Auberive. Episody z bitvy u Remeše . . . 93
Část XXVIII. Zasloužený odpočinek. Na táčkách. Ve službách idee a vlasti. Dopis z Ruska a naše odpověď. Posice na Chemin des Dames. Boj pod tvrzemi Verdunu dne 20. srpna 1917. Po bitvě 104
Část XXIX. Kříž čestné legie s červenou fouražérkou praporu Cizinecké Legie. Flirey ve Voëvre. Den svatých. K posledním vánocům, dovolená do Paříže. 8. leden 1918 ve Flirey. Naše cesta do Sommy 31./III. 1918 114

Část XXX. Bitva u Bois d'Hangard. Výsledek práce a naše ztráty. Poslední bitvy v Legii: Soissons, Amblemy—St. Pierre Aigle. 29. květen, 7. srpen 1918. Loučení s Legií. C. S. armáda v Darney. Terron. Statistika a závěr 119

SEZNAM VYOBRAZENÍ

Odjezd z Paříže do Bayonne. V Palais Royal 1914.
Odevzdání praporu a přísaha v Bayonne.
1. četa české setniny.
2. četa české setniny.
3. četa české setniny.
4. četa české setniny.
Cap. Sallé s naším praporem u kanálu Remeš-Châlons.
Hrob J. L. Březovského, první oběti r. 1914 u „Marquizky".
Kostel v Mont Saint Eloi (1915).
Tamburašský kroužek před útokem 9. V. 1915 v Acquu.
Skupina dobrovolců před útokem na Sommě (1916).
Po champagneské bitvě; na odpočinku.
Gen. Žilinskij připíná českým dobrovolníkům ruské řády (1916).
K boji v Picardii: cukrovar v Dompierre a kostel v Assainvillers.

S FRANCIÍ ZA SVOBODU SVĚTA

Napsal

EMIL ULRYCH

—

Obálka a úprava V. H. Brunnera

Vyšlo v květnu 1920

jako

V. svazek

Československé revoluce,

kterou vede a vydává

Stanislav Minařík na Smíchově, Tichá 9

Vytiskla Politika

v Praze

Odjezd z Paříže do Bayonne. V Palais Royal 1914.

Odevzdání praporu a přísaha v Bayonne.

1. četa české setniny.

2. četa české setniny.

3. četa české setniny.

4. četa české setniny.

Cap. Sallé s naším praporem u Kanálu Remeš-Châlous.

Hrob J. L. Březovského první oběti roku 1914 u „Marquízky".

Kostel v Mont Saint Eloi. (1915.)

Tamburašský kroužek před útokem 9./V. 1915 v Acqu.

Skupina dobrovolců před útokem na Sommě. (1916.)

Po Champagne-ské bitvě; na odpočinku.

Gen. Žilinskij připíná českým dobrovolníkům ruské řády. (1916).

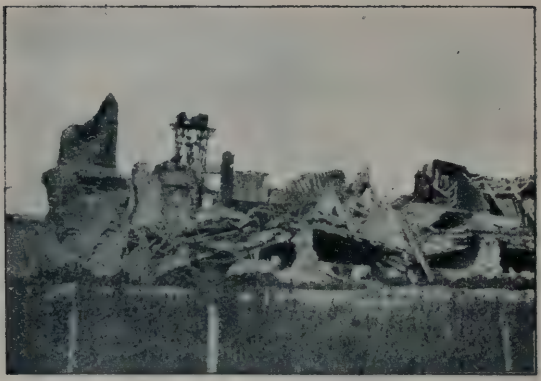

K boji v Picardii: Cukrovar v Dompierre.

Kostel v Assainvillers.

LIBRARY
AUG 22 1990
UNIVERSITY OF TORONTO

tulní list a obálku navrhl V. H. Brunner. Vyšlo se svolením presidentovým. Za K 2·40, poštou doporučeně K 3·—. Výtisky na lepším papíře K 3·—, poštou doporučeně K 3·60.

Návrat presidenta Masaryka do vlasti. (Československé revoluce sv IV.) Úplná kronika presidentova příjezdu do vlasti. Obálka a titul V. H. Brunnera. Za K 12·—, poštou doporučeně K 12·60.

Josef Pelíšek: Těsnou branou. (Květů Země sv. I.) Upravil, titulní list a obálku navrhl V. H. Brunner. Za K 7·20, poštou doporučeně K 7·50.

Josef Pelíšek: Úzkou cestou. (Knih Země sv. VI.) Upravil a obálku navrhl V. H. Brunner. Za K 12·—, poštou doporučeně K 12·60.

Stanislav Przybyszewski: Děti bídy. (Knih Země sv. IV.) Přeložil St. Minařík. Za K 5·40, poštou doporučeně K 6·—.

Revoluční verše I. (Československé revoluce sv. I.) Napsali Josef Mach, Rud. Medek, Jarka Štěpán Kopřiva, V. H. Kouřimský, Vojta Beneš, Jaroslav Hašek. Upravil, titulní list a obálku navrhl V. H. Brunner. Za K 2·—, poštou doporučeně K 2·60.

V. Ropšin: Kůň plavý. Přel. St. Minařík. II. vydání. S obálkou V. H. Brunnera. Za K 7·—, poštou doporučeně K 7·60.

Dr. Woodrow Wilson: Dějiny amerického lidu. Díl II. (Poučných spisů Země sv. II.) Přeložil dr. Em. Barthell. V úpravě V. H. Brunnera. Za K 15·—, poštou doporučeně K 15·60. Odběratelé Země mohou předplatiti celý pětidílný spis částkou K 70·—. — Díl III. Za K 15·—, poštou doporučeně K 15·60.

Fr. Zavřel: Boleslav Ukrutný. Upravil, titulní list a obálku navrhl V. H. Brunner. Za K 9·—, poštou doporučeně K 9·60.

Lad. J. Živný: Veřejné knihovny, jejich vývoj a správa. V úpravě V. H. Brunnera. S četnými obrázky za K 12·—, poštou doporučeně K 12·60.

Nakladatelství Země (Stan. Minařík), Smichov, Tichá 9.